

prosvetni delavec

List delavcev v vzgojnoizobraževalnih zavodih

Ljubljana, 9. maja – Leto XXVI – Številka 9

To številko Prosvetnega delavca smo pripravili s sodelovanjem vseh uredništev prosvetnih listov Jugoslavije v počastitev tridesete obletnice osvoboditve

Trideseti rojstni dan svobode

Po vseh evropskih cestah so korakali vojaki mraka in krivice. Zlomljena so bila kopja zastav svobode. Evropa je stokala v suženjstvu nasilnikov, ponižana, poteptana, osramočena, izdana in zavita v črnino.

To je bil za Evropo trenutek zgodovine brez perspektive; kot da so bila zaman stoletja njene visoke kulture in civilizacije, kot da nima srca in moči, kot da se je za vse čase predala in prepustila svojo usodo na milost in nemilost najbolj mračnim silam.

Toda Evropa – to je tudi ta del Balkana, del zemeljske krogle, to je majhna in hrabra dežela. Dežela, v kateri je malo tovarn in pridobitev civilizacije, pa veliko bogastva, ki ga nosijo ljudje v srcih. Odločena, da pod vodstvom Titovih komunistov začne boj za svobodo, da na vrhovih planin, v mestih in vaseh, po žitnih poljih in na obalah našega najljubšega morja, v pastirskih kolibah in predavalnicah fakultet razvija svojo drago, rdečo zastavo boja in odpora.

In dvignili smo se praznih rok, maloštevilni, odpisani, obsojeni od mnogih, toda odločeni vztrajati do konca, četudi bi se morali vsi žrtvovati za svojo svobodo in svobodo sveta.

In bojevali smo se. Štiri krvava leta. Imeli smo svoje Užice, svojo Kozaro in Pohorje, svoj igmanski marš, Neretvo in Sutjesko, svojo Petrovo goro, Bihać in Jajce, Zelengoro in Drvar, svoj Vis in dolge pohode do zadnjih rajfalov v bojujoči se Evropi.

Imeli smo svoje tegobe in trpljenje, borce, ki so zmrznili na gaze, kolone ranjencev in tifusarjev, zamedena skrivališča, pokopališča in neznane grobove. Krvave reke in množična morišča, pogorišča in vojaške barake, setve in žetve med bitkami, partizanske delavnice in šole. Svoja gledališča in na stotine zbirk poezij, vojne slikarje in razstave, tečaj za nepismene in želje, da zrastemo skozi revolucijo daleč in visoko, da preskočimo neko izgubljeno obdobje in s svojimi močmi, pametjo in trudom – krenemo svobodni s hitrejšim korakom v lepši jutri.

Ko so Titove divizije, v katerih je bilo več kot osemsto tisoč borcev, razbile posadke do tedaj nepremagljivih in smo na zahodu zajeli najbolj zagrizene fašistične generale, naši deželi vrnili ugrabljene dele ter zapeli pesem miru in sreče, smo bili veliko pogorišče.

Imeli smo na tisoče porušenih mest in vasi. Ostali smo brez sol in kulturnih domov, brez fakultet in knjižnic. Nismo imeli dovolj šolanih ljudi, toda šole smo organizirali pod krošnjami dreves, v kamnolomih in na travnikih...

Začeli smo na pogoriščih in sanjarili o dneh, ko bomo imeli moderna mesta, napredne vasi, šolane generacije, ko bodo novi stroji peli pesem dela, ko bo človek osvobojen bremen preteklosti in bo začel lepše življenje.

Leta so minevala v zanosu in delu, v težavah in uspehih, v iskanju novega, našega, človeškega. Delali smo, kakor smo vedeli in znali. Pomagali so nam prijatelji, mi pa smo pomagali zatiranim in malim. Pogumno smo se upirali vsakemu diktatu in vsakomur smo prijateljsko ponudili roko, pripravljeni odpustiti in pozabiti.

Gradili smo svojo srečo in delček sreče sveta, v katerem smo živeli. Za njegov mir se še vedno borimo vztrajno, potrpežljivo, pogumno in nesebično.

Zato smo uspeli. Zato imamo povsod prijatelje in zaveznike. Trideseto obletnico pričakujemo vedri. Naša zastava vihra: partizanska, osvobodilna, socialistična, samoupravna. Titova zastava pravice in miru.

Pod to najbolj človekoljubno zastavo proslavljamo tudi ta rojstni dan svobode, za katero smo žrtvovali milijon sedemsto tisoč življenj.

V majski proslavi bo sodelovalo vse ljudstvo Titove Jugoslavije. Proslavljale bodo vasi, mesta, šole, fakultete in otroški vrtci, naše tovarne in garnizoni Titove vojske.

Proslavili bomo našo herojsko epopejo, naše junake, bojevnike, osvoboditelje in naša tri desetletja, v katerih smo napredovali kar za stoletje.

Ko bomo slavili svobodo, bomo slavili tudi našo trdno odločenost, da bomo na svoji poti vztrajali in znova zmagovali – za človeka, za njegovo popolno osvoboditev v svetu splošneg in pravičnega miru.

Школьные новины

SKOLSKAE NOVINE

misao

prosvetni delavec

ПРОСВЕТА

Shkëndija

PROSVJETNI LIST

Prosveta v boju in svobodi

Trideset let nas deli od slavnega jubilejnega leta 1945. Letos proslavljamo pomembno obletnico uspešnega konca štiriletnega osvobodilnega boja naših narodov in narodnosti proti osovraženemu okupatorju in njegovim hlapcem. Obenem proslavljamo tridesetletnico graditve nove, socialistične in samoupravne Jugoslavije.

Letos tudi vsi drugi miroljubni narodi proslavljajo veliko obletnico konca najbolj krvave vojne v zgodovini in zmage nad združenimi silami fašističnih držav.

Morda bomo pozneje proslavljali tudi to, 1975. leto. Ne samo zato, ker se ga bomo spominjali kot mednarodnega leta žensk ali mednarodnega leta tehnoloških novosti ali pa zato, ker se v njem v mnogih deželah začeljo nove reforme vzgoje in izobraževanja. Posebna značilnost leta 1975 je v tem, da sta vztrajni revolucionarni in osvobodilni boj številnih narodov in uspešna politika neuvrščenosti razkrinkali nosilce in zaščitnike izkoriščanja, zaslužnjavanja in mračnjastva. Dosegli smo, da jih večina narodov na vzhodu in zahodu obsoja, se jim upira in išče lastne poti socialističnega razvoja. Za nas, Jugoslovane, pa pomeni letošnje leto tudi velike uspehe pri krepitvi socialističnega samoupravljanja in doseženih rezultatih v družbenoekonomskem in kulturnem razvoju.

Zivimo v miru in socializmu, bolj ali manj upravičeno se jezimo na različne težave in napake, pa zato velikokrat pozabljamo, kako je bilo še pred nedavnim in kaj vse smo dosegli.

USPEHE LAHKO MERIMO Z VEČKRATNIKI — NE SAMO Z ODSOTKI

Vsakdo, ki je obiskal našo deželo pred vojno, jo videl ali slišal o njej tedaj, ko je večina Evrope ječala pod hitlerjevskim škomjem — pa jo spoznava sedaj, bo pričal o velikanskih pozitivnih spremembah. Drugačnja so naša mesta in vasi, viden je napredek na različnih področjih, posebno glede položaja delovnih ljudi, glede odnosov med njimi, ki temelje na socialističnem samoupravljanju. V zapleteni večnacionalni jugoslovanski skupnosti so interesi vseh resnično usklajeni do zelo visoke stopnje.

Zaradi ponazoritve bomo navedli samo nekaj količinskih kazalcev o dosežkih Jugoslavije ter vseh njenih republik in pokrajin. Pri tem se bomo omejili na področje vzgoje in izobraževanja. Povedali bomo, kolikokrat (torej ne: za koliko odstotkov) se je pri nas v primerjavi s predvojnimi obdobjem povečalo število otrok, učencev in študentov v predšolskih zavodih, osnovnih, srednjih in visokih šolah. Čeprav ponavadi rečemo, da smo glede predšolske vzgoje še na zelo nizki ravni, moramo ugotoviti, da se je število otrok v predšolskih ustanovah šestkrat povečalo (za 600 %). Osnovnošolcev je skoraj dvainpolkrat več kot pred vojno, v višjih razredih pa celo desetkrat več. V šolah za kvalificirane delavce je štirikrat več mladine, čeprav se danes vanje vpisujejo učenci po končanem osmem letu šolanja, prej pa so se po četrtem. V gimnazijah je šestkrat več učencev kot v zadnjem letu pred vojno, v umetniških šolah 10-krat več, v tehniških in drugih strokovnih šolah pa celo 18-krat več. V šolah za moteno mladino se je v tem času število učencev 9-krat povečalo.

V šolah za posamezne narodnosti je 8-krat več učencev. Pripadniki albanske, turške in bolgarske narodnosti so po osvoboditvi dobili osnovne in srednje šole v lastnem jeziku. Tudi na univerzah ni več pouk samo v jezikih jugoslovanskih narodov, temveč tudi v jezikih albanske, madžarske in drugih narodnosti. Največji uspehi v razvoju izobraževanja narodnosti so bili doseženi na Kosovu.

Danes je pri nas štirikrat več fakultet, umetniških akademij in višjih šol, kot jih je bilo pred vojno. Rednih in izrednih študentov pa je celo 20-krat več kot leta 1945. Armada vzgojiteljev in učiteljev v vzgojno-izobraževalnih zavodih — od predšolskih do visokošolskih — šteje sedaj več kot 200.000 ljudi in je 4-krat močnejša kot pred vojno.

Zelo se je povečalo tudi število odraslih, ki so deležni različnih oblik šolanja in strokovnega izpopolnjevanja — čeprav imamo žal tudi še danes ne-

pismene. Zaradi posebne skrbi, ki smo jo posvečali izobraževanju, so se zelo povečali kvalifikacijski sestavi zaposlenih ter raven njihovega znanja, spretnosti in poklicne zavesti. Izboljšala se je kakovost pouka, razvili so se novi samoupravni odnosi, v katerih imajo tudi učenci pomembno mesto. Razumljivo je, da se to pozitivno zrcali v povečani produktivnosti, višji življenjski ravni, bolj

Šola je porušena — pouk je na prostem med skalami

razvitem kulturnem življenju in samoupravnih odnosih ter v pripravljenosti za obrambo dežele.

VSAKDO JE PONOSEN TUDI NA SVOJE POSEBNE USPEHE

Dosegli smo skupne uspehe, vsaka republika in pokrajina, narod in narodnost pa se lahko ponajajo tudi s posebnimi uspehi, doseženimi na ožjih področjih. Naštetimo nekaj značilnih zgledov za to — čeprav vemo, da ne bomo mogli biti enako pravični do vseh.

Omeniti moramo npr. izredno povečanje števila šol in učencev v osnovnih in srednjih šolah, številne nove šolske zgradbe, uspešno skupno izobraževanje otrok muslimanske, hrvaške in srbske narodnosti ter prve obetajoče korake pri reformi visokega šolstva v Bosni in Hercegovini. Ne moremo prezreti povečanja števila učencev na vseh stopnjah šolstva v Čmi gori, njihovih reformnih prizadevanjih ter uspešnega začetka dela na njihovi univerzi, ki združuje več fakultet, višjih in visokih šol.

Utemeljeno lahko poudarimo, da je v SR Hrvatski že veliki večini otrok zagotovljeno obvezno šolanje, da se je zelo okrepilo srednje šolstvo in da ta republika velikokrat prednjači

pri reformnih prizadevanjih, v boju za socialistično samoupravno šolo in v iskanju novih poti za povezavo izobraževanja in dela.

Makedonija ob osvoboditvi sploh ni imela šolstva v materinem jeziku. Danes je njeno šolstvo, vključno s šolstvom albanske, turške in drugih narodnosti, zelo razvito — od predšolske vzgoje do visokega šolstva. Ker niso bili obremenjeni z negativno tradicijo, so bili prosvetni organi, prosvetni delavci in širša javnost v tej republiki vedno pripravljene iskati nove poti pri posodabljanju šolstva.

V Sloveniji ni več nepismenih, vsej mladini je zagotovljeno osemletno šolanje. Prizadevanja, da čimveč otrok uspešno konča osnovno šolanje, da se jim zagotove enake možnosti za šolanje, povezovanje šole z okoljem, zelo razvita „mala šola“, čedalje uspešnejša bitka za marksistično in samoupravno usmerjenost mladih, uvedba petdnevnega delovnega tedna, širjenje celodnevne osnovne šole — to je samo nekaj značilnosti uspešnega razvoja šolstva v tej republiki.

Tudi Srbija z obema socialističnima avtonomnima pokrajinama je v preteklih letih dosegla precejšnje uspehe. Ne gre samo za hitro kvantitativno rast

GLOBOKE REVOLUCIONARNE KORENINE SODOBNIH GIBANJ

Sodobno stanje in razvoj, kot tudi družbenoekonomska in pedagoška usmeritev, nikakor niso naključje. Korenine za to so v delu naprednih učiteljev in profesorjev, ki so bili že pred vojno povezani z ZKJ.

Temelji socialističnega šolstva so bili postavljeni med narodnoosvobodilnim bojem in revolucijo v letih 1941 do 1945. Na okupiranem ozemlju so mnogi učitelji skupaj z učenci delovali kot ilegalci ter se upirali okupatorju in njegovim hlapcem. Veliko učiteljev in profesorjev so zaprli in odgnali v zloglasne ječe in taborišča. Dolg je spisek tistih, ki so dali svoje življenje kot borci in oficiji narodnoosvobodilne vojske, kot ilegalci in obveščevalci, partizanski učitelji, kuriji ali odborniki. Šestdeset prosvetnih in kulturnih delavcev je bilo proglašeno za narodne heroje Jugoslavije.

Nikdar ne smemo pozabiti profesorjev kragujevske gimnazije, ki so šli v smrt skupaj s svojimi dijaki.

Bogato kulturno življenje je potekalo povsod, kjer so bile enote NOV in POJ ali poznejše jugoslovanske armade. Prosvetno delo v vojski: tečaji za opismenjevanje, politična predavanja, stenski in ustni časopisni sistemi, moramo razvijati dalje.

Iz boja v Bolmanu, linorez, 1945, Martin Solarzik

nem sistemu, moramo razvijati dalje.

Demokratičnost in množičnost izobraževanja. Tradicionalnega šolskega sistema nismo mogli čez noč spremeniti, pač pa smo ga hitro prilagodili potrebam za množično opismenjevanje mladine in odraslih, za osnovno enotno izobraževanje otrok, usposobitev za delo in sodelovanje v boju za svobodo. Od začetka smo poudarjali, da imajo vsi enake pravice do izobraževanja — ne glede na njihovo socialno ali narodnostno poreklo ter da mora biti pouk v materinščini. Poleg osnovnih šol so začele delati tudi nekatere gimnazije (Otočac, Koprivnik in druge), organizirali smo učiteljske tečaje, delno pa se je začela uresničevati tudi vloga ljudskih univerz kot množičnih šol za nadaljnje izobraževanje in strokovno usposabljanje. Pri šolah so bili oblikovani družbeni organi upravljanja — šolski odbori, pri narodnoosvobodilnih odborih pa oddelki ali sveti za prosveto. AVNOJ je sprejel tudi prve predpise o upravljanju šolstva. V teh je predvideno, da pri upravljanju šol sodelujejo učitelji, starši, učenci in predstavniki družbenopolitičnih organizacij.

Idejna usmerjenost. V skladu z bojem za svobodo in napredek, ki ga je začela in vodila komunistična partija, sta bili vzgoja in izobraževanje namenjeni interesom in potrebam tega boja ter potrebam mladih. Izobraževalne naloge so bile pomembne, vendar pa je bilo poudarjeno, da je treba dati in zahtevati le bistveno in da je najvažnejše doseči vzgojne smotre, kot so: pripadnost in sodelovanje v NOB, razvijanje bratstva in enotnosti, domoljubja in internacionalizma, delovna vzgoja prek različnih delovnih akcij, vzgoja za razredno skupnost, sodelovanje učencev pri pouku, boj proti neznanstvenim pojmovanjem, misticismu in sovražnemu delovanju.

Socialna usmerjenost. Posebna skrb je bila posvečena otrokom padlih borcev in žrtv vojne. Odpirali smo domove za otroke, organizirali prehrano in oskrbovanje učencev z drugimi potrebščinami. Slabšim učencem so pomagali učitelji in boljši učenci (krožki).

Modernizacija. Tudi med vojno smo nenehno skrbeli za izboljšanje učnih načrtov in vzgojnoizobraževalnega dela. V zelo težkih razmerah, kakršne so bile, seveda skoraj nismo mogli pomisliti na sodobne učne pripomočke. Največ, kar je bilo mogoče, pa smo storili za učinkovitost pouka in učenja: z zgledi iz življenjskega

okolja in NOB, z živo besedo in dejavnostjo učencev, s pionirskimi in mladinskimi listi. Pripravili smo tudi že nekaj učbenikov.

Družbena skrb za šolo in učitelja. V izredno težkih razmerah življenja in boja je bilo oskrbovanje šol za najpotrebnejšim ena pomembnih nalog narodnoosvobodilnih odborov, pa tudi vojaških enot. Učitelji so imeli prednost pri zagotovitvi stanovanja, hrane in drugih potrebščin. Umaknili smo jih iz enot, zato da bi lahko delali v šoli. Organizirali smo tečaje, na katerih so se mladi usposabljali za učiteljski poklic in globlje doumeli pomen NOB.

Organiziranost pionirjev in mladine. Pri učenju in delu, še bolj pa pri razvijanju zavesti učencev sta imeli vlogo organizacije zveza pionirjev in USAOJ, s katerima so učitelji tesno sodelovali. Ti organizaciji sta skrbeli tudi za kulturno življenje otrok in mladine, pripravljali delovne akcije in zbirali obveščevalne podatke.

IZOBRAŽEVANJE MED OBNOVO IN IZGRADNJO

Lahko rečemo, da so bila herojska tudi prva leta po osvoboditvi. Velikansko število šol je bilo med vojno porušeno. Ni bilo učbenikov in učil. Pomanjkovalo je učiteljev. Vse večjemu številu otrok pa je bilo treba zagotoviti obvezno sedemletno šolanje; odpreti dovolj strokovnih šol in gimnazij; omogočiti pospešeno šolanje mladini, ki ga med vojno ni imela; obnoviti visoke šole in ustanoviti nove, po hitrem postopku pridobiti nove učitelje; zagotoviti številne domove za otroke brez staršev; razviti šolstvo v jeziku vseh narodov in narodnosti Jugoslavije; organizirati opismenjevanje in osnovno izobraževanje odraslih.

Zaradi takšnih razmer na začetku nismo globlje posegli v izobraževalni sistem, razen da smo uknili meščanske šole. Prizadevali smo se za čimvečjo razširitev osnovnega šolstva, za ustanavljanje učiteljskih in višjih pedagoških šol, za znanstvenost in idejnost pri pouku, za čimbolj učinkovito šolanje in za široko sodelovanje pionirske in mladinske organizacije pri vzgojnem delu. Organizirali smo tekmovanja, krožke za pomoč učencem, delovne akcije. Učenci in učitelji so z velikim pletom opravljali svoje naloge.

Po osvoboditvi so bili vseh republikah sprejeti prvi zakoni o obveznem sedemletnem šolanju ter novi predmetniki in učni načrti. Tiskani so novi učbeniki za veliko število splošnoizobraževalnih predmetov.

V prvih letih po osvoboditvi

Prosveta v boju in svobodi

so začeli delovati sindikati, med njimi tudi Sindikat prosvetnih delavcev Jugoslavije. Izhajati so začeli prvi prosvetni oziroma pedagoški časopisi in revije (Prosvetni pregled, Prosvetni delavec, Savremena škola, Pedagoški rad in drugi).

Sistem upravljanja v šolstvu je bil še pretežno administrativni. Prvi poskusi, da bi se ustanovili družbeni organi upravljanja (šolski sveti leta 1945 v Srbiji in drugod) niso dobili širše podpore. Spopad s kominformom leta 1948 in potreba po okrepljenem boju proti negativnim vplivom klera sta povzročila, da smo poleg strokovnega usposabljanja začeli posvečati večjo skrb tudi ideološki vzgoji učiteljev. Organizirani so bili različni tečaji, seminarji, posvetovanja in druge dejavnosti.

PRIPRAVA VELIKE REFORME

V razvoju vzgoje in izobraževanja od leta 1950 pa do sprejema prvih dokumentov znane šolske reforme leta 1958 sta imela pomembno vlogo dva družbena dokumenta. V juliju leta 1950 je zvezna skupščina sprejela temeljni zakon o upravljanju državnih gospodarskih podjetij in gospodarskih združenj. Ustanovljeni so bili prvi delavski sveti kot organi delavskega samoupravljanja. Na vzgojnoizobraževalnem področju se je nova samoupravna socialistična usmerjenost zrcalila v večji decentralizaciji in podružbljanju upravljanja. V mnogih šolah so začeli delovati novi organi družbenega samoupravljanja. V skladu s tem in z načeli ustavnega zakona iz leta 1953 so bili pri ljudskih odborih (občinskih, okrajnih in okrožnih) in v republikah ustanovljeni sveti za prosveto, ki so prevzeli upravljanje šolstva. Te svete so sestavljali voljeni člani organov oblasti, družbenih organizacij ter priznani strokovnjaki in družbeni delavci.

Po prvih izkušnjah iz dela najvišjih organov družbenega samoupravljanja v šolah (šolskih svetov ali šolskih odborov) je zvezna skupščina leta 1955 sprejela splošni zakon o upravljanju šol. Šolski odbor, katerega člani so volili učiteljski zbor, zbori volivcev in skupnosti učencev ali pa so jih imenovala podjetja in ljudski odbori, je postopoma postal najvišji organ upravljanja v vseh

šolah. Oblikovane so bile tudi razredne skupnosti učencev in šole ter drugi organi samouprave učencev. S tem je bilo zagotovljeno njihovo sodelovanje pri samoupravljanju šol.

Drugi pomembni dokumenti je resolucija III. plenuma CK KPJ, ki je opredelila sedanje družbenopolitične poglede na vlogo vzgoje in izobraževanja ter nekatere zahteve za spremembe v sistemu, organizaciji in vsebini dela. Ta resolucija je bila pozneje uresničena prek novih republiških zakonov, predmetnikov in učnih načrtov.

Zelo pomembno je, da se je pojavila zahteva po temeljiti strokovni reformi najprej v sindikalnih organizacijah prosvetnih delavcev in v novih organih upravljanja šolstva. Predvsem velja to za Hrvaško, ožjo Srbijo in Vojvodino. Organizirana je bila izmenjava dobrih izkušenj naprednih prosvetnih delavcev, ustanovljene so bile prve hospitacijske in eksperimentalne šole. Najbolj smo spodbujali svobodne dejavnosti učencev, zadruge učencev, večjo aktivnost zveze pionirjev ter krepitev vzgojne funkcije šole. V republikah in pokrajinah, kjer jih še ni bilo, so začeli izhajati prosvetni in pedagoški časopisi ter revije. Ti so opravili pomembno delo pri populariziranju in spodbujanju reforme. Pridružili so se jim tudi dnevniki, radio in vsa širša javnost.

V takšnem ozračju je zvezna skupščina leta 1953 imenovala začasno, naslednje leto pa stalno komisijo za reformo šolstva. V komisiji so bili predstavniki vseh republik, vodil pa jo je dr. Miloš Zanko. Komisija je skupaj s tedaj ustanovljenim zveznim zavodom za proučevanje šolskih in prosvetnih vprašanj in ob sodelovanju velikega števila strokovnjakov in družbenih delavcev pripravila analitično dokumentacijo in predloge za reformo celotnega vzgojnoizobraževalnega sistema, posebno pa osnovnega in srednjega šolstva.

O predlogih komisije je bila široka javna razprava. Obenem je večina republik in pokrajin sprejela ukrepe za uresničitev nekaterih splošno sprejetih reformnih zamisli.

DOKUMENTI ZA REFORMO IN NJENA URESNIČITEV

Najpomembnejši dokument, ki ga je v letih 1956 in 1957 pripravila komisija, sprejela pa

zvezna skupščina leta 1958, je znani „Predlog sistema vzgoje in izobraževanja v SFRJ“. Dokument vsebuje razčlenitev družbenih in pedagoških temeljev reforme, oceno preteklega obdobja, nove družbene smotre vzgoje ter razčlenitev nalog na posameznih stopnjah izobraževanja in vrstah šol (predšolska vzgoja, obvezno izobraževanje, osemletna osnovna šola, šole druge stopnje, posebno šolstvo, izobraževanje odraslih, usposabljanje učiteljev). Poleg tega obravnava dokument temeljna načela za delo in življenje šol, načelo o družbenem upravljanju na prosvetnem področju, načela za povezavo šole z okoljem ter delo otroških in mladinskih organizacij ter prosvetnopedagoške službe. Zvezna skupščina je temeljna stališča tega dokumenta uzakonila s splošnim zakonom o šolstvu iz leta 1958. Na VII. kongresu je tudi Zveza komunistov Jugoslavije prek svojega programa in kongresnih resolucij podprla izhodišča za reformo. V naslednjih letih so republike sprejele zakone za posamezne stopnje izobraževanja ter uveljavile nove predmetnike in učne načrte. Prosvetni svet Jugoslavije pa je leta 1959 sprejel enotne osnove predmetnikov in učnih načrtov za osnovno šolo in gimnazijo. Pri uresničevanju reforme so pomembne naloge sprejeli tedaj ustanovljeni republiški zavodi za napredek šolstva.

Kljub temu da je bila predvidena reforma v glavnem uresničena, pa se je v naslednjem obdobju pojavila resna kriza v razvoju vzgoje in izobraževanja. Za to je bilo več razlogov. Ker je bilo tudi zanimanje širše javnosti usmerjeno predvsem k reševanju gospodarske problematike, je še oslabela že prej prešibka povezanost izobraževanja z delovnimi ljudmi. V vzgojnoizobraževalnem procesu so bile preveč poudarjene formalne in kognitivne vrednote. Ocenjevati smo začeli aktivnost učencev, oslabei sta vzgojna in socialna funkcija šole. Tudi osnovna šola je postala selektivna, kar se je pokazalo v več kot 360.000 ponavljavcih na leto in tudi drugače. Del srednjega šolstva in visoko šolstvo sta zašla v ekspanzijo, ki ni bila usklajena s kadrovskimi potrebami, niti ni zagotavljala potrebne učinkovitosti sistema. Zamiralo je delo šolskih odborov, zapostavljeno pa je bilo tudi sodelovanje učencev v samoupravljanju.

RESOLUCIJA IZ LETA 1970 IN POSEG ZVEZE KOMUNISTOV

Zaradi kritike omenjenih problemov je zvezna skupščina ob pomoči strokovnih služb in podpori družbenopolitičnih dejavnikov leta 1968 razčlenila nezadovoljive razmere na vzgojnoizobraževalnem področju. Republikam in pokrajinam je predlagala ustrezne ukrepe, s katerimi naj bi razvoj tega področja uskladili s socialističnim samoupravnim sistemom in novimi družbenoekonomskimi odnosi.

Leta 1970 je zvezna skupščina sprejela resolucijo o razvoju vzgoje in izobraževanja na samoupravnih temeljih. V njej je predviden nov način povezovanja dela in izobraževanja prek izobraževalnih skupnosti ter najpomembnejše naloge pri preobrazbi celotnega izobraževalnega sistema — posebno srednjega šolstva. Razčlenjene so tudi naloge pri posodabljanju pouka in pri usposabljanju učiteljev. Na nadaljnji razvoj izobraževanja pa so vplivala tudi ustavna dopolnila o ustanavljanju organizacij združenega dela.

V vseh republikah in pokrajinah so poskušali uresničiti stališča resolucije, predvsem s sprejemanjem novih zakonov, učnih načrtov in smernic ter s

Punt, 1966, Stane Jagodič

krepitevjo materialnega temelja za izobraževanje. Vendar pa so bile sprejete različne rešitve, tako da so se spet povečale razlike med posameznimi republikami. Znana negativna politična gibanja (povečan nacionalizem, prodor liberalističnih in tehnokratskih pojmovanj) so se namreč zrcalila tudi na vzgojnoizobraževalnem področju.

Dve težnji sta bili posebno škodljivi: ločevanje izobraževanja od drugih področij dela ter zanemarjanje razvojne in vzgojne funkcije šole na račun pozitivistične usmeritve, ki je zapostavljala marksistično vzgojo in socialne prvine v izobraževanju. Obenem so se pojavljale dogmatske opredelitve ter pretiran normativizem, kar je dušilo ustvarjalnost šol in učiteljev.

Vzporedno z znano družbenopolitično akcijo Zveze komunistov, s katero so bile razbite negativne težnje na idejnem in družbenoekonomskem področju (Pismo in z njim povezane akcije, sklepi vodstev ZK), so tudi potekala prizadevanja za to, da se ugotove vzroki za negativne pojave v vzgoji in izobraževanju ter določijo idejni temelji za korenito reformo tega področja (Resolucija III. konference ZKJ o mladini, Idejni temelji za samoupravno socialistično preobrazbo vzgoje in izobraževanja).

Prosvetni delavci, interesne skupnosti in širša javnost — spodbujali so jih predvsem zveza komunistov, sindikati, socialistična zveza in drugi dejavniki — začenjajo vztrajno bitko za odpravljanje negativnih pojavov, za krepitev vezi med delom in izobraževanjem, za marksistično in samoupravno vzgojo mladih in zmanjševanje socialnih razlik.

JASNE NOVE PERSPEKTIVE

Za sklep lahko rečemo, da smo dosegli v dosedanjem razvoju vzgoje in izobraževanja v svobodi, v socialistični samoupravni skupnosti velikanske uspehe, ki jih nihče ne more zanikati, da pa so bile tudi napake in pomanjkljivosti, ki jih ne bi smeli več ponoviti.

Preteklih trideset let nas uči in nam vliva pogum. Nedvomno bomo imeli tudi v prihodnje težave pri uresničevanju tega, kar smo si zamislili. Bomo pa bolje pripravljene nanje, kot smo bili doslej, laze jih bomo prebrodili in bolj uspešno reševali nove naloge.

Danes smo bolj enotni v pojmovanju tega, kar hočemo doseči, o tem, kaj in koliko zmoremo, in o tem, kaj je treba ukreniti v vzgoji in izobraževanju. Z ustavo SFRJ in z ustavnimi republik in pokrajin so

jasno opredeljeni značaj naše skupnosti, odnosi v njej ter položaj vzgoje in izobraževanja v združenem delu in v samoupravnem sistemu.

Resolucija X. kongresa ZKJ o njenih nalogah pri socialistični samoupravni preobrazbi vzgoje in izobraževanja ter ustrezni dokumenti republiških kongresov in pokrajinskih konferenc zveze komunistov dajejo zanesljive smernice za nadaljnje reformno delo.

Doseženi so že prvi uspehi pri delovanju novih interesnih skupnosti za izobraževanje. Zazivelo je tudi medrepubliško dogovarjanje o poteh reforme celotnega vzgojnoizobraževalnega sistema. Ponekod, kot npr. v Vojvodini, so že začeli spreminjati ta sistem.

Še bolj je treba v skladu z družbenimi cilji okrepiti vzgojno dejavnost vseh dejavnikov, posebno šol. Pri tem gre predvsem za marksistično in samoupravno vzgojo, razvijanje delovne ustvarjalnosti ter za humanistično, obrambno in telesno vzgojo.

Treba je pospešiti modernizacijo sistema, vsebine in metod dela — vse to z vidika možnosti in potreb permanentnega izobraževanja. Razbreteniti in posodobiti moramo učne programe in uvajati takšne oblike, metode in pripomočke, ki omogočajo največjo aktivnost učencev in učinkovitost vzgojnoizobraževalnega dela.

Treba je sprejeti sistemske, socialno-pedagoške in druge ukrepe, s katerimi bomo vsaj

Partizanka Lučka, olje, 1945, Božidar Jakac

Nekatere strateške naloge, navedene v resoluciji X. kongresa ZKJ, bodo v prihodnje vsekakor v središču pozornosti.

Predvsem je treba prek samoupravnih interesnih skupnosti, delegacij v skupščinah, svetov šol in drugih oblik samoupravnega organiziranja dograditi in okrepiti svobodno menjavo dela in zagotoviti delavskemu razredu in delovnim ljudem odločilno vlogo pri vodenju politike na izobraževalnem področju. Preobrazba sistema usmerjenega izobraževanja bo omogočila tesnejšo povezavo dela in izobraževanja. Zato je treba tudi delavcem bolj pojasniti smeri začete reforme in potrebe po izobraževanju.

omilili negativne vplive socialnih razlik v izobraževanju.

Okrepiti moramo medrepubliško sodelovanje v reformi. V njej morajo prevzeti še večjo vlogo strokovnopedagoške in znanstvene ustanove, organizacije prosvetnih delavcev ter prosvetni in drugi tisk.

Zato da bomo uresničili stališča zveze komunistov, bo treba veliko več skrbi kot do sedaj posvetiti učiteljem in vzgojiteljem, njihovemu usposabljanju, strokovnemu, pedagoškemu in ideološkemu usposabljanju, prav tako pa tudi ustreznemu nagrajevanju njihovega dela.

MIHAJLO JUHAS

Talci 1944, Dušan Vlahović (Muzej sodobne umetnosti Beograd)

Novi kalibri vzgoje in izobraževanja

Mrvoje Ištuk, sekretar izvršnega komiteja CK ZK Bosne in Hercegovine

Poudarjeno marksistično načelo

Zveza komunistov Bosne in Hercegovine in vse organizirane socialistične sile v tej republici so posvetile veliko pozornost temeljni določbi resolucije desetega kongresa ZKJ o socialistični samoupravni preobrazbi vzgoje in izobraževanja: spremembi družbenega položaja tega področja v sistemu združenega dela.

Sistem vzgoje in izobraževanja v republici uravnava

sedaj samoupravni sporazumi o oblikovanju in delovanju interesnih skupnosti. Dosedanji napor, da odpravimo proračunsko miselnost in dosežemo, da bodo o vzgoji in izobraževanju odločali tisti, ki ustvarjajo dohodek, so bili sicer začeti, toda pomembni. Tako so menili udeleženci seje centralnega komiteja.

Razumljivo je, da samo številni kazalci ne morejo prikazati zanesljive slike stanja na področju izobraževanja in vpliva združenega dela. Vsebinska sprememba družbenih odnosov je proces, ki ga ne moremo zreducirati zgolj na formalno ustanavljanje interesnih skupnosti. V tem primeru bi bil tako zelo osiromašen, saj ne bi bil prikazan njegov resnični pomen — da ne bi vplival tudi na posameznika, na ravnanje vsakega izmed nas ter na spremembe nazorov in odnosov na tem področju. Ti

Dr. Radovan Radonjić, član izvršnega komiteja predsedstva CK ZK Črne gore

Zavzeto sodelovanje

Pri akciji za uresničevanje kongresnih resolucij o socialistični samoupravni preobrazbi vzgoje in izobraževanja zavzeto sodelujejo vsi družbeni dejavniki v republici. Zaustaviti je niso mogle niti pomanjkljivosti niti odpora niti mnenja, češ da je ta zelo pomembna in zaple-

V izgnanstvu, Djuro Tiljak

ponekod še vedno zrcalijo miselnost, ki ni združljiva s stopnjo razvoja socialističnih samoupravnih odnosov.

Kongres ZKJ je potrdil naše prejšnje izkušnje. Posebno zanimivo bo preverjanje splošnih stališč pri reformi visokega šolstva. Mislimo na dolgotrajna in nenehna prizadevanja zveze komunistov za napredek tega zelo občutljivega področja in na doseganje rezultate. Študij je že precej bolj učinkovit: učni uspeh se je zvišal od nekdanjih katastrofalnih 12% na 50%; večina visokega šolstva je povezana z gospodarstvom in si prizadeva, da bi bilo to sodelovanje čim boljše. Kljub odporu uradniško-meščanske miselnosti se tudi na visokih šolah uveljavlja marksistična vzgoja študentov. V akcijskem programu komunistov Bosne in Hercegovine za reformo visokega šolstva je zapisano, da je hitrejši in popolnejši razvoj samoupravljanja v visokošolskih zavodih temeljni pogoj za njegovo vključevanje v združeno samoupravljanje. Tako bo uresničena tudi zahteva resolucije, „da morajo delavci v združenem delu načrtno skrbeti tudi za reprodukcijo kadrov“ in „prevzeti neposredno odgovornost za politiko v vzgoji in izobraževanju“. Univerza je v Bosni in Hercegovini svobodno združuje fakultet in drugih organizacij združenega dela (inštitutov, klinik idr.). To se zrcali tudi pri pripravah za ustanavljanje novih univerz. Treba je poudariti, da so organizirane socialistične sile v republici zagotovile tudi materialni temelj za družbene spremembe v visokem šolstvu. V zadnjih treh letih je bilo na primer v Bosni in Hercegovini zgrajenih več objektov, namenjenih študentom, kot v vsem prejšnjem obdobju.

Zagotovitev materialnega temelja za ustrezno vzgojo in izobraževanje je ena izmed pomembnih prvih skupnih razvojnih politik v Bosni in Hercegovini. Lani so dali v tej republici za izobraževanje pri-

tena naloga drugorazrednega pomena in da so za njeno uresničitev odgovorne samo vzgojnoizobraževalne ustanove in prosvetni organi. Doseženih je že nekaj uspehov:

Končane so že nekatere priprave za uspešno uresničevanje reforme. Tako so bili na primer

blizu 8% celotnega narodnega dohodka. Izdelan je program za gradnjo 1000 šol. S tem bo za vse otroke zagotovljeno osemletno šolanje (sedaj le 90%).

Akcija „tisoč šol“ je hkrati tudi uresničitev sklepov desetega kongresa, da je treba v vzgoji in izobraževanju dosledno izpeljati načelo socialistične solidarnosti. Največ šol bo zgrajenih v najmanj razvitih predelih republike. To je zelo pomembno tudi za celoten razvoj teh območij.

Hkrati s tem poteka tudi druga, zelo obsežna akcija: z njo uresničujemo zahteve iz resolucije, ki so idejno-vzgojne narave. V dveh letih je izšlo v republici 73 novih učbenikov za osnovne in srednje šole, odločno pa je postavljena zahteva, da je treba pripraviti ustrezne učbenike tudi za visoke šole.

Novi učbeniki so v skladu z okrepljenimi prizadevanji zveze komunistov za čim popolnejšo uresničitev načela, da mora imeti delavski razred odločilno vlogo v družbi. V nekaterih občinah Bosne in Hercegovine že dobiva del učencev brezplačne učbenike, drugod pa bo to kmalu uresničeno. Pripravljajo tudi 240 učbenikov in priročnikov za učitelje.

Analize akcijskih programov občinskih konferenc in nekaj sto osnovnih organizacij zveze komunistov so pokazale, da se široko uresničuje resolucija, posebno pa stališče o vzgoji in izobraževanju ob delu in za delo. Permanentnemu izobraževanju, ki je eden izmed pomembnih dejavnikov za odpravo premajhne gospodarske razvitosti, posvečajo posebno pozornost tudi pri pripravi programa razvoja organizacij združenega dela v Bosni in Hercegovini.

Če povzamemo dosedanje rezultate pri uresničevanju resolucije, moramo poudariti, da je za vso dejavnost značilno marksistično ravnanje. To zagotavlja, da bo tudi na področju vzgoje in izobraževanja uresničena politika Zveze komunistov.

lani izpopolnjeni predmetniki in učni načrti za srednje šole, zmanjšana je bila tudi časovna obremenitev učencev. Prizadevali smo si, da bi osvobodili pouk nepotrebne navlake in historizma ter da bi posodobili učne načrte in jih obogatili z marksistično filozofijo in

prakso našega samoupravnega socialističnega sistema. Hkrati s tem pripravljamo nove, izboljšane učbenike, prilagojene novim potrebam in spremembam vzgojnoizobraževalnih vsebin. Do konca letošnjega šolskega leta bo izšlo 18 učbenikov za osnovne šole, pripravljamo pa tudi veliko šolskih beril. Poudariti je treba, da se komunisti in drugi delavci v založbah, zavodu za napredek šolstva, pedagoškem svetu in drugih ustanovah odločno prizadevajo, da bodo učbeniki zasnovani na marksističnih načelih in da bodo zrcalo prakse našega samoupravnega razvoja. Priprave učbenikov, posebno njihove znanstvene in idejne zasnove se lotevamo zelo resno in odgovorno. Zato pričakujemo, kljub velikim materialnim in kadrovskim težavam, dobre uspehe.

Pripravljen je zakon o srednjem izobraževanju, ki je usklajen s težnjami resolucij 10. kongresa ZKJ in 6. kongresa ZK Črne gore. Zakon bo odpravil številne slabosti v srednješolskem izobraževanju. Pri tem mislimo predvsem na dualizem pri vzgoji in izobraževanju mladih generacij, in na to, da mora vzgojnoizobraževalni proces oblikovati popolne in vsestransko razvite osebnosti, ki se bodo lahko vključile v naš samoupravni sistem in prevzele odgovorne naloge pri nadaljnji izgradnji naše socialistične skupnosti.

Dr. Zdravko Malić, predsednik komisije za idejna vprašanja izobraževanja, znanosti in kulture CK ZK Hrvaške

Jasno opredeljeni

Na naše vprašanje, kako ocenjuje sedanjí trenutek reforme vzgoje in izobraževanja na Hrvaškem s stališča sklepov 38. seje CK ZKH, posvečene izobraževanju, sedmega kongresa ZKH, desetega kongresa ZKJ, njihovih resolucij in novih ustav — to je temeljnih dokumentov za preobrazbo vzgoje in izobraževanja, je dr. Malić v pogovoru povedal tole:

Navedeni dokumenti vsebujejo idejno zasnovo, ki kritično povzema naše dosedanje izkušnje v izobraževanju in izobraževalni politiki in — kar je še pomembnejše — zasnovo, ki je temelj za nadaljnje spreminjanje izobraževanja in njegovo močnejše vključevanje v dinamiko družbenega razvoja. Razumljivo je, da ti dokumenti ne vsebujejo že izdelanih, določenih rešitev, odgovarjajo pa na vprašanje, kje je mesto izobraževanja v samoupravni socialistični družbi in v nadaljnjem razvoju te družbe. Naloge, zapisane v teh dokumentih, niso niti majhne niti delne. Za razliko od dosedanjih delnih reform teh ali drugih šol obravnava zasnova izobraževanje kot celoto.

V zadnjih tridesetih letih se je izobraževanje pri nas izredno naglo razvijalo, za tak razvoj pa so značilne tudi nekatere slabosti. Nismo skrbeli za celoten sistem, temveč samo za njegove posamezne dele. Nismo ga dopolnjevali s pomembnimi novostmi, zato se sistem v svoji institucionalni strukturi ni spremenil. Na primer: imeli smo delavske in ljudske univerze kot neke dodatne ustanove, toda tudi te so se čedalje bolj zapirale vase. V novem sistemu, ki ga gradimo, prav gotovo stari problemi ne bodo povsem izginili, omogočil pa bo, da bomo reševali vprašanja izobraževanja celostno, ne pa posamično, kot doslej. Gotovo je, da v novih razmerah vsaka šola ne bo naenkrat obogatela, toda posamezni deli izobraževalnega sistema bodo izgubili svojo privlegiranost.

38. seja CK ZKH je sprejela zelo jasna stališča o permanentnosti izobraževanja, o izobraževanju ob delu in za delo, o

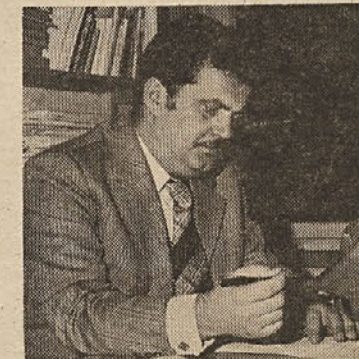
Za uspešno reformo izobraževanja, usklajeno z načeli nove ustave in kongresnih resolucij, so najpomembnejši dobri učitelji. Zato smo se najprej lotili njihovega usposabljanja in iz-

popolnjevanja. V zadnjem času je bilo organiziranih več seminarjev za učitelje raznih strok in ravnatelje šol, na katerih so obravnavali najbolj aktualna družbenopolitična in strokovno pedagoška vprašanja. Poleg tega smo sprejeli program za obvezno marksistično izobraževanje učiteljev, ki je bilo več let zanemarjeno. S tem bomo zagotovili, da bo ves učni proces bolj prezet z marksističnimi pogledi in opredeli tvami.

Dosegli smo tudi že nekatere rezultate v preobrazbi visokošolskega izobraževanja: učvrstili smo visokošolske ustanove, ki sestavljajo pred nedavnim ustanovljeno univerzo v Titogradu.

močnejši idejnomarksistični usmerjenosti vzgojnoizobraževalnega procesa, o socialnih razlikah in o tem, kako se te zrcalijo v šolstvu. O takem izobraževanju, ki se ne konča niti na pragu šole niti pri vratih tovarne, temveč zajema celotno družbeno delo. Ta idejna zasnova je skladna z zasnovo ustavne preobrazbe družbe; zato so načela novih ustav bi-

stveno merilo pri preobrazbi izobraževalnega sistema. In kaj smo doslej dosegli?

Ne glede na takšne ali drugačne pomisleke je treba poudariti predvsem tole: skoraj na vseh področjih izobraževanja je prevladalo mnenje, da je nadaljnji razvoj možen le tedaj, če se vsaka šola od osnovne do univerze vključuje v svoje resnično družbeno okolje. Prosvetni delavci so dojele, da preobrazba reforme ni možna brez trdne povezanosti z združenim delom in z neposrednim družbenim okoljem šole.

In drugič: prosvetni delavci vedno bolj razumejo, da sistemske preobrazbe izobraževanja ne bo mogoče uresničiti zgolj z izvajanjem sistemskih ukrepov. Nenehno smo poudarjali, da je treba paziti predvsem na bistvo sprememb — to pa je v vsebinski reformi. Glede tega pa je vedno ne moremo biti zadovoljni z doseženim. Še vedno je namreč uveljavljeno mnenje, da je v reformi najpomembnejši finančni vidik. Zato se vsa vprašanja sučejo okrog denarja. Gotovo pa je, da so pomembnejši izobraževalni programi in čim ustrežnejši sestav samoupravnih interesnih skupnosti.

Od samoupravnih interesnih skupnosti ne smemo takoj pričakovati preveč. Ni dvoma, da

Kljub težavam, ki jih ima ta mlada izobraževalna ustanova (pomanjkanje strokovnjakov, neresena materialna in stanovanjska vprašanja, slabe delovne razmere), lahko rečemo, da napreduje. Veliko je že storila za posodabljanje pouka in se prilagodila potrebam razvoja naše družbe. Na fakultetah in višjih šolah so odprli več novih študijskih smeri, posodobili predmetnike in učne načrte, prizadevajo si za povečavo učnega procesa z znanstvenim delom, kar je bilo doslej šibka točka njihovega dela. Univerza je bila ustanovljena v skladu z načeli nove ustave.

V samoupravnih organih na njenih višjih šolah in fakultetah so ustrezno zastopani študenti, družbene skupnosti in organizacije združenega dela. Pripravljen je tudi predlog zakona o visokem šolstvu, ki bo bolj natančno uredil nekatera pomembna vprašanja tega področja. Mislimo tudi na probleme študentov. Sprejeti so ukrepi za izboljšanje njihovih stanovanjskih vprašanj, najemanje posojil in štipendije. V ospredju je tudi odgovornost študentov in učiteljev za učinkovit študij, ker dosedanja učni uspehi niso bili najboljši.

To so samo nekatera vprašanja s področja vzgoje in izobraževanja, ki so bila in so še v središču pozornosti zveze komunistov in drugih dejavnikov v republici.

gleda na območja ne bodo idealno razporejene; njihovo razporeditev bomo v praksi sproti preverjali in spreminjali. Prvi koraki interesnih skupnosti bodo težki, toda to je edina pot povezovanja izobraževanja z združenim delom. Preprečili smo eno bistvenih negativnih teženj pri ustanavljanju samoupravnih interesnih skupnosti: da bi jih ustanovili preveč. Ustanovljene so po tehtnem preudarku. Vprašanj izobraževanja ni mogoče reševati v nekakšnih mikrosistemih; zato bodo morebitni „ozki prostori“ bolj izjeme kot pravilo.

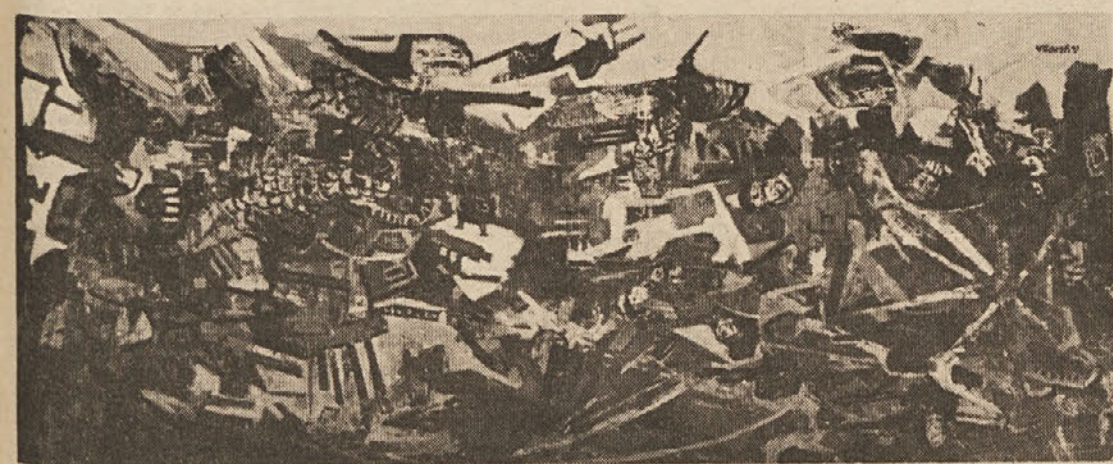
S samoupravno preobrazbo izobraževanja so se doslej ukvarjale predvsem upravne strukture v prosveti, družbenopolitične skupnosti in organizacije. Toda s tem je treba prekiniti in pridobiti za sodelovanje vse prosvetne delavce. Pri tem imajo pomembno vlogo zveza komunistov, sindikat, zveza socialistične mladine itd. Ta mobilizacija bo dala izobraževanju tisti pomen v družbi, ki mu gre: šola bo postala dejaven kulturni subjekt v neposrednem družbenem okolju. Pred nami je torej velika naloga: okrepite je treba partijske organizacije v vzgojnoizobraževalni dejavnosti. V zadnjih dveh letih se je povečalo število članov zveze komunistov med prosvetnimi delavci. Lahko smo zadovoljni. Pridobiti pa moramo tudi mladino. Zveza komunistov bo postala privlačna za mladino le tedaj, če bo znala reševati probleme svojega okolja, ki jih mladi kaj hitro opazijo. Zveza komunistov ima pri izobraževanju še posebno vlogo prav zato, ker je v nenehnem stiku z mladimi. Prizadevati si moramo torej, da bo odločilno vplivala na njihovo idejno oblikovanje.

Ob tej priložnosti bi rad povedal tudi to — je dejal ob koncu dr. Malić — da se morajo pri uresničevanju teh dalekosežnih nalog naše republike in pokrajine še tesneje povezati zato, da ne bomo po nepotrebnem trošili moči in da bo tudi medsebojno obveščanje boljše.

Pogovor je vodil: ANTE BEŽEN

Nove kali vzgoje in izobraževanja

Sutjeska, Peter Lubarda

Duško Popovski, sekretar izvršnega komiteja CK ZK Makedonije Uresničimo sklepe partijskih kongresov o reformi izobraževanja

Povod za ta pogovor je reforma izobraževanja v SR Makedoniji, ki temelji na resoluciji o preobrazbi vzgoje in izobraževanja, sprejeti na 10. kongresu ZKJ in na sklepih 6. kongresa ZK Makedonije. V tej republiki že dalj časa poteka reforma osnovnega izobraževanja, v letošnjem šolskem letu pa so za-

čeli reformirati tudi srednje in visoko šolstvo. Kaj nam je o tem povedal DUŠKO POPOVSKI?

— Kongresi zveze komunistov so posvetili vzgoji in izobraževanju veliko pozornost. Zavzeto sodelovanje zveze komunistov na tem področju ima predvsem dva smotra:

Treba je nadaljevati, razširiti in poglobiti reforme, ki smo jih začeli v začetku šestdesetih let. Veliko nalog — tako organizacijskih, metodoloških, kot vsebinskih in pedagoških nas pri tem še čaka. Zaradi naše odprtosti so prosvetni delavci spoznali različne vzgojnoizobraževalne teorije in šolsko prakso v marsikateri deželi: v drugih socialističnih državah, v zahodni Evropi in v deželah v razvoju. Sodelujemo z mnogimi državami in smo zelo aktivni v mednarodnih organizacijah: UNESCO, OECD, IBE. Vse to je potrebno — pa tudi koristno. Ob sodelovanju z drugimi smo spoznali sedanje razmere v izobraževanju, probleme, ki jih ima sodobni svet na tem tako pomembnem področju. Lahko primerjamo, kako je pri nas in kako drugod.

Razumljivo je, da so ti stiki pripomogli, da smo začeli drugače ocenjevati naš vzgojnoizobraževalni sistem in nas spodbudili k hitrejši reformi. Res pa je tudi, da smo nekritično sprejemali nekatere tuje koncepte; zato so naša prizadevanja za oblikovanje lastne pedagoške teorije in prakse ostala na pol poti. Sedaj je torej temeljna naloga oblikovati sistem, pri katerem bomo uporabili dobre tuje izkušnje in izločili negativne vplive. Tak sistem torej ne more biti kopija. Zrasti mora iz naših potreb, želja, teženj, miselnosti, tradicije; biti mora usklajen z našimi materialnimi možnostmi

in temeljiti na socialističnem samoupravljanju. Za to smo že veliko naredili. Narediti pa moramo še en pogumen korak. Vzgojnoizobraževalne ustanove moramo usposobiti za razvoj naše pedagoške znanosti in za kritično analizo sedanje vzgojnoizobraževalne prakse, ki je bila v zadnjem desetletju precej zanemarjena. Ta naloga združuje tele prvine: splošne in posebne smotre vzgojnoizobraževalnega procesa pri nas, korenito spremembo predmetnikov in učnih načrtov, usposabljanje učiteljev, zagotovitev ustreznih učbenikov in drugih učnih pripomočkov; povezovanje vzgoje in izobraževanja z drugimi področji družbenega dela; razvoj socialističnih in samoupravnih odnosov na tem področju, krepitev materialnih temeljev ter smotrno izrabo sredstev in človekove energije. S tako usmeritvijo in širino smo začeli v naši republiki reformirati visoko šolstvo. Enako moramo ravnati pri reformi vsega vzgojnoizobraževalnega procesa. Vskladno, ki posredno ali neposredno dela na vzgojnoizobraževalnem področju, mora po svojih močeh prispevati k uresničitvi stališč, sprejetih na partijskih kongresih.

— Že leto dni delujejo v naši republiki interesne skupnosti za izobraževanje. Kako se prek njih uresničuje ustavno načelo o vraščanju izobraževanja v združeno delo?

„Pri ustanavljanju in pri delu izobraževalnih skupnosti se pojavljajo slabosti — in sicer prav take, kakršne smo hoteli pre-

prečiti s sprejetjem novih ustav. Najpomembnejše je, da vsi dejavniki, ki oblikujejo politiko vzgojnoizobraževalnega področja, uveljavijo nove družbene odnose: izobraževalne organizacije kot združene delo in občani kot porabniki teh storitev; učenci in študenti kot udeleženci v izobraževalnem procesu in samoupravne interesne skupnosti; v katerih se kažejo in soočajo različni interesi partnerjev v izobraževalnem procesu. Od tega, kako so interesi predstavljeni in kako jih obravnavamo, je odvisno, ali bodo interesne skupnosti v resnici postale ustvarjalni dejavniki pri oblikovanju materialnih, družbenih in pedagoških pogojev za razvoj izobraževanja. Od tega je odvisno, kdaj bomo prenehali na silo reševati nasprotja, kdaj bo konec meščanske, cehovske miselnosti in etatično birokratskega skrbištva nad tem področjem. Šele tedaj bomo lahko zagotovili pravo socialistično samoupravno preobrazbo vzgoje in izobraževanja. Načela so sprejeta, uresničiti pa jih je treba v praksi. Temeljni subjekti samoupravnega interesnega združevanja imajo veliko možnosti, da ugotove posamezne interese, jih soočijo in jim zadostijo. Uresničitev zamisli o samoupravnem interesnem združevanju je odvisna predvsem od uspešnega delovanja delegatskega sistema na tem področju in od sistemskih rešitev.

Pogovor je vodil:
MIŠO KITANOSKI

Črnogorec, Branko Šotra

France Popit, predsednik predsedstva CK ZK Slovenije

Dejavnost komunistov na področju vzgoje in izobraževanja

Korenita preosnova vzgoje in izobraževanja ter hitrejši znanstveno-tehnični in splošni kulturni napredek sta nedvomno izredno pomembni vprašanji za nadaljnji razvoj naše socialistične samoupravne skupnosti. Od tega, kakšno mesto in vlogo bodo imeli izobraževanje, znanost in kultura v združenem delu pri pospeševanju razvoja socialističnega samoupravljanja, proizvodnih sil družbenega dela ter sposobnosti in ustvarjalnih možnosti delovnega človeka — je bistveno odvisna tudi stopnja revolucionarne preobrazbe naše družbe. Tudi v Zvezi komunistov Slovenije se zavedamo, da vsako zaostajanje na teh področjih vodi k zaostajanju v gospodarskem in družbenem razvoju, načinu proizvodnje in načinu življenja. Izobraževanje, znanost in kultura so torej zelo pomembna področja razrednega idejnopolitičnega boja zveze komunistov in drugih organiziranih socialističnih sil.

Vse doslej je bil velik del preseženega dela in sredstev družbene akumulacije ločen in odtujen od delavskega razreda, vključno s sredstvi, ki so bila pretežno administrativno, s posredovanjem države izločena in razporejena za izobraževanje, znanost in kulturo. Delavski razred torej ni mogel v celoti vplivati na usmerjenost in razvoj izobraževanja, znanosti in kulture; doživljati in prenašati je moral vse posledice oddvojenosti teh področij družbenega dela od materialne proizvodnje in svojih interesov. Nova ustava SFRJ in kongresni dokumenti ZK, na podlagi katerih poteka sedanja politična akcija za preobrazbo vzgojnoizobraževalnega dela, pa uveljavljajo tudi na tem področju nove oblike in načine ne le delavskega nadzorstva, temveč tudi neposrednega samoupravljanja vseh delavcev.

Z reformo vzgoje in izobraževanja, ki smo se je lotili po X. kongresu ZKJ, si prizadevamo celotni vzgojnoizobraževalni proces in sistem prežeti z marksizmom.

Ustvariti nameravamo takšen vzgojnoizobraževalni sistem, da bo človeku v vsej delovni dobi — in ne le v mladosti — omogočal nenehno izobraževanje; celotna vzgojnoizobraževalna dejavnost brez izjeme naj bi se usmerila v usposabljanje za delo in ob delu. Da bi uresničili ta cilj, moramo zagotoviti čimbolj popolno povezanost vzgojnoizobraževalnega procesa s proizvodnim in drugim družbeno koristnim delom, z življenjem, s samoupravno prakso, skratka z delom in bojem delavskega razreda. Zato si prizadevamo, da bi samoupravljanje postalo prevladujoč družbenoekonomski odnos tudi na področju vzgoje in izobraževanja in hkrati pomembno načelo vzgoje mladine. Zato se trudimo, da bi vsej mladini in vsem delovnim ljudem zagotovili čimbolj enake možnosti za vzgojo in izobraževanje. S sedanjo reformo želimo, da bi človek postal vsestransko razvita socialistično samoupravna osebnost. Zato se trudimo, da bi vsaj mladini in vsem delovnim ljudem zagotovili čimbolj enake možnosti za vzgojo in izobraževanje.

Zveza komunistov Slovenije odločno podpira znanstveno, teoretično, umetniško in splošno kulturno ustvarjalnost. Pri tem sodimo, da ustvarjalne svobodine niso posebna pravica ali privilegij tako imenovane vrhunske ustvarjalnosti, da niso samo v interesu umetnikov, znanstvenih, teoretičnih in kulturnih delavcev, ampak so neizogibna po teba vse, ki delajo

na različnih področjih družbenega dela in ustvarjanja; zato morajo ustrezati najglobljim interesom delavskega razreda. Zveza komunistov vztrajno razvija takšno družbeno ozračje, razmerja in prakso, ki spodbu-

jajo in opogumljajo vsa tista smela in kritična raziskovanja v umetnosti, kulturnem življenju, znanosti in teoriji, ki se gibljejo v obzorju naše revolucije, samoupravnega socializma in socialističnega humanizma.

Samo v razmerah združitve znanstvenega in tehničnega napredka z razvojem samoupravnih socialističnih družbenih odnosov lahko postanejo znanost in njeni dosežki moč delavskega razreda in sredstvo njegovega samoosvobajanja. Odtod tudi odločno nasprotovanje zveze komunistov tehnokratskim nazorom in praksi, ki vrednotijo znanost kot avtonomno družbeno moč, odtujeno od delavskega razreda in perečih vprašanj družbenega razvoja.

šenj naše samoupravne socialistične prakse v celotnem sistemu vzgoje in izobraževanja.

V kratkem bodo učni načrti v višjem šolstvu dopolnjeni s tremi temeljnimi družboslovnimi predmeti: osnovami marksistične filozofije, osnovami marksistične sociologije in osnovami marksistične politične ekonomije. Izdelan je tudi študijski program za predmeta: zgodovina marksizma in metodologija, ki ju bodo poleg drugih predmetov predavali v novoustanovljenem, štiri semestre trajajočem interdisciplinarnem podiplomskem študiju teorije marksizma in samoupravljanja.

Po dolgotrajnih pripravah in razpravi o osnutku zakona o visokem šolstvu smo maja dobili predlog zakona, ki ga mora obravnavati in sprejeti skupščina SR Slovenije.

Zakon prinaša v naš sistem visokega šolstva več novosti in zagotavlja dokončno konstituiranje visokega šolstva po ustavnih načelih in hitrejšo spreminjanje in reformiranje dela v visokošolskih organizacijah. Visokošolske organizacije se bodo bolj povezale s temeljnimi organizacijami družbenega dela. Po tem zakonu se bo visoko šolstvo ustvarjalno vključilo v celotni sistem usmerjenega izobraževanja ter postalo odprto širokemu krogu študira-jočih: omogočalo bo študij ob delu in druge oblike stalnega izobraževanja. Pomembno vlogo bodo imeli po določilih zakona tudi marksistični centri.

Marksistični center pri CK ZKS bo programiral, organiziral in sodeloval pri programih izobraževanja in raziskovalnega dela v visokem šolstvu na področju teorije in prakse marksizma in samoupravljanja.

Marsikaj bi lahko še povedali o dejavnosti komunistov. V naši republiki smo v zadnjem letu dosegli bistven napredek na

Učiteljica iz otroškega doma, Peter Šimaga

Pri uresničevanju politike ZK na področju vzgoje in izobraževanja smo v naši republiki dosegli že veliko vidnih uspehov. Ob organizirani pomoči in usmerjanju zveze komunistov smo dopolnili in izpopolnili učne načrte za osnovne in srednje šole. Hkrati z izpopolnjevanjem koncepta usmerjenega izobraževanja teko priprave za uvedbo temeljnih marksističnih predmetov na vse stopnje šolstva.

V letu 1974 smo v vse srednje šole uvedli predmet samoupravljanje s temelji marksizma. Organizirali smo akcijo za naslednjo in širšo uporabo marksistične znanosti in izku-

idejnem, kulturnem in izobraževalnem področju. Zlasti se je okrepila sposobnost in pripravljenost organizacij ZK in posameznikov, da se z naprednih izhodišč učinkovito spopadajo z negativnimi težnjami in tokovi.

Še večjo idejnopolitično učinkovitost na področju vzgoje in izobraževanja, znanosti in kulture pa bodo napredni socialistični dejavniki dosegli, če se bodo bolje organizirali ter hitreje in dogovorneje krepili za zdaj še številčno šibko marksistično kadrovsko jedro, in to predvsem na tistih točkah, kjer so idejni spopadi z nasprotnimi težnjami najbolj izraziti.

Nove kali vzgoje in izobraževanja

Milomir Petrović, član komiteja CK ZK Srbije o izvajanju preobrazbe vzgoje in izobraževanja

Samo ena zasnova reforme

— Tovariš Petrović, prosimo, povejte nam, koliko smo v Srbiji že uresničili resolucijo 10. kongresa ZKJ o vzgoji in izobraževanju...?

„Poudariti želim, da so kongresne pobude prerasle v stalno politično akcijo; zato smo tudi dosegli v enem letu izvajanja kongresnih sklepov tako po-

ustrezno strokovno izobrazbo, da morajo sprejeti politiko zveze komunistov in naše samoupravne družbe ter se boriti, da se uresniči. Kljub nekaterim odporom ti procesi dobro potekajo.

Ob podpori širše družbene skupnosti so bile izboljšane možnosti za izobraževanje otrok in mladine v nerazvitih predelih. Nasprotniki naše politike še niso doumeli velikega pomena, ki ga ima načelo solidarnosti — še posebno v izobraževanju. Letos smo skoraj vsem otrokom zagotovili štiriletno šolanje, ne pa še osemletnega, čeprav smo tudi glede tega precej napredovali. Še vedno se torej pojavljajo novi nepismeni. Skrajni čas je, da se to konča. Pri opismenjevanju odraslih se rezultati zelo razlikujejo, ker nekateri podcenjujejo to nalogo. Sprejeli smo družbeni dogovor o kadrovske politiki, ki omogoča razporeditev delavcev na ustrezna delovna mesta. Z zakonom je omogočeno, da si tisti, ki so končali šole za delavske poklice, lahko pridobijo tudi najvišjo izobrazbo. Na ožjem območju republike bo kmalu začelo delati 7 višjih šol za izobraževanje delavcev. V njih si bodo lahko absolventi šol za kvalificirane delavce pridobili višjo izobrazbo v svojem poklicu. Niso pa še izdelane metode za izobraževanje ob delu, čeprav so razčiščena temeljna stališča. Imamo težave z denarjem, vendar že sedaj več kot 20.000 študentov dobiva študentske in kredite, več kot 1000 jih je tudi študentov Titovega sklada.

V javni razpravi je predlog dokumenta „Enotni temelji osnovnega izobraževanja“, kmalu pa bomo dali v razpravo tudi dokumenta o skupnih temeljih srednjega izobraževanja ter o ustanavljanju in delovanju interesnih skupnosti za usmerjeno izobraževanje. Tako začenjamo preobrazbo vzgojno-izobraževalnega področja.

— Pred kratkim je bila razširjena seja komisije CK ZKS Srbije za idejno delovanje zveze komunistov na področju izobraževanja, znanosti in kulture. Razpravljali so o aktualnih vprašanjih za uresničitev reforme vzgoje in izobraževanja. Ali nam lahko poveste, kakšne ocene in katera, za nadaljnjo akcijo pomembna stališča so bila sprejeta?

„Razširjena seja te komisije pomeni enega od konkretnih dogovorov za skupno prizadevanje vseh dejavnikov. Sprejete so bile širše politične opredelitve nalog. Del teh bodo morale uresničiti različne struk-

ture; družbenopolitične organizacije, družbenopolitične skupnosti, strokovne, znanstvene in vzgojnoizobraževalne ustanove, organizacije združenega dela s področja gospodarstva in drugi. Akcijski načrt za uresničitev reforme je sestavljen iz raznolikih obveznosti. Natančna opredelitev letnih, delitev in koordinacija dela so pogoj za uspešno akcijo. To je bilo temeljno spoznanje na tej seji komisije.

Z dosedanjimi rezultati ne moremo biti zadovoljni, nismo še dobro organizirani. Na vseh frontah moramo biti enako aktivni, vendar tega še nismo dosegli. Čutimo nasprotovanja. V akcijah, ki jih začenjamo, ne smemo na to pozabiti. Ponujajo nam različne zasnove reforme, vemo pa, da je pravilna samo ena — tista, za katero se je odločila zveza komunistov. Zagotoviti moramo vztrajno in organizirano delo za njeno uresničitev. Navedel sem samo nekatere ocene, ki določajo smer našega delovanja. Lahko sklenem s tem, da pomeni dogovor, sprejet v komisiji, kakovostno izboljšanje v organizaciji in osmišljivi akcije za uresničitev reforme vzgojnoizobraževalnega sistema.“

Ker gre za temeljito reformo izobraževanja v vsej Jugoslaviji, je nujno potrebno dogovarjanje vseh republik. Kako ocenjujete dosedanje sodelovanje med republikami in katera vprašanja je treba po vašem mnenju uskladiti?

„Dogovarjanje je potrebno pri našem političnem kot tudi vsakem drugem delovanju. Ni pa še dovolj razvito. Temeljna opredelitev zveze komunistov je bila vedno v tem, da je treba enako skrbeti za to, kar nas drži, kot spoštovati posebnosti pri vseh naših narodih in narodnostih. To moramo zagotoviti tudi pri vzgoji in izobraževanju naše mlade generacije, ki mora nadaljevati revolucijo; v tem je njena najpomembnejša naloga. Tako bomo izpolnili svoj dolg do naše revolucije in to naj bo naša obljuba ob letošnjem pomembnem jubileju. Za vsako stopnjo vzgoje in izobraževanja morajo biti skupni temelji tako široki, da bodo mladi lahko spoznali kulturne in znanstvene dosežke vseh naših narodov in narodnosti. Le tako bomo še vnaprej razvijali bratstvo in enotnost med njimi. Bolj kot dosedaj moramo tudi združevati naše znanstvene in strokovne zmogljivosti in tako doseči večjo kakovost vzgojno-izobraževalnega dela.“

M. KNEŽEVIĆ

23.000 otrok, v prve razrede 169 srednjih šol pa skoraj 26.000 učencev! Pred vojno je imela Vojvodina samo eno fakulteto, sedaj pa je na naših 12 fakultetah 37.000 rednih in izrednih študentov. V 25 raziskovalnih ustanovah dela okrog 1000 znanstvenikov. V 18 muzejih imamo okrog 700.000 eksponatov, razstavljenih pa jih je več kot 13.000. V Vojvodini izhaja več kot 140 revij in 64 časopisov v jezikih vseh naših narodov in narodnosti. V 80 znanstvenih in strokovnih knjižnicah imamo nad milijon, v več kot tisoč ljudskih in šolskih knjižnicah pa več kot 3,5 milijona knjig...

Vse to smo dosegli v narodnostno mešani Vojvodini — ob nenehni skrbi, da zagotovimo možnosti za čimbolj usklajen napredek vseh narodov in narodnosti. To, kar ustvarjamo, je res velikansko bogastvo socialističnega razvoja naše samoupravne skupnosti. Zato mi nikar ne zamerite, če ne govorim o gledališki umetnosti, arhivski dejavnosti, o razvitem radijskem omrežju, prek katerega gredo oddaje v jezikih vseh vojvodinskih narodov in narodnosti, o televiziji, ki nastaja.

No, poleg vseh uspehov so bile tudi pri nas pomanjkljivosti, idejne zablode in odpori proti politiki zveze komunistov in razvoju samoupravnih odnosov. Tudi sedaj ne gre brez težav.

Deseti kongres ZKJ je delovnim ljudem jasno pokazal smer idejno-politične bitke za humanizacijo vseh področij družbenih dejavnosti, ki se morajo bolj prilagoditi samoupravnemu socialističnemu razvoju naše družbe. Komunistom pa je kon-

vanju, znanosti in kulturi, v katerih morajo dosledno odsevani zgodovinski interesi delavskega razreda v boju za njegovo osvoboditev. Z reformo izobraževanja, ki šele sedaj dobiva jasno podobo, bo prek samoupravnih interesnih skupnosti omogočeno, da se ti interesi ugotove in uresničijo. Politiko razvoja raziskovalne dejavnosti in povezavo znanosti z drugimi področji določajo delovni ljudje prek svojih samoupravnih organizacij in delegatskega sistema v vseh samoupravno organiziranih družbenih strukturah. O razvoju kulturnega in umetniškega dela in ustvarjanju je že letos široka javna razprava v vseh samoupravnih in družbenopolitičnih organizacijah. Vse te pozitivne družbene spremembe določajo tudi jasno perspektivo za prihodnost. To nam zagotavljajo uspehi v preteklem obdobju pa tudi odločna revolucionarna prizadevanja zveze komunistov v boju za nadaljnji socialistični razvoj naše družbene skupnosti.

Dejavnost komunistov in vseh drugih naprednih sil v SAP Vojvodini, organiziranih v socialistični zvezi, spreminja našo pokrajino. S tem prispevam svoj delež k razvoju vse naše dežele, enakopravne skupnosti vseh narodov in narodnosti.

Zgodba o prijatelju

Gledam svojega prijatelja Stepana Andrejeviča Mihljajeva, vedno polnega veselja do življenja, osredotočenega na svoj cilj in odločnega. Vedno se zanima za novosti v vzgoji in izobraževanju otrok, za vse, kar se dogaja okrog njega, in ne morem razumeti, da ima za seboj 55 let težkega življenja.

Sestnajst let je bil ravnatelj vaše srednje tobačne šole v Baškirski ASSR. O takih ljudeh bi Arkadij Gajdar rekel: navaden življenjepis ob nenavadnem času.

Stepan Mihljajev se je rodil v revni vaski družini v Baškiriji. Ko je postal učitelj, je delal v šoli le nekaj mesecev, nato pa so ga leta 1939 poklicali v vojsko.

Vest o začetku velike domovinske vojne je dohitela Stepana Mihljajeva na vlaku, ki je vozil veliko skupino mladih vojakov z vzhoda na zahod. Mlajši politični komisar Mihljajev je postal sekretar komsomolske organizacije 425. topniškega polka 132. strelske divizije.

Poleti in jeseni leta 1941 je lahko občutil vso grenkobo poraza in izčrpavajočih bojev s sovražnikom, ki jih je obkoljeval. Neke mračne oktobrske noči je skupina vojakov napadla sovražnikove, presekala njihov obroč in prinesla na rokah težko ranjenega komandanta generala Sergeja Birjuzova, ki je s komaj slišnim glasom dejal: „Mladenici, prvi težak izpit ste prestali. Prišel bo čas, ko bomo fašistom pokazali svojo moč...“

V ognju težkih bojev s fašističnimi zavojevalci se je kalila in rasla vojaška spretnost sovjetskih vojakov in oficirjev. Nekdanji vaski učitelj je postal komandir topniškega divizionarja.

Zgodaj spomladi leta 1944 so se hitlerjevci razjarjeni umikali; na desetine svojih tankov so spravili v malo ukrajinsko mesto Brodi. O tem, kako se je končala ta bitka, je pisal nekdanji komandant divizije, upokojeni general, heroj Sovjetske zveze T. Vehin: „Zelo dobro se vas spominjam, komandir 2. divizionarja, major Mihljajev. Prvič sem vas spoznal v boju pod mestom Brodi, ko so sovražniki prodirali proti štabu korpusa. Prijazil sem na vaše položaje zato, da bi odbili sovražnikov napad. To se vam je mojstrsko posrečilo. Ogenj, ki je plamtel ob robu armad, ki so prihajale, je bil tako zelo učinkovit, da je nasprotnik pustil 17 zažganih tankov in zbežal...“

Nekaj dni zatem je na istem območju skozi marčevsko snežno zaveso eden od vodnikov divizionarja Mihljajeva opazil hitlerjevce. Sovražnikova četa se je približala komandirjevi opazovalnici.

Major Mihljajev je bil v komandnem štabu s petimi vojaki obkoljen in ločen od svojih borcev. Diviziji je sporočil, naj začne streljati na območje, na katerem so bili tudi sami. Tudi major in pet borcev so začeli streljati iz opazovalnice proti sovražniku; tako se je sovražnikova četa znašla med dvema ognjema. Nemci niso mogli vzdržati navzkrižnega ognja; zbežali so, na visoki planoti pa zapustili več kot 80 mrtvih in ranjenih vojakov. Po tem boju so tovariši dejali majorju in njegovi paterici: „Če vas niso dosegle in zadele naše kroglice, vas tudi sovražnikove ne bodo. Lahko greste do Berlina.“

Za izjemno hrabrost in vzdržljivost je prejel S. Mihljajev kar šestnajst odlikovanj. 23. septembra 1944 pa je bil z ukazom prezidija vrhovnega sovjeta SSSR proglašen za heroja Sovjetske zveze.

Ta pogumni topničar se je bojeval po vsej Poljski. Njegovo ime in slavna dela te artilerijske divizije žive v spominu mnogih generalov veteranov velike domovinske vojne, opisana pa so tudi v prvem delu knjige „Slavni sinovi Baškirije“, ki jo je izdala baškirska državna založba. Jeseni leta 1945 se je bojevalnik — pedagog vrnil k svojemu najljubšemu delu — učiteljevanju. Želel je končati naravoslovno-geografsko fakulteto baškirskega državnega pedagoškega inštituta. Že trideset let posveča Stepan Andrejevič svoje organizatorske sposobnosti, odločnost, vztrajnost, bogate življenjske izkušnje in znanje otrokom kolhoznikov in delavcev v sohozu svoje rojstne vasi. Za izjemne zasluge na področju ljudskega prosvetljanja mu je podelil prezidij vrhovnega sovjeta ruske federacije časten naziv „zaslužni učitelj“. Nagradili so ga z jubilejno Leninovo medaljo, zmagal pa je tudi na socialističnem tekmovanju leta 1973 in 1974.

Ko je bil direktor vaše srednje šole, je Stepan Andrejevič oblikoval izreden pedagoški kolektiv, v katerem je delalo deset zaslužnih učiteljev. To so bili ljudje, ki so svoje izkušnje in dragoceno znanje, pa tudi tradicijo neutrudnega dela prenesli na mlajše kolege. Složni kolektiv učiteljev je spremenil to šolo v izobraževalni center, znan po vsej republiki. Iz te šole je prišlo mnogo znanstvenikov in na stotine inženirjev...

Miren in odločen pri svojem delu, vztrajen pri uresničevanju ciljev, skromen in zadržan v življenju... Stepan Andrejevič je postal zgled učiteljskemu kolektivu in učencem. Imel je pomembne družbenopolitične funkcije: bil je delegat rajonskega in vaše sovjeta delavcev, član rajonskega komiteja KPSS, propagandist in vodja seminarjev na temo „Ideološki boj v sedanjem obdobju in nekatera vprašanja komunistične vzgoje delavcev“.

V šolskem muzeju je veliko nagrad in pohval, ki jih je prejel kolektiv Stepana Andrejeviča. Skoraj 40 let so delali v šestih majhnih lesenih hišicah. Ze prihodnje leto pa bodo začeli pouk v novi zgradbi.

Ob 30-letnici velike zmage sovjetskega naroda nad fašisti zazelimo Stepanu Andrejeviču, našemu tovarišu, prijatelju in sobojniku veliko uspeha pri pedagoškem delu in veliko sreče!

V. LIPIN,
docent na katedri za zgodovino KPSS
magnitogorskega pedagoškega inštituta

Sveta Stajić, član sekretariata predsedstva PK SZDL Vojvodine

Demokratizacija izobraževanja, znanosti in kulture ter njihova revolucionarna preobrazba

Na uresničevanju stališč in sklepov X. kongresa ZKJ temelji idejna in družbenopolitična dejavnost na vseh področjih družbenega življenja v SAP Vojvodini. Kongresna stališča spodbujajo nadaljnjo demokratizacijo izobraževanja, znanosti in kulture ter revolucionarne spremembe teh področij, ki temeljijo na samoupravljanju.

Za sedanje procese je najbolj značilno to, da se lomijo tradicionalna pojmovanja o izobraževalni in znanstveni dejavnosti, o kulturnem in umetniškem ustvarjanju — tako glede njihovega družbenega pomena kot njihovih nosilcev. Z ustanavljanjem temeljnih organizacij združenega dela, z uveljavljanjem novih odnosov med delovnimi ljudmi in z ustanavljanjem samoupravnih interesnih skupnosti prevzema delavski razred pravico in dolžnost, da ureja tudi odnose v družbeni reprodukciji; del te so izobraževanje, znanost in kultura. S tem se na teh področjih končujejo odnosi, za katere je Marx že v tridesetih letih preteklega stoletja dejal: „Intelektualec in delavec v proizvodnji sta se že tako oddaljila drug od drugega, da je

postala znanost skoraj povsod nasprotnica delavca, namesto da bi povečala delavčev proizvodno moč v njegovo korist. Tako se je znanje ločilo od dela in mu nasprotuje.“

Kako pa so se v zadnjih tridesetih letih spremenili odnosi v SAP Vojvodini? Pred vojno je bila le približno polovica otrok deležna osnovnega šolanja — in to štiriletnega ali petletnega. Sedaj ima 98 % vojvodinskih otrok osemletno osnovno šolo. V 55 srednjih šolah je bilo pred vojno samo 11.000 učencev. V šolskem letu 1974/75 pa smo v prvi razred osnovne šole vpisali

Predlog samoupravnega sporazuma za osnovne šole za leto 1975

Objavljamo predlog samoupravnega sporazuma za osnovne šole, analitično oceno in priloge II. in III.

Kar smo pripravili, je v skladu s priporočili zadnjega zbora delegatov in komisij sindikata, komisije za presojo in v sporazumu s komitejem za vzgojo in izobraževanje, zavodom SRS za šolstvo in RIS.

Tako smo pri popravilju sporazuma upoštevali mnenja zgoraj naštetih institucij, pa tudi mnenja šol, ki so nam poslale svoje pripombe. Mislimo, da smo iz vsega, kar je bilo rečeno, napisano in predlagano, sestavili sporazum, ki je dosti blizu željam in zahtevam prosvetnih delavcev, čeprav se seveda zavedamo, da je to, kar pošljamo kot predlog, vendarle samo kompromis med željami in možnostmi. Mislimo, da je treba nastajanje sporazuma in tudi sporazum jemati kot vmesno stopnjo nastajanja novih odnosov na področju delitve.

Kot vidite, nazivov letos nismo mogli uveljaviti. Prav. Naredili pa smo pomemben korak naprej. Komite za vzgojo in izobraževanje se je obvezal, da bo do decembra 1975 uredil vse potrebno, da bi nazivi dobili svoje mesto v šolskem sistemu.

Na sestanku, ki so se ga udeležili predstavniki republiške zveze sindikatov Slovenije, zavoda SRS za šolstvo, RIS, naše skupne komisije in republiškega komiteja za vzgojo in izobraževanje, smo se sporazumeli v naslednjem:

1. Skupaj z zavodom SRS za šolstvo in pedagoškim inštitutom izdela republiški zavod za zaposlovanje nomenklaturo pedagoških poklicev.
2. Pedagoški inštitut pripravi do septembra 1975 predlog delovnih nazivov.
3. Republiški svet Zveze sindikatov pripravi v sodelovanju z republiškim komitejem za vzgojo in izobraževanje predlog častnih nazivov za zaslužne delavce.
4. Ustanovi se delovna skupina, ki bo sodelovala s komisijo za pripravo samoupravnega sporazuma in do 15. maja uskladila in pripravila predlog samoupravnega sporazuma, ki bo temeljil na primerjanju značilnih delovnih mest, vendar brez uporabe nazivov.

Rezultat je torej očiten in 4. točka tega sporazuma je že uresničena v novem predlogu sporazuma (82. člen).

Kot vidite, so torej prizadevanja usmerjena k cilju, ki smo si ga zastavili na obeh zborih. Komisija meni, da ni več nobenega razloga za čakanje in da lahko šolam pošljemo soglasja v podpis.

Danes objavljamo v „Prosvetnem delavcu“ besedilo sporazuma, do 20. maja naj bi šole poslale soglasja, hkrati pa bomo začeli postopek pri komisiji za presojo.

Tako rešitev smo našli v sporazumu s sindikatom in na njegov predlog.

In sedaj k sporazumu:

1. Sporazum je očiščen večine elementov pravilnika o delitvi OD. Uporablja se torej lahko samo kot instrument za dogovarjanje o merilih za razporejanje dohodka za delitev sredstev za osebne dohodke.
2. Izdelati bo treba torej še poseben pravilnik o delitvi OD in akt o sistemizaciji za vsako šolo posebej, ali pa sporazumno za več šol v okviru skupnosti osnovnih šol v občini, regiji ali republiki.
3. Kar se na osnovi sporazuma izračuna, je masa sredstev za OD. Iz te mase se izloči:

- a) 2% za nagrajevanje nadpovprečnih delovnih uspehov (čl. 18)
- b) 12% za minulo delo (člen 32)
- c) 8% po členu 82, če se šola za to odloči in
- č) 5% za stalnost (33. člen)

Tako zmanjšana masa OD predstavlja osnovo za delitev. Posamezni delavec pa na osnovi pravilnika o delitvi OD pridobiva pravice do dohodkov a), b), c) ali č), oziroma dodatkov iz členov 30, 31, 34 (glej obseg dela v AODM), 35, 36 in 38.

4. Kot vidite, smo pri učiteljskem poklicu opustili pripravnik in uvedli 3 stopnje do poklica učitelj (čl. 25). Pravilnik o delitvi OD naj bi določil, koliko manjši OD naj ima učitelj začetnik brez strokovnega izpita od drugega oziroma tretjega.

5. 26. člen pušča odprta vrata za nazive.
6. 27. in 29. člen postavljata specializante na svoje mesto.
7. 34. člen določa normative, ki pravzaprav ne sodijo v sporazum in jih bomo v nadaljnjem poteku sporazumevanja prepustili drugim aktom. Ker pa te zaenkrat ni, skušamo s tem, kar je v splošni rabi, doseči nekakšno poenotenje pogledov na te probleme.

8. Skupna komisija se zaveda, da bo treba šolam pri sestavljanju pravilnikov o delitvi OD pomagati in že pripravlja vzorčni osnutek.

Na prvem zboru delegatov (do 15. maja) bo najbrž že pripravljen.

9. Vrednost točke se izračuna iz 20. člena in 22. člena, upoštevajoč 19. člen, ki govori o limitu sredstev. Žal je tako, da ustavne pravice o svobodni menjavi ne moremo v celoti uresničiti. Boriti se bomo morali za uveljavljanje 7. in 8. člena, ki nakazuje, kako naprej. Menimo, da je v sporazumu zastavljena usmeritev k temu, da nas bo končno družba začela upoštevati kot ustvarjalce in realizatorje programov izobraževanja in da bo končno spoznala, da je treba programe plačati, ali pa reči, da se naj zmanjšujejo. Tega nam ne bo mogla dopustiti in bo morala pristati na prerazporeditev narodnega dohodka v korist izobraževanja in prekiniti s sedanjim odnosom do našega področja delovanja. Zagotoviti bo morala poleg resolucij in novih zahtev tudi sredstva za njihovo realizacijo, vendar ne na račun zastoja osebnih dohodkov v izobraževanju. Končno jo bo k temu prisilila tudi kadrovska situacija, ki je prav gotovo nismo zakrivila prosvetni delavci.

Za sedaj menimo, da bi vrednost točke izračunali po novem sporazumu bruto 15,90 din. To pomeni neto 11,20 din. Dobro, to je predpostavka. Imamo izračune, ki kažejo, da bi bilo to realno. Bomo videli, kako se bodo naša predvidevanja potrdila, ko bomo na RIS izračunali maso.

SKUPNA KOMISIJA UDELEŽENCEV SAMOUPRAVNEGA SPORAZUMEVANJA ZA OSNOVNE ŠOLE LJUBLJANA, Trg 9. maja 1, p. p. 10

PREDLOG APRIL 1975

Delavci v združenem delu v temeljnih in drugih organizacijah združenega dela v osnovnih šolah

SKLENEJO

na podlagi zakona o samoupravnem sporazumevanju in družbenem dogovarjanju o merilih za razporejanje dohodka in za delitev sredstev za osebne dohodke delavcev (Ur. l. SRS 26-234/73)

Samoupravni sporazum

o osnovah in merilih za razporejanje dohodka in za delitev sredstev za osebne dohodke delavcev v združenem delu v temeljnih in drugih organizacijah združenega dela v osnovnih šolah.

I. SPLOŠNE DOLOČBE

1. člen

Delavci v temeljnih in drugih organizacijah združenega dela v osnovnih šolah (v nadaljnjem besedilu: udeleženci sporazumevanja) določajo in urejajo s tem samoupravnim sporazumom – v skladu z načeli samoupravnega sporazumevanja in družbenega dogovarjanja – osnove in merila za razporejanje dohodka in delitev sredstev za osebne dohodke v skladu z načelom delitve po delu, v skladu z rastjo produktivnosti dela ter v skladu z načelom solidarnosti.

2. člen

Ta samoupravni sporazum je dogovor med udeleženci, ki se s podpisom tega sporazuma zavezujejo, da se bodo dosledno ravnali po splošnih in posebnih določilih, sprejetih s tem sporazumom.

3. člen

Udeleženci sporazumevanja bodo pri delitvi dohodka upoštevali, da delijo rezultate svojega in družbenega dela.

S sporazumom bodo zagotovili, da bo razmerje razporeditve dohodka na del za razrešitev, materialne osnove združenega dela in na del za osebno in skupno porabo ustrezalo družbenoekonomskim normam in rezultatom dela. Ravnali bodo tako, da bodo čim bolj, dosledno uresničevali načelo delitve po delu in zagotavljali tako delitev osebnih dohodkov, ki bo ustrezala rezultatom dela in poslovnim uspehom združenega dela in vsakega posameznega delavca.

4. člen

Pri ocenjevanju dela in poslovnih uspehov ter pri zagotavljanju pogojev, ki vplivajo na doseženi dohodek, bodo udeleženci sporazumevanja upoštevali:

- resolucijo o družbenoekonomski politiki in razvoju SR Slovenije;
- posebno družbenopolitično odgovornost delavcev pri vzgojnoizobraževalnem delu;
- enakopravnost delavcev v skladu z načelom delitve po delu;
- odpravljanje razlik v osebnih dohodkih delavcev na delovnih mestih, ki niso rezultat dela;
- da se sredstva za osebno in skupno porabo lahko povišujejo samo v skladu z določili tega samoupravnega sporazuma in v sorazmerju s povečanjem doseženega dohodka ter večjimi delovnimi in poslovnimi rezultati.

II. OSNOVE IN MERILA ZA UGOTAVLJANJE IN RAZPOREJANJE CELOTNEGA DOHODKA IN DOHODKA

5. člen

Udeleženci sporazumevanja ustvarjajo celotni dohodek s svobodno menjavo svojega dela z delom delovnih ljudi, katerih potrebe in interese zadovoljujejo. Svobodna menjava dela se opravlja neposredno z delovnimi ljudmi, katerih potrebe in interese zadovoljujejo ali po njihovih organizacijah združenega dela in samoupravnih interesnih skupnosti.

6. člen

V skladu z določbami prejšnjega člena ter veljavnimi predpisi s področja ugotavljanja in razporejanja dohodka predstavljajo celotni dohodek posameznega udeleženca sporazumevanja:

- sredstva, za katera so se udeleženci sporazumevanja dogovorili z delovnimi ljudmi, organizacijami združenega dela in interesnimi skupnostmi za realizacijo vzgojnoizobraževalnega programa;
- sredstva, ki jih udeleženci sporazumevanja ustvarijo, če šola ali njeni deli poslujejo na enak ali podoben način kot delovne organizacije na področju proizvodnih dejavnosti, kot so npr.: kuhinje, delavnice, internati, šolske-proizvodne zadruge ipd. upoštevajoč specifičnost šolskega proizvodnega dela in uslug, ki jih nudijo. Podrobnejša merila za delitev osebnih dohodkov delavcev, ki so zaposleni v teh dejavnostih, določajo pravilniki o delitvi OD šol ali zavodov, ki se ukvarjajo z naštetimi dejavnostmi.

7. člen

Celotni dohodek zajema finančno ovrednoten delovni program šole, pri čemer se upoštevajo naslednji kalkulatívni elementi cene izobraževanja:

- sredstva za materialno poslovanje šole v višini, ki zagotavlja izvajanje obsega in kakovosti delovnega programa;
- sredstva za modernizacijo in razširitev materialne osnove izobraževanja;
- amortizacija – najmanj v višini predpisanih stopenj;
- sredstva rezervnega sklada;
- sredstva za zakonske obveznosti in samoupravno dogovorjene obveznosti;
- sredstva za osebni dohodek delavcev;
- sredstva za zadovoljevanje skupnih potreb delavcev – sklad skupne porabe.

Na podlagi kalkulatívni elementov cene izobraževanja ovrednoten delovni program v zbirnem obrazcu predstavlja celoto (100%). Notranja struktura elementov je za posameznega udeleženca sporazuma v obdobju, za katerega je program sprjet, obvezna.

8. člen

Celotni dohodek ustvarjen z delom se šteje za družbeno upravičen, če šola izpolni dogovorjeni program dela.

1) Šola mora izdelati delovni program, iz katerega morata biti razvidna obseg in kakovost opravljenih nalog, tako da je moči na osnovi delovnega načrta izračunati višino potrebnih sredstev za opravljeno delo upoštevajoč kalkulatívne elemente iz 7. člena.

b) Če je šola opravila delovni program tako po količini kot po kakovosti, imajo delavci šole pravico do dogovorjenih (enakih) osebnih dohodkov ne glede na to, ali je dohodek večji, manjši ali enak.

c) Če je šola presegla program dela, imajo delavci šole pravico do sorazmerno večjih osebnih dohodkov, če je temu ustrezno večji tudi dohodek.

Kadar delavci v šoli ne izpolnijo delovnega programa ali če delovni program upravičeno presežejo, je to razlog za spremembo višine dogovorjenega dohodka.

Šteje se, da je bil dogovorjeni program dela izpolnjen v predvidenem času, obsegu in kakovosti, če pristojna izobraževalna skupnost in šola ne ugotovita drugače.

9. člen

Udeleženci sporazumevanja namenijo za materialne stroške poslovanja najmanj tolikšen del doseženega celotnega dohodka, da zagotove obseg in kakovost poslovanja, ki ju narekujejo vzgojnoizobraževalni programi in delovni načrti v skladu s pedagoškimi načeli vzgojnoizobraževalnega procesa, načela smotrnega poslovanja, predpisi, sklenjeni dogovori ipd. S pravilnikom o vodenju knjigovodstva se določijo, kateri stroški posameznih udeležencev sporazumevanja se štejejo za materialne stroške poslovanja.

Dohodek šolskih kuhinj, šolskih proizvodnih združenj, šolskih delavnic, šolskih internatov in drugih občolskih dejavnosti se obravnava ločeno od sredstev za redno dejavnost šole. Za te dejavnosti se vodi v knjigovodstvu posebna evidenca dohodkov in izdatkov.

Glede določanja osebnih prejemkov oziroma izdatkov, ki se štejejo za materialne stroške poslovanja, udeleženci sporazumevanja upoštevajo v tem sporazumu določena merila in kriterije.

10. člen

Doseženi dohodek udeleženca sporazumevanja je celotni dohodek zmanjšan za:

- materialne stroške poslovanja,
- amortizacijo po predpisanih stopnjah,
- pogodbene, zakonske in samoupravno dogovorjene obveznosti.

11. člen

Udeleženci sporazumevanja razdelijo doseženi dohodek za:

- osebne dohodke,
- za sklade: rezervni sklad, poslovni sklad, sklad skupne porabe.

12. člen

Doseženi dohodek razdelijo udeleženci sporazumevanja vsako leto z zaključnim računom, delitev med letom pa usmerjajo s finančnim načrtom. Izplačila osebnih dohodkov se med letom obračunavajo kot akontacije, dokončno pa z zaključnim računom.

Udeleženci sporazumevanja se obvezujejo, da bodo del dohodka, ki ga bodo ustvarili neodvisno od rezultatov dela in svojega poslovanja, razporejali v pretežni meri za razširitev materialne osnove združenega dela in za družbeni standard, ne pa za osebne dohodke.

13. člen

Zaradi racionalnega trošenja sredstev udeleženci sporazumevanja izdelajo finančni načrt, s katerim zagotavljajo normalno obnavljanje sredstev združenega dela (amortizacija zgradb in opreme), sredstva za materialne izdatke in sredstva za rezerve, sredstva za dvig delovne storilnosti ter sredstva za svojo osebno in skupno porabo.

S takim razporejanjem dohodka delavci zagotavljajo:

- izvajanje delovnega programa po obsegu,
- dogovorjeno kvaliteto vzgojnoizobraževalna dela,
- razširjanje in bogatitev materialne osnove vzgoje in izobraževanja,
- ekonomske in druge pogoje, ki spodbujajo interese delavcev za dobro gospodarjenje, za racionalno organizacijo in izvajanje učno vzgojnega programa,
- materialne pogoje, ki bodo omogočili uresničevanje socialne varnosti in stabilnosti delavcev.

S finančnim načrtom določena struktura razmerja iz 7. člena so obvezna. Korektura se lahko izvede le ob upoštevanju določil 8. člena sporazuma.

14. člen

Osnove in merila za delitev sredstev za osebne dohodke se v tem sporazumu določajo in usklajajo tako, da se z njimi zagotovi:

- dosledno uveljavljanje načela nagrajevanja po delu,
- da je delitev osebnih dohodkov urejena tako, da spodbuja neposredni interes delavcev za uspešno delo,
- da se sredstva za zadovoljevanje skupnih potreb delijo v sklade z načelom vzajemnosti in solidarnosti.

15. člen

Da bi se uresničila načela in določila iz 13. člena tega sporazuma, se udeleženci dogovorijo, da bodo enotno določali sredstva:

- za oblikovanje sredstev za osebne dohodke v skladu z uspešnostjo dela,
- za oblikovanje sredstev za skupne potrebe delavcev,
- za določanje osebnih prejemkov, ki bremenijo sredstva za materialne izdatke.

III. OSNOVE IN MERILA ZA DELITEV SREDSTEV ZA OSEBNE DOHODKE

16. člen

Sredstva za osebne dohodke se razdelijo s finančnim načrtom:

- na sredstva za osebne dohodke in nadomestila osebnih dohodkov,
- na sredstva za nagrajevanje nadpovprečnih delovnih uspehov delavcev.

17. člen

Letni bruto znesek za osebne dohodke se oblikuje tako, da se seštevajo tele dogovorjene osnove:

- vrednosti delovnih mest, ki so določene na osnovi analitične ocene delovnih mest;
- minulo delo;
- dodatek za stalnost;
- dodatek za delo v kombiniranih oddelkih;
- dodatek za delo na oddaljenih in višinskih šolah;
- dodatek na hospitacijskih in eksperimentalnih šolah;
- dodatek za uvajanje pedagoških inovacij;
- dodatek za šole z italijanskim učnim jezikom;
- dodatek za dvojezične šole;
- dodatki za podaljšan delovni čas;
- dodatki za nočno delo;
- dodatki za nedeljsko delo;
- dodatki za delo ob zveznih in republiških praznikih;
- dodatki za deljen delovni čas;
- osebni dohodki in prejemki po pogodbah o delu (civilno-pravna razmerja).

18. člen

Udeleženci se sporazumejo, da bodo iz sredstev za osebne dohodke s finančnim načrtom izločili najmanj 2% sredstev za nagrajevanje nadpovprečnih delovnih uspehov.

Sredstva iz prejšnjega odstavka razdelijo podpisniki sporazuma samo tistim delavcem, za katere na podlagi kriterijev, ki so določeni v njihovem splošnem aktu, ugotovijo, da njihovi delovni uspehi pomembno odstopajo od izpolnjevanja delovnih nalog glede na obseg in kakovost opravljenega dela. Udeleženci se dogovorijo, da bodo izdelali za nagrajevanje nadpovprečnih delovnih uspehov kriterije, ki jih bodo upoštevali pri izdelavi samoupravnih aktov o delitvi osebnega dohodka šole.

19. člen

Pri določanju vsakoletnega zneska dogovorjenih sredstev za osebno in skupno porabo podpisniki upoštevajo splošna razmerja v delitvi družbenega proizvoda, ki so predvidena v družbenem planu SR Slovenije in določena v vsakoletni resoluciji o družbenoekonomski politiki in razvoju SR Slovenije.

20. člen

Najnižji osebni dohodek delavca, ki opravlja najbolj enostavno delo in dela poln delovni čas v normalnih razmerah ter dosega normalen delovni

uspeh, mora znašati najmanj 60 % poprečnega mesečnega osebne dohodka na zaposlenega v SR Sloveniji v preteklem koledarskem letu, kot ga ugotovi in objavi zavod SR Slovenije za statistiko.

Normalni delovni uspeh delavca pomeni dosežen 100 % individualni učinek delavca ob sočasno doseženem normalnem osnovnem uspehu udeleženca samoupravnega sporazuma.

60 % poprečnega mesečnega osebne dohodka na zaposlenega v SR Sloveniji v preteklem koledarskem letu je tudi izhodišče za vrednotenje rezultatov najbolj enostavnega dela, ki ga opredeljujeta samoupravni sporazum za najmanj zahtevno tipično delovno mesto.

Najnižji osebni dohodek se med letom usklajuje z gibanjem življenjskih stroškov.

Najvišji osebni dohodek

Najvišji osebni dohodek je določen z največjim številom točk po AODM, ki je osnova za določanje vrednosti vseh delovnih mest na šoli in z drugimi določili tega sporazuma.

Življenjski stroški in osebni dohodki

Pri usklajevanju osebnih dohodkov zaradi rasti življenjskih stroškov je potrebno ob razpoložljivem dohodku upoštevati:

- uresničevanje družbenoekonomske politike tekočega leta;
- vpliv gibanja življenjskih stroškov za realne osebne dohodke;
- že doseženo ravnanje poprečnega osebne dohodka pri udeležencu samoupravnega sporazuma;
- delovanje samoupravnega sporazuma dejavnosti glede možnosti povečanja osebnih dohodkov.

21. člen

Vrednotenje delovnega mesta obsega:

1. ZNANJE

1. poklic in poklicno izobrazbo
2. dodatno funkcionalno znanje
3. delovne izkušnje

2. ODGOVORNOST

1. odgovornost za opravljeno delo
2. odgovornost za delo drugih

3. NAPOR

1. umski napor
2. napor pri delu z ljudmi
3. fizični napor

4. DELOVNI POGOJI

1. nevarnost nezgod in obolenj
2. mikroklima
3. ropot
4. povečana raznovrstnost in zahtevnost dela
5. povečani obseg dela

Osnove in merila za vrednotenje posameznih zahtev in pogojev delovnih mest so opisane v analitični oceni delovnih mest, ki je sestavni del tega člena (Priloga I).

22. člen

V letu 1975 se lahko uporabijo indeksi, ki so usklajeni z Resolucijo o ekonomskem razvoju SR Slovenije v letu 1975.

Vrste poklicev in delovnih nazivov ter določitev poprečnih razmerij med vrstami poklicev z ozirom na poklic, odgovornost, napor in delovne pogoje so določeni kot sledi:

I. SKUPINA

NAJOŽJE USMERJENI POKLICI

Poklici za dela ali delovna mesta, ki ne zahtevajo posebnega usposabljanja, oziroma za katera se je mogoče usposobiti v zelo kratkem času na delovnem mestu. Priučeni delavci z nepopolno osnovno šolo.

Tipičen poklic kot primer:	Popr. točkovna vrednost	Index
----------------------------	-------------------------	-------

POKLICI KOT SO NA PRIMER:

napredni delavec, pomivalka, perica itd.	Pomivalka 150	1,00
--	---------------	------

II. SKUPINA

OZKO USMERJENI POKLICI

Zahtevajo določeno organizirano usposabljanje. Zadošča nedokončana osnovna šola in dodatni tečaj za priučiitev. Potrebna je krajša priučiitev do 6 mesecev.

POKLICI, KOT SO NA PRIMER:

nažilke, kuh. pomočnice, likarice, vratar, kurir, telefonist itd.	Snazilka 190	1,30
---	--------------	------

III. SKUPINA

SPECIALIZIRANI POKLICI

Poklici ozke usmeritve, za katere se zahteva dokončana osnovna šola in dokončano organizirano usposabljanje po zakonu o poklicnem izobraževanju učnih razmerij in dopolnilni tečaj za priučiitev.

POKLICI, KOT SO NA PRIMER:

varuška otrok, otroška negovalka, pisarniški delavec, kurjač, bolničarka itd.	Pisarniški delavec 260	1,70
---	------------------------	------

V. SKUPINA

POKLICI ŠIROKEGA PROFILA

Poklici širše usmerjenosti, za katere se zahteva izobrazba poklicne šole.

POKLICI, KOT SO NA PRIMER:

hišnik, glavna kuharica v šolah in domovih, strojejpiska, kuharica, itd.	Hišnik 300	2,00
--	------------	------

V. SKUPINA

SPECIALISTI

V osnovnih šolah jih ni.

VI. SKUPINA

DELOVODJE

V osnovnih šolah jih ni.

VII. SKUPINA

POKLICI TEHNIKA

Poklici tehnika in temu podobni poklici, za katere se zahteva izobrazba štiriletnih srednjih šol.

POKLICI, KOT SO NA PRIMER:

knjigovodja, blagajnik, ekonom, statistik, analitik, stenodaktiograf, laborant, medicinska sestra, tajnik, računovodja, učitelj, strokovni učitelj, učitelj praktičnega pouka, vzgojitelj itd.	Učitelj 360	2,40
--	-------------	------

VIII. SKUPINA

POKLICI V RANGU INŽENIRJA

Poklici, za katere se zahteva izobrazba višjih šol in prvostopenjskega študija na fakulteti.

POKLICI, KOT SO NA PRIMER:

sekretar šole, vodja računovodstva, vodja tehničnih služb, vodja pisarne, višja medicinska sestra, predmetni učitelj, defektolog, logoped, knjižničar, socialni delavec in drugi	Predmetni učitelj 420	2,80
--	-----------------------	------

IX. SKUPINA

POKLICI V RANGU DIPLOMIRANEGA INŽENIRJA

Poklici, za katere se zahteva izobrazba visokih šol in fakultet.

POKLICI, KOT SO NA PRIMER:

dipl. ing., zdravniki, pravniki, ekonomisti in drugi, ki ne opravljajo pedagoškega poklica, profesor, šolski pedagog, šolski psiholog, šolski knjižničar ter vse vrste šolskih defektologov po istih nazivih kot profesor	Profesor 480	3,20
---	--------------	------

VODSTVENA IN VODILNA DELOVNA MESTA

Delovna mesta, za katera se zahteva pedagoška izobrazba in praksa, strokovno organizacijske sposobnosti in široka družbenopolitična angažiranost.

POKLICI, KOT SO NA PRIMER:

ravnatelj in pomočnik ravnatelja	Ravnatelj do 625	4,17
----------------------------------	------------------	------

23. člen

Za delavce, ki so končali visoko, višjo ali srednjo šolo in ki prvič nastopijo delo, šola uredi pripravništvo z namenom, da si pridobijo delovne izkušnje s praktičnim delom v svoji stroki.

Pripravnika doba traja 6 mesecev do dve leti.

Usposabljanje pripravnikov ureja samoupravni akt šole.

24. člen

Ko diplomant pedagoške kadrovske šole prvič nastopi delo v delovni organizaciji, se ga lahko razporedi na delovno mesto učitelja začetnika brez strokovnega izpita. Strokovni izpit mora kandidat opraviti najkasneje v 5 letih. Po opravljenem strokovnem izpitu se šteje, kot da je opravlil izpit po preteku dveh let in se ga razporedi na delovno mesto učitelja začetnika.

Pedagoškim delavcem, za katere ni predpisan strokovni izpit, se šteje, kot da so opravili strokovni izpit po dveh letih dela.

25. člen

Pedagoški delavci so lahko razvrščeni na naslednja delovna mesta: - učitelj začetnik brez strokovnega izpita praviloma od 0 do 2 let delovne dobe, - učitelj začetnik s strokovnim izpitom praviloma nad 2 do 5 let delovne dobe, - učitelj od 5 let delovne dobe dalje.

26. člen

Delavcu, ki je s pedagoškim delom dosegel z zakonom ali družbenim dogovorom priznan naziv, se osebni dohodek poveča v skladu s pogoji za pridobitev naziva in z delom, ki ga opravlja.

27. člen

Delavcu, ki je po končani visoki šoli ali fakulteti dosegel javno priznano specializacijo, se lahko število točk za delovno mesto poveča, če je specializacija pogoj za zasedbo delovnega mesta. Tako delovno mesto mora biti utemeljeno in sistemizirano v aktu o sistemizaciji delovnih mest šole.

28. člen

Stopnja izobrazbe za delovna mesta pedagoških delavcev določa zakon o osnovni šoli, podrobneje pa akt o sistemizaciji delovnih mest doma, šole in drugih.

29. člen

Če ima delavec na delovnem mestu višjo strokovno izobrazbo, kot se zahteva za delovno mesto, na katerem dela, se tak delavec razporedi po delovnem mestu in v značilno skupino po strokovni izobrazbi, ki jo zahteva sistemizirano delovno mesto.

30. člen

Delavcu, ki ima nižjo strokovno izobrazbo ali strokovno usposobljenost, kot se zahteva na delovnem mestu, na katerem dela oziroma dela na delovnem mestu, kjer se zahteva izobrazba alternativno, delo pa uspešno opravlja, se odbija določen odstotek od razlike med številom točk med zahtevano in njegovo dejansko izobrazbo.

Odbitki so naslednji:

- 70 % razlike, če ima delavec več kot 15 let delovne dobe v stroki
- 50 % razlike, če ima delavec več kot 20 let delovne dobe v stroki
- 30 % razlike, če ima delavec več kot 25 let delovne dobe v stroki

Ko delavec izpolni 30 let delovne dobe v stroki, se šteje, kot da ima zahtevano strokovno izobrazbo. Kriterij znanje se tako lahko popravi le za eno stopnjo.

31. člen

Osebni dohodek delavcev - pripravnikov

Delavcu - pripravniku gre akontacija osebne dohodka v višini: - pripravniku s srednjo izobrazbo največ 70 % poprečnega mesečnega osebne dohodka na zaposlenega v SR Sloveniji v preteklem letu; - pripravniku z višjo izobrazbo največ 90 % poprečnega mesečnega osebne dohodka na zaposlenega v SR Sloveniji v preteklem letu; - pripravniku z visoko izobrazbo največ 105 % poprečnega mesečnega osebne dohodka na zaposlenega v SR Sloveniji v preteklem letu.

Pripravnikova akontacija osebne dohodka je lahko do 20 % višja od dogovorjene v prejšnjem odstavku, če ima udeleženec samoupravnega sporazuma izdelana merila za ugotavljanje njegovega individualnega uspeha, ali če je njegov pripravniški staž daljši kot eno leto. Tako določena akontacija osebne dohodka se poveča za dodatke za težje delovne razmere skladno z določili samoupravnega sporazuma dejavnosti o merilih za razporejanje dohodka in za delitev sredstev za osebne dohodke.

32. člen

Nagrajevanje po minulem delu

Podpisniki se dogovorijo, da bodo minulo delo obračunavali glede na delovno dobo:

- delavcem nad 1 do 5 let del. dobe	1 %
- delavcem nad 5 do 10 let del. dobe	2 %
- delavcem nad 10 do 15 let del. dobe	4 %
- delavcem nad 15 do 20 let del. dobe	6 %
- delavcem nad 20 do 25 let del. dobe	8 %
- delavcem nad 25 do 30 let del. dobe	10 %
- delavcem nad 30 let delovne dobe	12 %

33. člen

Ovrednotenje stalnosti

Udeleženci samoupravnega sporazuma dejavnosti, ki zaradi prekomerne fluktuacije delavcev uvajajo posebno stimulacijo stalnosti, lahko to določijo

v samoupravnem sporazumu dejavnosti in svojem samoupravnem aktu vendar naj ta dodatek ne presega 5 % osebne dohodka delavca.

34. člen

Za šole, ki imajo 16 oddelkov, se šteje, da imajo normalen obseg dela. V šolah, ki imajo manj kot 16 oddelkov, se upoštevajo pri strokovnih, vodilnih in vodstvenih delavcih naslednji normativi:

- strokovne službe: na 600 učencev 1 strokovni delavec, na 800 učencev 2 strokovna delavca, nad 800 učencev 3 strokovni delavci.
- Gornjo mejo števila učencev določajo merila TIS pristojne občine.
- Vodje podružničnih šol, pomočniki ravnateljev in ravnatelji imajo naslednjo učno obveznost:

- vodja podružnične šole poučuje v svojem razredu in ima polno učno obveznost, če ima podružnična šola 8 oddelkov. Učna obveznost se mu zniža za 1 učno uro za vsak nadaljnji oddelek.

- Pomočnik ravnatelja poučuje, če ima šola 22 oddelkov, 10 učnih ur za vsak nadaljnji oddelek se mu zniža učna obveznost za 1 učno uro. Pri 32 oddelkih pomočnik ravnatelja nima učne obveznosti. Šola ima dva pomočnika ravnatelja, če ima več kot 42 oddelkov.

- Ravnatelju osnovne šole, ki ima 6 oddelkov, se zniža učna obveznost za 8 učnih ur, za vsak nadaljnji oddelek se mu učna obveznost zniža na 2 učni uri. Pri 12 oddelkih ravnatelj nima učne obveznosti.

V šolah, ki imajo več kot 16 oddelkov, in šolah, ki imajo podružnične šole, male šole, priključene oddelke VVZ, POŠ, večerne šole, šolske kuhinje in podobno, zaradi česar imajo posamezni delavci večji obseg dela, je treba pri nagrajevanju teh delavcev upoštevati zlasti večje znanje in sposobnosti, dodatno odgovornost, polivalentnost, posebne delovne pogoje, ki morajo biti upoštevani, ko se določa vrednost delovnih mest teh delavcev na osnovi kriterija: obsega dela v AODM.

Taka delovna mesta so: tajnik, računovodja, vodja podružnične šole, pomočnik ravnatelja in ravnatelj.

35. člen

Osebni dohodek izračunan po analitični oceni delovnih mest se poveča: - učiteljem, ki poučujejo v oddelkih za usposabljanje otrok z motnjami v telesnem in duševnem razvoju, šol z italijanskim učnim jezikom, do 15 %, učiteljem z dvojezičnim poukom do 20 %; če je pouk v treh oddelkih kombiniran, znaša lahko skupno povečanje največ 20 %, oziroma 25 % na dvojezičnih šolah;

- učiteljem, ki poučujejo v kombiniranih oddelkih z 2 razredoma osnovne šole, do 15 %, v kombiniranih oddelkih z več razredi do 20 %.

Dodatke določijo pristojne TIS oziroma RIS skladno z regionalnimi sporazumi.

36. člen

Hospitacijske šole oziroma učitelji, ki opravljajo na teh šolah posebne naloge, dajejo hospitacije, uvajajo nove oblike dela imajo pravico do povečanega OD do 20 %.

Učiteljem na šolah, ki uvajajo pedagoške inovacije do 25 % na OD, izračunan po AODM.

Eksperimentalne šole, oziroma učitelji, ki sodelujejo pri eksperimentalnem delu, imajo pravico do povečanega OD do 30 %.

O tem, katera šola šteje v gornji kategoriji, oziroma kateri učitelji imajo pravico do dodatkov iz tega člena, določa ZŠ SRS sporazumom s šolo oziroma učiteljem in pristojno TIS, oziroma RIS.

37. člen

Težja delovna mesta v osnovnih šolah se vrednotijo tako, da se vrednost izračuna po kriterijih analitične ocene delovnih mest za dodatek, ki ga določi šola sporazumno s temeljno izobraževalno skupnostjo.

Dodatki za težja delovna mesta se izračunavajo po kriterijih kategorizacije težjih delovnih mest pristojne temeljne izobraževalne skupnosti.

38. člen

Učiteljem, ki kvalitetno delajo ter so družbenopolitično aktivni in vztrajajo na težkih mestih in oddaljenih delovnih mestih dalj časa, se prizna dodatek na stalnost.

Dodatek na stalnost se dodaja v višini od 30 do 100 % na doseženi osebni dohodek učitelja na takem delovnem mestu.

O višini dodatka odloči pristojna temeljna izobraževalna skupnost skladno z regionalnim sporazumom in v sporazumu z republiško izobraževalno skupnostjo.

IV. IZPLAČILA, KI BREMIJO OSEBNE DOHODKE

39. člen

Za delo v nočnem delovnem času zagotovijo delavcu udeleženci sporazuma dodatek v višini 50 % obračunske osnove ali dosežene akontacije OD na redni delovni čas.

Za nočni delovni čas se šteje čas od 22. ure do 5. ure, oz. do 6. ure naslednjega dne, če se to ujema z nočno delovno izmeno.

40. člen

Za delo na dan nedelje zagotovijo delavcem udeleženci sporazuma dodatek v višini 50 % obračunske osnove ali dosežene akontacije osebne dohodka za redni delovni čas.

41. člen

Za delo na dan zveznega ali republiškega praznika zagotovijo delavcem udeleženci sporazuma poleg zakonsko določenega nadomestila oz. dosežene akontacije osebne dohodka še dodatek v višini 50 % obračunske osnove, oziroma dosežene akontacije osebne dohodka za redni delovni čas.

42. člen

Udeleženci sporazuma lahko določijo za deljen delovni čas dodatek delavcu, če traja prekinitve delovnega časa med dopoldansko in popoldansko izmeno:

Dodatek za deljen delovni čas znaša največ 300 dinarjev (bruto) mesečno, če traja prekinitve delovnega časa več kot eno uro, in največ 600 dinarjev (bruto) mesečno, če ta prekinitve traja dve uri ali več.

Udeleženci sporazuma se bodo posebej sporazumeli, kaj se šteje pri pedagoškem delu kot deljen delovni čas.

43. člen

Znesek nadomestila za čas boleznij do 30 dni ne sme biti nižji od 90 % mesečnega neto osebne dohodka delavcev, izplačanega v preteklem koledarskem letu.

Tako določeno nadomestilo osebne dohodka ne more biti višje, kot bi ga dosegel delavec, če bi delal.

44. člen

Organ samoupravnih delavske kontrole udeležencev sporazumevanja je dolžan poimensko obravnavati izplačila iz naslova civilnopравниh razmerij in presojati upravičenost sklenjenih pogodb.

V. PREJEMKI IN IZDATKI, KI ŠTEJEJO MED POSLOVNE STROŠKE

45. člen

Dnevnice za službena potovanja v državi ter stroški prenočevanja znašajo: - za čas odsotnosti več kot 8 do 12 ur največ 90 dinarjev;

- za čas odsotnosti več kot 12 ur največ 140 dinarjev; Stroški prenočevanja na podlagi računa se krijejo največ do 160 dinarjev.

V primeru, da delavec za prenočevanje ne predloži računa, mu gre za prenočevanje največ 70 dinarjev.

Dnevnic so za vse delavce enake.

Dnevnic in stroški prenočevanja gredo pod enakimi pogoji tudi učencem v gospodarstvu ter študentom in dijakom na praksi.

46. člen

Dnevnic za službena potovanja v tujino se določijo v višini, ki velja za republiške upravne organe.

Udeleženci samoupravnih sporazumov dejavnosti, ki so pri svojem poslovanju vezani tudi na maloobmejni promet, določijo v svojem samoupravnem sporazumu ali v družbenem dogovoru za območje višino dnevnic za potovanje v maloobmejnim prometu, ki traja manj kot 8 ur.

47. člen

Nadomestilo za uporabo osebnega avtomobila v službene namene znaša največ 1,50 din za prevoženi kilometer.

48. člen

Nadomestilo za ločeno življenje znaša mesečno največ 1200 din. Delavec ni upravičen do nadomestila za ločeno življenje, če odkloni primerno družinsko stanovanje v kraju zaposlitve ali če se je vselil v dodeljeno družinsko stanovanje, družine pa ni preselil. Natančnejše pogoje za pridobitev pravice do nadomestila za ločeno življenje in višino nadomestila določijo samoupravni sporazumi dejavnosti po merilih za razporejanje dohodka in za delitev sredstev za osebne dohodke ter interni akti organizacij združenega dela.

49. člen

Nadomestilo za ločeno življenje in terenski dodatek se med seboj izključujeta.

49. člen

Delavcu se lahko povrnejo stroški za prevoz na delo in z dela v višini stroškov javnih prevoznih sredstev na določeni relaciji s tem, da sami krijejo najmanj 30 dinarjev. Kjer ni možnosti prevoza z javnimi prevoznimi sredstvi, se lahko obračunavajo stroški prevoza na delo in z dela v višini največ 0,50 dinarja za kilometer.

50. člen

Upravičenost do povračila izdatkov za prevoz na delo in z dela ter konkretno višino teh povračil določajo splošni akti organizacij združenega dela.

50. člen

Selitveni stroški se povrnejo delavcu ali njegovim družinskim članom, če se preselijo iz kraja dosedanjega stalnega bivališča v drug kraj zaradi dela, upokojitve ali smrti delavca in če je preselitev v interesu temeljne ali druge organizacije združenega dela. Selitveni stroški se povrnejo upokojenecem tudi za selitev v istem kraju, če izprazni družbeno stanovanje, ki so ga dobili v najem pri delovni organizaciji, kjer so bili zaposleni in je za izpraznitev tega stanovanja zainteresirana delovna organizacija.

50. člen

Selitveni stroški se povrnejo v višini dejanskih stroškov po predloženih računih in komisijso ugotovljenih upravičenih stroških. Če je preselitev v interesu delovne organizacije, se lahko delavcu in družinskim članom, ki živijo z njim v skupnem gospodinjstvu, povrnejo prevozniki in izplačata največ dve dnevnicji za službeno potovanje v državi.

51. člen

Regres za prehrano med delom znaša mesečno na delavca: do 200 din, če ima organizacija združenega dela organizirano prehrano med delom; po 100 din, če nimajo organizirane prehrane iz prve alineje.

51. člen

Regres za prehrano se ne sme izplačati v gotovini. Veljavnost regresa za prehrano v obliki vrednostnih bonov mora biti omejena na tekoči mesec. Pravico do regresa za prehrano imajo tudi učenci v gospodarstvu, dijaki in študenti na praksi.

52. člen

Udeleženci sporazuma bodo v samoupravnih splošnih aktih opredelili pogoje, ki bodo kar najbolj spodbujali ustvarjalnost delavcev ter merila za pravične odškodnine in nagrade izumiteljem, racionalizatorjem in novatorjem.

52. člen

Udeleženci sporazuma bodo v samoupravnih splošnih aktih opredelili pogoje, ki bodo kar najbolj spodbujali ustvarjalnost delavcev ter merila za pravične odškodnine in nagrade izumiteljem, racionalizatorjem in novatorjem.

53. člen

Namenski znesek za stanovanjsko gradnjo znaša toliko, kot je sklenjeno v samoupravnem sporazumu o združevanju sredstev za stanovanjsko gradnjo, vendar ne manj, kot znaša 6 odstotkov bruto osebnih dohodkov.

54. člen

Namenski znesek za izobraževanje znaša najmanj 1,5 odstotka bruto osebnih dohodkov.

54. člen

Namenski znesek za izobraževanje znaša najmanj 1,5 odstotka bruto osebnih dohodkov.

54. člen

Namenski znesek za izobraževanje znaša najmanj 1,5 odstotka bruto osebnih dohodkov.

54. člen

Namenski znesek za izobraževanje znaša najmanj 1,5 odstotka bruto osebnih dohodkov.

54. člen

Namenski znesek za izobraževanje znaša najmanj 1,5 odstotka bruto osebnih dohodkov.

54. člen

Namenski znesek za izobraževanje znaša najmanj 1,5 odstotka bruto osebnih dohodkov.

54. člen

Namenski znesek za izobraževanje znaša najmanj 1,5 odstotka bruto osebnih dohodkov.

54. člen

Namenski znesek za izobraževanje znaša najmanj 1,5 odstotka bruto osebnih dohodkov.

54. člen

Namenski znesek za izobraževanje znaša najmanj 1,5 odstotka bruto osebnih dohodkov.

54. člen

Namenski znesek za izobraževanje znaša najmanj 1,5 odstotka bruto osebnih dohodkov.

54. člen

Namenski znesek za izobraževanje znaša najmanj 1,5 odstotka bruto osebnih dohodkov.

54. člen

Namenski znesek za izobraževanje znaša najmanj 1,5 odstotka bruto osebnih dohodkov.

54. člen

Namenski znesek za izobraževanje znaša najmanj 1,5 odstotka bruto osebnih dohodkov.

54. člen

Namenski znesek za izobraževanje znaša najmanj 1,5 odstotka bruto osebnih dohodkov.

udeleženec v svojem splošnem aktu. Te nagrade bremenijo sredstva iz prvega odstavka 55. člena.

VIII. ORGANI UDELEŽENCEV ZA IZVAJANJE SAMOUPRAVNEGA SPORAZUMA

Zbor udeležencev

60. člen

Zbor udeležencev je samoupravni organ, ki ga sestavljajo delegati konferenc občinskih delegacij vseh udeležencev.

Vsaka občinska konferenca delegira v zbor po enega delegata, ki ga izvoli občinska konferenca delegatov udeležencev za dobo največ 4 leta z možnostjo ponovne izvolitve.

Vsak delegat ima en glas.

Zbor udeležencev veljavno sklepa, če so prisotni delegati večine občinskih konferenc udeležencev. Zbor udeležencev se skliče, če to zahteva skupna komisija, ena tretjina občinskih konferenc udeležencev ali republiški odbor pristojnega sindikata.

61. člen

Zbor udeležencev zlasti:

- zavzame stališča do osnutka samoupravnega sporazuma oziroma sprememb in dopolnitev;
- zavzema na predlog skupne komisije stališča o posameznih vprašanjih, o katerih se skupna komisija ni sama odločila;
- sprejema splošne akte za izvajanje samoupravnega sporazuma;
- obravnava poročilo skupne komisije o izvajanju sporazuma;
- izreče ukrep črtanja iz kroga udeležencev sporazuma;
- po potrebi konkretizira določila sindikalne liste;
- odloča o pritožbah udeležencev zoper odločitve skupne komisije;
- izvoli skupno komisijo izmed delegatov zbora ali drugih delegiranih delavcev udeležencev sporazuma;
- izvoli svojega predsednika in namestnika.

Sklepi zbora udeležencev so obvezni za vse udeležence sporazuma in skupno komisijo.

Skupna komisija

62. člen

Skupna komisija šteje najmanj 15 članov, ki se volijo na 4 leta in so lahko ponovno izvoljeni. Sestav skupne komisije mora zagotavljati enakomerno zastopnost vseh vrst šol.

Skupna komisija je sklepčna, če je na seji vsaj polovica njenih članov. Sklep je sprejet, če zanj glasuje več kot polovica članov skupne komisije.

63. člen

Pristojnosti skupne komisije:

- skrb za organiziran in usklajen potek sporazumevanja ter pripravljanje zasnov sporazuma ter spremembe in dopolnitve;
- skrb za izvajanje sporazuma. Pri tem sprejema vse odločitve, ki niso v izrecni pristojnosti zbora udeležencev;
- presoja utemeljenost pristopa novih udeležencev k sporazumu;
- vodenje postopka, ugotavljanje kršitev ter izrek ukrepa za kršitve sporazuma, razen ukrepa črtanja iz kroga udeležencev;
- daje avtentična tolmačenja sporazuma;
- določa merila za kritje skupnih stroškov komisije za presojo in skupne komisije;
- voli predsednika in namestnika ter določi tajnika komisije;
- izvoli svojega delegata v komisijo za presojo izmed delegatov zbora udeležencev.

64. člen

Predsednik skupne komisije vodi delo komisije.

65. člen

Tajnik skupne komisije pripravlja gradiva za seje zbora udeležencev in skupne komisije, strokovno pomaga predsedniku pri vodenju sej zborov udeležencev in skupne komisije, vodi zapisnike sej, skrbi za uresničitev sklepov in opravlja druge strokovne naloge, potrebne za nemoteno delovanje obeh organov po sporazumu ter sklepih organov.

66. člen

Strokovne in administrativne posle za skupno komisijo opravlja skupna služba.

67. člen

Sedež skupne komisije je na osnovni šoli dr. Vita Kraigherja v Ljubljani.

68. člen

Skupna komisija za svoje delo odgovarja zboru udeležencev ter mu poroča o svojem delu. Skupna komisija opravlja svojo funkcijo na sejah.

69. člen

Ukrepi proti kršiteljem.

Kot kršitev sporazuma se šteje vsako ravnanje udeležencev sporazuma, ki je v nasprotju z določbami samoupravnega sporazuma, zlasti pa:

- neredno ugotavljanje dohodkov merilih sporazuma;
- neizpolnjevanje meril o razporejanju dohodka;
- dajanje napačnih poročil o izpolnjevanju tega sporazuma;
- nepravočasno dajanje podatkov;
- izplačevanje najnižjega osebnega dohodka izpod družbeno dogovorjenega limita oziroma najvišjega osebnega dohodka iznad dogovorjenih meril;
- neizpolnjevanje določil samoupravnega sporazuma glede uveljavitve sindikalne liste.

70. člen

Vsakdo lahko da pobudo za začetek postopka ugotavljanja kršitve sporazuma.

Postopek ugotavljanja kršitve se začne na pismeno prijavo o kršitvi:

- delegata zbora udeležencev
- člana skupne komisije
- organa upravljanja udeležencev sporazuma
- organa samoupravne delavske kontrole
- sindikalne organizacije udeleženca sporazuma oz. republiškega odbora sindikata
- komisije za presojo skladnosti samoupravnih sporazumov SR Slovenije - SDK.

Po zakonu je skupna komisija dolžna obravnavati vsak primer, ko je pri razporeditvi dohodka udeleženec sporazuma presegel obseg sredstev za osebno in skupno porabo delavcev in odločil, ali je podana kršitev sporazuma ali ne, kot tudi, ali so podani razlogi za uporabo ukrepov po sporazumu.

71. člen

Prijava o kršitvi sporazuma je potrebno vložiti na sedež skupne komisije najkasneje v 3 mesecih po ugotovitvi kršitve, najkasneje pa v 2 letih od nastanka kršitve.

Ko pripravi skupna komisija potrebno gradivo, se skliče seja, ki je najkasneje v 30 dneh po prejemu prijave.

72. člen

Skupna komisija ugotovi, ali je podana kršitev, kakšna je, njeno težo in odloči o ukrepih. Če meni, da so razlogi za izrek ukrepa o črtanju iz kroga udeležencev, tak ukrep predlaga v odločitve zboru udeležencev.

Ob ugotovljenih kršitvah manjšega pomena in kadar se tudi brez uporabe ukrepa zagotovi pravilna uporaba določb sporazuma, lahko skupna komisija postopek ustavi.

73. člen

Skupna komisija vabi na sejo, na kateri odloča o kršitvi sporazuma, predstavnika udeleženca sporazuma, ki je kršil sporazum. Predstavnika ima pravico dati dodatna pojasnila.

Delegat prizadetega udeleženca nima pravice odločati o postopku ugotavljanja kršitve.

Sklepi se sprejmejo z dvotretjinsko večino članov komisije, ki lahko veljavno odločajo.

74. člen

Ukrepi za kršitev samoupravnega sporazuma so:

- opomin, ki se pošlje vsem udeležencem sporazuma
- javni opomin, ki se objavi v glasilu ZSS Delavska enotnost.

Ukrep se izreče udeležencu, navede pa se tudi odgovorna oseba. Stroški postopka zaradi obravnavanja kršitve in objava bremene udeleženca sporazuma, ki je kršil sporazum.

75. člen

Predlog ukrepa za črtanje iz kroga udeležencev sprejme skupna komisija. Predlog je skupna komisija dolžna posredovati udeležencu sporazuma, ki je kršil sporazum, njegovemu organu upravljanja in organu samoupravne delavske kontrole in sindikalni organizaciji. Udeleženec sporazuma, ki je kršil sporazum, je dolžan v 30 dneh od sprejema predloga obvestiti skupno komisijo o podvzetih ukrepih za saniranje stanja in o uvedbi postopka proti odgovornim osebam.

Skupna komisija posreduje predlog skupaj s poročilom udeleženca sporazuma, ki je kršil sporazum, zboru udeležencev v sklepanje.

Sklep na zboru udeležencev se sprejme z dvotretjinsko večino glasov vseh članov zbora, ki lahko veljavno odločajo.

Odločitev zbora udeležencev je v tem postopku določena. Črtanje iz kroga udeležencev velja le za leto, v katerem je ukrep izrečen.

Če je udeleženec sporazuma črtan iz kroga udeležencev sporazuma, se šteje, da po pravomočno izrečenem ukrepu nima sklenjenega sporazuma. Sklep o črtanju se pošlje republiški sekretariatu za delo, da ga vpiše v razvid samoupravnih sporazumov.

76. člen

Proti sklepu skupne komisije o izreku opomina in javnega opomina se udeleženec sporazuma, ki je kršil sporazum, lahko pritoži na zbor udeležencev v roku 30 dni od dneva sprejema sklepa o izreku ukrepa.

Zbor udeležencev sklepa o pritožbi z večino glasov prisotnih delegatov, ki lahko veljavno odločajo (torej brez delegata kršilca). Pritožbi lahko ugodi in zniža ukrep oziroma vrne zadevo v ponoven postopek ali pa pritožbo zavrne kot neutemeljeno.

77. člen

O sprejetem ukrepu skupna komisija oziroma zbor udeležencev takoj obvesti udeleženca sporazuma, ki je kršil sporazum, njegovega predsednika sveta vzgojnoizobraževalne organizacije oz. drugega ustreznega organa upravljanja, predsednika organa samoupravne delavske kontrole, organizacije sindikata; prav tako se o tem obvesti pristojno enoto SDK, komisijo za presojo in republiški odbor pristojnega sindikata.

IX. PREHODNE IN KONČNE DOLOČBE

78. člen

Kot udeleženec sporazuma se šteje OZD, TOZD, oziroma organizacija skupne službe. TOZD oziroma OSS iz iste delovne organizacije nastopajo v tem sporazumu enotno kot delovna organizacija, če je tako določeno s samoupravnim sporazumom o združevanju v delovno organizacijo ali s sklepom ustreznega zbora delovne skupnosti, če to ni v nasprotju s sporazumom o združevanju.

79. člen

Udeleženci sporazuma se zavezujejo, da bodo določbe svojih samoupravnih splošnih aktov uskladjali z določili tega sporazuma v roku treh mesecev od dneva njegove sklenitve, če ni za posamezne določbe določen drugačen rok. Kolikor samoupravni splošni akti ne bodo usklajeni s predaj postavljenim rokom in so določbe tega splošnega akta udeleženca sporazuma v nasprotju z določbami sporazuma, se neposredno uporabljajo določbe tega sporazuma.

80. člen

Opis in analitično oceno delovnih mest je posamezni udeleženec tega sporazuma dolžan izvesti do 31. 12. 1975.

81. člen

Posamezni udeleženec sme uporabiti tudi drugo metodo AODM, kot je sporazumu priložena, če z njo bistveno ne spremeni relativnih razmerij, ki so za tipična delovna mesta določena s tem sporazumom. Dokončno oceno o tem daje skupna komisija udeležencev.

82. člen

Dokler se z zakonom ali družbenim dogovorom ne uvedejo nazivi iz 26. člena tega sporazuma, se udeleženci sporazumevanja dogovorijo, da se pedagoškim delavcem lahko povečajo osebni dohodki po AODM v skladu z delovnimi izkušnjami, in sicer:

- delavcu od 5 do 10 let izkušenj	do 2 %
- delavcu nad 10 do 15 let izkušenj	do 4 %
- delavcu nad 15 do 20 let izkušenj	do 6 %
- delavcu nad 20 let izkušenj	do 8 %

83. člen

Samoupravni sporazum, njegove spremembe in dopolnitve se javno objavijo tako, da je dosegljivo vsakemu delavcu. V ustreznem številu se pošlje tudi komisiji za presojo samoupravnih sporazumov.

84. člen

Za udeleženca sporazuma, ki sprejme družbeni dogovor za območje, prenehajo veljati določbe tega sporazuma, ki so v nasprotju z določbami družbenega dogovora za območje.

85. člen

Z dnem uveljavitve tega sporazuma preneha veljati dosednji sporazum o osnovah in merilih za delitev dohodka in OD za osnovno šolstvo.

86. člen

Samoupravni sporazum je sklenjen, ko ga po zakonsko določenem postopku sprejmejo v postavljenem roku delavci večine udeležencev sporazuma in podpiše za podpis pooblaščen delavec, kar ugotovi skupna komisija s sklepom. Sporazum velja samo za tiste udeležence, ki ga sklenejo. Po enakem postopku se sprejmejo tudi spremembe in dopolnitve sporazuma.

87. člen

Samoupravni sporazum velja od dneva, ko skupna komisija ugotovi, da je večina udeležencev sprejela samoupravni sporazum v enakem besedilu, uporablja pa se od 1. januarja 1975.

Ljubljana, v aprilu 1975

PRILOGA I

METODA VREDNOTENJA DELOVNIH MEST

Udeleženci samoupravnega sporazuma o osnovah in merilih za delitev sredstev za osebno in skupno porabo delavcev v osnovnih šolah bodo vrednotili zahteve in pogoje dela na delovnih mestih po izdelanih opisih sistemiziranih delovnih mest z uporabo te metode.

ELEMENTI VREDNOTENJA DELOVNIH MEST SO:

1. ZNANJE, ki se zahteva za delo na delovnem mestu;
2. ODGOVORNOST, ki jo nalaga delo na delovnem mestu;
3. NAPOR, ki ga zahteva delo na delovnem mestu;
4. DELOVNI POGOJI.

KRITERIJI ZA VREDNOTENJE POSAMEZNIH ELEMENTOV SO:

1. ZNANJE:
  - 1.1. poklic, izobrazba;
  - 1.2. dodatno funkcionalno znanje;
  - 1.3. delovne izkušnje.
2. ODGOVORNOST:
  - 2.1. odgovornost za opravljeno delo;
  - 2.2. odgovornost za delo drugih.
3. NAPOR:
  - 3.1. umski napor;
  - 3.2. napor pri delu z ljudmi;
  - 3.3. fizični napor.

4. DELOVNI POGOJI:

- 4.1. nevarnost nezgod in obolenj;
- 4.2. mikroklima;
- 4.3. ropot;
- 4.4. povečan obseg dela;
- 4.5. povečana zahtevnost dela in raznovrstnost dela.

POSAMEZNI ELEMENTI OZIROMA KRITERIJI SE OPREDLUJEJO IN VREDNOTIJO TAKOLE:

1. ZNANJE:

1.1. poklic
Poklic, ki se zahteva za delovno mesto, se vrednoti po stopnji izobrazbe in vrsti poklica.
Vrste poklicev se opredeljujejo in vrednotijo takole:

1.1.1. NAJOŽJE USMERJENI POKLICI (I. SKUPINA)

Poklici za dela ali delovna mesta, ki ne zahtevajo posebnega usposabljanja, oz. za katera se je mogoče usposobiti v zelo kratkem času na delovnem mestu. Priučeni delavci z nepopolno osnovno šolo. 30 točk

1.1.2. OZKO USMERJENI POKLICI (II. SKUPINA)

Zahtevajo določeno organizirano usposabljanje. Zadošča nedokončana osnovna šola in dodatni tečaji za priučitev. Potrebna je krajša priučitev do 6 mesecev 60 točk

1.1.3. SPECIALIZIRANI POKLICI (III. SKUPINA)

Poklici ozke usmeritve, za katere se zahteva dokončana osn. šola in dokončano organizirano usposabljanje po zakonu o poklicnem izobraževanju in urejanju učnih razmerij in dopolnilni tečaji za priučitev 100 točk

1.1.4. POKLICI ŠIROKEGA PROFILA (IV. SKUPINA)

Poklici širše usmerjenosti, za katere se zahteva izobrazba poklicne šole 100 točk

1.1.5. SPECIALISTI (V. SKUPINA)

1.1.6. DELOVODJE (VI. SKUPINA)

1.1.7. POKLICI TEHNIKA (VII. SKUPINA)

Poklici tehnika in temu podobni poklici, za katere se zahteva izobrazba štiri letnih srednjih šol 130 točk

1.1.8. POKLICI V RANGU INŽENIRJA (VIII. SKUPINA)

Poklici, za katere se zahteva izobrazba višjih šol in prvostopenjskega študija na fakulteti 190 točk

1.1.9. POKLICI V RANGU DIPLOMIRANEGA INŽENIRJA (IX. SKUPINA)

Poklici, za katere se zahteva izobrazba visokih šol in fakultet 250 točk

1.1.10. VODSTVENA IN VODILNA DELOVNA MESTA (X. SKUPINA)

Delovna mesta, za katere se zahteva pedagoška izobrazba in praksa, strokovno organizacijske sposobnosti in širša družbenopolitična aktivnost 250 točk

1.1.11. SPECIALIZACIJE IN DOKTORATI

- specializacija iz ozjega delovnega področja 25 točk
- magistratum 40 točk
- doktorat znanosti 60 točk

1.2. DODATNO FUNKCIONALNO ZNANJE

Dodatno funkcionalno znanje, ki se zahteva za delovno mesto, se vrednoti takole:

1.2.1. Dodatno funkcionalno znanje, ki ga delavec pridobi na delovnem mestu z dopolnilnim samoizobraževanjem in ob izpolnjevanju nalog. Od tako pridobljenega znanja je odvisna uspešnost delavca na delovnem mestu.

1.2.1.1. Na delovnih mestih do V. skupine od 5 do 10 točk

1.2.1.2. Na delovnih mestih od V. do IX. skupine od 10 do 30 točk

1.2.1.3. Na delovnih mestih X. skupine od 30 do 40 točk

1.3. DELOVNE IZKUŠNJE

Delovne izkušnje, ki se zahtevajo za delo na delovnem mestu, se vrednotijo takole:

- 1 leto delovnih izkušenj 10 točk
- 2 leti delovnih izkušenj 15 točk
- 3 leta delovnih izkušenj 20 točk
- 4 leta delovnih izkušenj 25 točk
- 5 let delovnih izkušenj 30 točk

2. ODGOVORNOST

2.1. ODGOVORNOST ZA OPRAVLJENO DELO

Odgovornost za opravljeno delo se ocenjuje glede na vsebino in pomen dela ter pomen in obseg škode, ki bi nastala kot posledica nerednega, nevestnega ali netočnega opravljanja delovnih nalog. Večja ali manjša stopnja odgovornosti je odvisna od potrebne samostojnosti pri odločanju o načinu dela ter vestnosti, pazljivosti in skrbnosti, ki se zahteva za normalno opravljanje delovnih nalog, kot tudi od možnosti nastanka škode. Stopnje odgovornosti se opredeljujejo in vrednotijo takole:

2.1.1. STOPNJA 1:

Enostavna dela, ki zahtevajo običajno pazljivost in vestnost in kjer morebitna povzročena škoda ne more biti večjega obsega in pomena. Možen je stalen nadzor pri delu. V poštev prihajajo delovna mesta skupin I. do IV. 30 do 70 točk

2.1.2. STOPNJA 2:

Zahtevnejša dela, pri katerih je potrebna večja pazljivost, točnost in samostojnost. Delo se kontrolira občasno in po potrebi. Možnost in višina škode je večja. V poštev prihajajo delovna mesta skupin V. do VIII. 70 do 90 točk

2.1.3. STOPNJA 3:

Zahtevna strokovna dela, ki zahtevajo veliko prizadevnost, pazljivost in vestnost. Delo je le okvirno določeno in se opravlja samostojno. Kontrolira se rezultat dela. Posledice nepravilnega dela so lahko velike. V poštev prihajajo delovna mesta skupine X. ter delovno mesto računovodje 90 do 110 točk

2.2. ODGOVORNOST ZA DELO DRUGIH

Odgovornost za delo drugih pomeni odgovornost za pravilno razporejanje in koordinacijo dela ter vodenje in nadzor dela skupin delavcev, oddelkov in služb.

Glede na obseg in zahtevnost dela skupine, oddelka ali službe se odgovornost za delo drugih opredeljuje in vrednoti po naslednjih stopnjah:

2.2.1. STOPNJA 1:

Odgovornost za delo skupin delavcev, ki opravljajo pretežno enostavna opravila po ustaljenih metodah. V poštev prihajajo vodje skupin delavcev na delovnih mestih skupin I do IV 10 do 20 točk

2.2.2. STOPNJA 2:

Odgovornost za delo skupin, oddelkov in služb, ki opravljajo različna, tudi zahtevnejša opravila, ki večkrat zahtevajo tudi nove metode dela po lastnih izkušnjah. V poštev prihajajo delovna mesta vodij skupin, oddelkov in služb, ki obsegajo poleg delovnih mest skupin I – IV tudi delovna mesta skupine V 20 do 30 točk

2.2.3. STOPNJA 3

Odgovornost za delo skupin, oddelkov in služb, ki opravljajo raznovrstna, tudi zahtevna strokovna opravila po različnih metodah. V poštev prihajajo delovna mesta vodij skupin, oddelkov in služb, ki obsegajo tudi delovna mesta skupin VI do X 30 do 50 točk

3. NAPOR

3.1. UMSKI NAPOR

Umski napor, ki ga zahteva delo na delovnem mestu, se ugotavlja in vrednoti glede na zahtevnost opravil in potrebno samostojnost pri delu po naslednjih stopnjah:

3.1.1. STOPNJA 1:

Delovna mesta, na katerih so opravila približno podobna in manj zahtevna, delovni postopki pa enostavni in se večkrat ponavljajo. Nadzor in nudenje pomoči sta možna tudi med delom. V poštev prihajajo delovna mesta skupin I do IV 5 do 30 točk

3.1.2. STOPNJA 2:

Delovna mesta, na katerih so opravila zahtevnejša in raznovrstna ter jih je mogoče opravljati na različne načine po postopkih, ki se pridobijo z izkušnjami. Zahteva se tudi reševanje lažjih problemov. Nadzor dela in nudenje pomoči sta možna tudi med delom, vendar ne v podrobnostih. V poštev prihajajo delovna mesta skupin IV do V 30 do 50 točk

3.1.3. STOPNJA 3:

Delovna mesta, na katerih so različna tudi zahtevna opravila in različne metode dela, ki jih delavec sam določa. Delo zahteva tudi samostojnost in iniciativnost pri reševanju problemov. Pomoč pri delu se daje v obliki načelnih navodil, nadzoruje se praviloma le dokončano delo. V poštev prihajajo delovna mesta skupin V do IX 50 do 80 točk

3.1.4. STOPNJA 4:

Delovna mesta z zelo zahtevnimi raznovrstnimi opravili, pri katerih mora delavec popolnoma obvladati stroko in metodologijo stroke. Metode dela določa delavec sam, tudi originalne. Opravila zahtevajo popolno samostojnost, razmišljanje in ustvarjalnost ter iniciativnost pri reševanju problemov ter koordinacijo pri iskanju rešitev. Možnost nadzora je omejena na dokončano delo. V poštev prihajajo delovna mesta skupine X 80 do 120 točk

3.2. NAPOR PRI DELU Z LJUDMI

Stopnja napora pri delu z ljudmi je odvisna od vsebinske vrste stikov in intenzivnosti dela z ljudmi.

Ločimo:

- a) informativne stike — to je dajanje brezosebne informacije strankam (npr. vratar, telefonist ipd.);
- b) svetovalne stike — to je dajanje informacij in nasvetov, združeno z globljim spoznavanjem želja stranke (npr. strokovno svetovanje);
- c) anamnestično-svetovalne stike — to je poglobljeno delo z ljudmi zaradi odkrivanja človeške osebnosti in vzgojnega vplivanja (npr. socialni delavec).

Stopnje napora pri delu z ljudmi se opredeljujejo in vrednotijo takole:

3.2.1. STOPNJA 1:

Informativni stiki približno polovico delovnega časa ali občasni svetovalni stiki 5 do 10 točk

3.2.2. STOPNJA 2:

Informativni stiki ves delovni čas ali pogosti svetovalni stiki 10 do 15 točk

3.2.3. STOPNJA 3:

Svetovalni stiki približno polovico delovnega časa 15 do 20 točk

3.2.4. STOPNJA 4:

Svetovalni stiki ves delovni čas ali pogosti anamnestično-svetovalni stiki 20 do 30 točk

(Pri vrednotenju napora dela z ljudmi se ne upošteva napor pri vodenju, kot je že zajet v zahtevah vodenja.)

3.3. FIZIČNI NAPOR

Fizični napor se ugotavlja in vrednoti po naslednjih stopnjah:

3.3.1. STOPNJA 1:

- sedeče delo za strojem ali z orodjem;
- hitrejši delovni ritem;
- občasno prenašanje bremen do 20 kg teže 5 do 15 točk

3.3.2. STOPNJA 2 — srednji fizični napor:

- delo v prostem ritmu
- prenašanje bremen do 50 kg teže
- uporaba različnih vrst ročnega orodja 15 do 35 točk

4. DELOVNI POGOJI

4.1. Nevarnost nezgod in obolenj:

- V poštev prihajajo samo manjše nevarnosti, kot:
  - manjša nezgoda, prakse, poškodbe prstov in rok;
  - lažji prehladi in obolenja;
  - pretežno terensko delo 5 do 30 točk

4.2. Mikroklima:

- V poštev prihaja samo manj neugodna klima, kot:
  - plini in prah, ki še ne zahtevajo zaščitnih sredstev;
  - smrad, ki še ne zahteva zaščitnih sredstev;
  - umazanija, ki dela še ne ovira 5 do 10 točk

4.3. Ropot:

V poštev prihaja samo manjši ropot do 50 fonov 5 do 10 točk

4.4. Povečan obseg dela:

Povečan obseg dela se vrednoti kot dodaten kriterij na tistih solah, ki imajo več kot 16 oddelkov. Dodatek se prizna:

4.4.1. Ravnatelj šole:

- za vsak oddelek nad 16 do 42 oddelkov po 1,5 točke
- za vsak oddelek nad 42 po 0,5 točke

4.4.2. Pomočniku ravnatelja:

- za vsak oddelek nad 32 oddelkov do 42 oddelkov po 1 točko

4.4.3. Računovodji šole:

- za šolo od 17 do 24 oddelkov 10 točk
- za šolo od 25 do 35 oddelkov 15 točk
- za šolo, ki ima več kot 35 oddelkov 20 točk

4.4.4. Tajniku šole:

- za šolo od 17 do 24 oddelkov 5 točk
- za šolo od 25 do 35 oddelkov 10 točk
- za šolo nad 35 oddelkov 15 točk

4.4.5. Delavcem, ki imajo povečan obseg dela in večjo odgovornost zaradi organizacije in poslovanja šolskih kuhinj, se doda:

- 4.4.5.1. — na vsakih začelih 100 obrokov (če kosila pripravljajo) po 5 točk
- 4.4.5.2. — na vsakih začelih 100 malic (če malico pripravljajo) po 2 točki
- 4.4.5.3. — na vsakih začelih 150 obrokov (če obroke samo delijo) po 2 točki

Sredstva za plačilo povečanega dela iz tega odstavka se zagotovijo iz dohodka kuhinje.

4.5. POVEČANA ZAHTEVNOST IN RAZNOVRSTNOST DELA

Povečana zahtevnost in raznovrstnost dela se vrednoti na delovnih mestih, na katerih strokovno delo in zahtevnost in raznovrstnost odstopajo od norme male

4.5.1. STOPNJA 1

Raznovrstnost dela tajnika in razrednika 5 točk

4.5.2. STOPNJA 2

Zahtevnost in raznovrstnost dela računovodje 10 točk

4.5.3. STOPNJA 3

Zahtevnost in raznovrstnost dela vodstvenih in vodilnih delavcev (vodja podružnične šole, pomočnik ravnatelja, ravnatelj) 20 točk

PRIMER VREDNOTENJA NEKATERIH ZNACILNIH DELOVNIH MEST V OSNOVNIH ŠOLAH. SE NE SME UPORABLJATI KOT INSTRUMENT ZA DELITVE "OD"

PRILOGA II

Funkcionalne skupine	Značilni poklici in delovni nazivi, kot so:	Znanje			Odgovornost	Napor	Delovni pogoji															
		Poklic izobrazba	Priloge	Priloge			Skupno funkcionalna (od 4 do 11)	Iskustvo	Nevarnost	Mikroklima	Ropot	Povečan obseg	Skupaj pogoj (od 14 do 21)	Iskustvo	Skupaj točk (od 12 do 19)	Iskustvo						
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	
I	Najožje usmerjeni poklici	Reprezentni delavec	30	-	10	30	-	5	-	35	110	100	30	5	5	-	-	40	0,4	150	1,500	
II	Ozko usmerjeni poklici	Priučeni delavec	60	-	20	35	-	15	-	30	160	1,50	20	10	-	-	-	30	0,3	190	1,900	
III	Specializirani poklici	Pismarniški delavec	100	5	25	65	-	40	-	15	290	2,30	10	-	-	-	-	10	0,1	260	2,600	
IV	Široko usmerjeni poklici	Hičnik	190	5	25	60	10	30	5	30	265	2,40	25	10	-	-	-	35	0,3	300	3,000	
VII	Tehniki	Tajnik	130	15	30	90	-	50	15	10	335	3,00	-	-	-	-	15	5	20	0,2	355	3,550
		Računovodja	130	30	30	105	-	60	-	-	355	3,20	-	-	-	-	-	20	10	30	0,3	385
VIII	Inženirji	Učitelj	130	20	30	90	-	60	30	-	360	3,30	-	-	-	-	-	-	-	-	360	3,600
		Predmetni učitelj	190	20	30	90	-	60	30	-	420	3,82	-	-	-	-	-	-	-	-	420	4,200
IX	Diplomirani inženirji	Professor	250	20	30	90	-	60	30	-	480	4,36	-	-	-	-	-	-	-	-	480	4,800
X	Vodstveni in vodilni delavci	Pomočnik ravnatelja	250	30	30	105	15	80	10	-	520	4,73	-	-	-	-	-	10	10	0,1	530	5,300
		Ravnatelj	250	40	30	110	35	80	10	-	555	5,09	-	-	-	-	-	30	20	0,2	605	6,050

TABELARNI PRILOGE TOČKOVNIH VREDNOSTI POSAMEZNIH IN SKUPNIH ZAHTEV SISTEMIZIRANIH DELOVNIH MEST PO ACDM

PRILOGA III (k ACDM)

ZAHTEVE	Točkovne vrednosti zahtev delovnih mest										Najvišje možno število točk posameznega elementa zahtev	Skupaj zahteva
	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X		
Znanje	1.1. Poklic - izobrazba	30	60	100	100	-	-	130	190	250	250	250
	1.2. Dodatno funkcionalno znanje	-	-	5	5	-	-	30	30	40	40	40
	1.3. Delovne izkušnje	10	20	25	25	-	-	30	30	30	30	30
Odgovornost	2.1. Odgovornost za opravljanje dela	30	35	65	60	-	-	90	90	90	110	110
	2.2. Odgovornost za delo drugih	-	-	-	10	-	-	-	-	-	35	35
Napor	3.1. Umski napor	5	15	40	30	-	-	60	60	60	80	80
	3.2. Napor pri delu z ljudmi	-	-	-	5	-	-	30	30	30	10	30
	3.3. Fizični napor	35	30	15	30	-	-	10	-	-	-	35

»Za kar sem umrl, bi hotel še enkrat umreti!«

Bosna in Hercegovina

»Pod zemljo — mi ali fašisti!«

Hasan Kikić

Če bi v svojem kratkem življenju napisal samo „Provinco v zaledju“ (beletristični ciklus iz vojne), romane „Ho-ruk“, „Bukve“ ter „Lole in tatovi“ (odlomki iz zgodovine neke Be-Ha čaršije), bi ostal učitelj Hasan Kikić pomembno, blesteče ime naše socialne književnosti med dvema vojnama. Njegovo življenjsko in ustvarjalno vodilo je bilo, „da pomeni napredno pisati tudi napredno delati in napredno vzgajati“. Zvestemu načelu je Hasan Kikić hkrati s svojim prosvetnim delom v Hajdarevičih in v Rogatici v Bosni, kasneje pa v Gornjem Sjeničaku in Pisarovini v Hrvaški, s strastjo in ognjem neutrudnega borca sodeloval tudi v družbenem življenju kot neusmiljen kritik negativnih pojavov; prve dni okupacije se je aktivno vključil v NOB, leta 1942 pa v grmečki partizanski odred.

Kikićevo književno delo je obširno obdelano in predstavljeno. V knjižnici „Kulturna dediščina“ v Sarajevu so objavljena Kikićeva izbrana dela v treh pomembnih knjigah z izčrpnim uvodom in bibliografijo. Njegova revolucionarna dejavnost pa še vedno čaka na dostojno in celostno obdelavo. Ker nimamo take monografije o Hasanu Kikiću, smo poiskali podatke o njegovi revolucionarni poti v spominih njegovega brata, polkovnika Mustafe Kikića iz Gradačca, žene Anke, ki živi kot upokojena učiteljica v Sarajevu, in v spominih njegovih tovarišev književnikov Skendera Kulenovića in Rize Ramića ter v raztrešenih zapisih ob raznih izdajah Kikićevih del.

Kikićev brat Mustafa se spominja, kako si je Hasan kot eden prvih učiteljev Gradačcu prizadeval za gradnjo šole v vasi Mionica pri Gradačcu.

Anka Kikić, Hasanova žena, pove v poplavi razburljivih spominov veliko dragocenih podatkov o njegovem revolucionarnem delu. Iz Gornjega Sjeničaka pri Vrginmostu, kjer sta poučevala, je Hasan Kikić večkrat odhajal v Zagreb k doktorju Benu Stajnu, pri katerem so pripravljali kulturne sporede, namenjene španskim revolucionarjem. Ker je bil Hasan Kikić zelo muzikalen (lepo je pel in igral na violino) je sodeloval na teh prireditvah. V Zagrebu je bil v stikih z Miroslavom Kriležo, Avgustom Cesarcem, Ognjenom Prico in Vasom

Bogdanovim. Partijske sestanke so imeli tudi v Gornjem Sjeničaku, kamor sta prihajala v goste Avgust Cesarec in akademski slikar Vilko Šeferov. Kikić je imel tudi bogato marksistično knjižnico. Že te-

daj je bil pod policijskim nadzorstvom; zandarji so velikokrat vdrli v njegovo stanovanje in naredili preiskavo.

V Pisarovini — tako se spominja Kikićeva žena — se jo Hasan še bolj zavzeto lotil revolucionarne dejavnosti. Zato sta oba z ženo izgubila službo. Med državljansko vojno v Španiji je izdal Kikić pod psevdonimom Alija Korjenić brošuro „Kaj se dogaja v Španiji“.

Ker je medtem diplomiral kot izredni študent pravne fakultete v Beogradu, je, potem ko so ga premestili v Zagreb, dobil službo v prosvetnem oddelku Banovine Hrvatske. Kot aktiven družbenopolitični delavec je postal predsednik Društva hrvaških muslimanov. Od leta 1937 do 1939 je uredil in izdal časopis „Putokaz“, revolucionarno usmerjeno glasilo. Zaradi ilegalne komunistične dejavnosti se je po odloku banke oblasti znova moral zaposliti kot učitelj v šoli na Savski cesti v Zagrebu. (Sedaj se imenuje ta zagrebška šola po njem.) 9. aprila leta 1941 so ga mobilizirali domobranci, po nalogu partije pa je opravljal pomembne naloge. O tem je zapustil Skender Kulenović neposredna pričevanja. „Vesljeje ga je bilo gledati v Zagrebu, posebno po 22. juniju. Prekipeval je od strastnega sovraštva, bil je ves prežet z vero in pogumom, ka-

kršnega dotlej pri njem se nisem poznal. Kovčke sanitetnega materiala je prenašal iz Zagreba v Sanski most, kamor je bil premeščen, iz Sanskega mosta pa je pošiljal partizanom zaboje municije, jih obveščal o premikih Italijanov in ustašev...“

O Kikićevi zreli revolucionarni zavesti pričajo tudi spomini Rize Ramića na zadnje srečanje z njim. Junija leta 1941 se je Kikić pri državni banki v Sarajevu srečal z Rizo Ramićem. Tedaj je sarajevskim piscem namenil tole sporočilo: „Reci, prosim, našim tukajšnjim tovarišem literatom, naj takoj pustijo vse in gredo v gozd. Naj pustijo — za vrage — peresa in knjige! Žene in otroke. Službo in hišno udobje. Fantje naj pustijo svoja dekleta. Čas je tak! Vse moramo preboleti. Čisto vse. Povej jim, da ne smejo imeti nikakršnih iluzij o tem, da bi karkoli drugega lahko odločilo o naši usodi in o usodi človeštva, kot samo boj. Boj do uničenja. Pod zemljo mi ali fašisti. Če pa ne greste takoj v gozd, se vam lahko zgodi, da vas fašisti polove in v tej luknji podavijo kot podgane. Zato pamet v glavo, literati!“ Ob slovesu je s tihim glasom odločno dodal: „V gozd, prijatelji! Mitaljez v roke!“

Februarja leta 1942 se je Hasan Kikić prek Sane prebil na osvobojeno ozemlje in se ves srečen priključil grmečkemu partizanskemu odredu. S krajiškimi proletari se je bojeval proti četnikom. Na planini Cemernici je vodil gradnjo partizanske bolnišnice. V Skender-Vakufu je v enem popoldnevu napisal agitko „Partizani gredo“. Predvajali so jo 1. maja leta 1942, pet dni pozneje pa je Kikića ubila četniška zaseda pri vasi Rapta pod planino Cemernico. Pokopan je na partizanskem pokopališču v Skender-Vakufu.

V spomin na naprednega pisatelja in borca Hasana Kikića nosi več šol in kulturnih ustanov v SR Bosni in Hercegovini njegovo ime. V njegovo čast prirejajo v Gradačcu „Kikićeva srečanja književnikov“, na katerih podelijo vsako leto najzastavnejšim prosvetnim delavcem in vzgojnoizobraževalnim ustanovam SR BiH največje republiško priznanje — nagrado „Hasan Kikić“. Vse to pa je le del našega trajnega dolga temu velikemu revolucionarju.

MILAN R. MARKOVIĆ

bodo potrudili, da bodo vse, kar ti na njej ni všeč, vse, kar je umazano, izprali.“ (Marija, hči prof. Marinkovića)

In izprali so — s svojo krvjo. Marinkovićevo vlogo v revolucionarnem gibanju Hrvaške in Jugoslavije je zelo pomembna. Njegovo politično in revolucionarno delo je potekalo v viharjih predvojnih letih, nadaljevalo pa se je med vojno, dokler ni padel sovražniku v past, dokler ga niso zverinsko mučili in ubili.

Rodil se je leta 1905 v Sutivanu na otoku Braču. Po končani gimnaziji je študiral v Zagrebu klasično filologijo. Mladi profesor grščine in latinščine se je zaposlil najprej v Sinju. Njegovo komunistično prepričanje so takoj opazile tedanje prosvetne oblasti; ta napredni profesor je bil preveč nevaren! Zato so ga poslali v Srbijo, misleč, da se kot Hrvat ne bo mogel zblizati s tamkajšnjim prebivalstvom. Toda zgodilo se je prav nasprotno: tako v Požarevcu kot v Valjevu, kjer je služboval, so poštenega in skromnega Iva Marinkovića vzljubili in spoštovali. V Valjevu se je spoprijateljil s Milojem Pavlovićem: oba sta čutila, da je treba ustvariti novo, boljše, bolj humano in pravičnejšo družbo. Premestili so ga v kopriški gimnazijo. Tam se je družil z Mihovilom Pavlekom Miškicom.

V Marinkoviću, mirnem, tihem, inteligentnem in skrom-

Makedonija

Svetli učiteljski liki iz NOB

Todor Angelevski-Strogov (1909–1943)

O junakih pejejo narodne pesmi. Junaki ne umirajo. Ginejo in izgovorjajo na barikadah svojih idealov. Eden od njih je tudi Todor Angelevski, učitelj iz vasi Lavci pri Bitoli, ki so ga ljudje iz ljubezni preprosto imenovali Toša Daskalot.

Se kot otrok je od svojih so-meščanov zvedel resnico o usodi izmučenega makedonskega naroda; o njegovih odprtih ranah in razkosanosti, o njegovi revščini in odhajanju v daljne dežele, da bi služil tujcu. Kot dijak učiteljskega v Prilepu pa je že povsem drugače dojel vzroke muk in trpljenja, ne samo svojega naroda, temveč tudi drugih narodov, ki niso imeli narodnosti in socialne svobode. In prav zato se je mladi učitelj Toša že v svoji prvi učiteljski službi odločil, da bo služil narodu v njegovem boju za narodnostno in socialno svobodo. Pri tem mu je veliko pomagalo branje marksistične in druge napredne literature. In le malo lokdaj, če si šel po bitolskih ulicah, nisi srečal Tošo z velikim svežnjem knjig pod levo pazduho. Toda mi, njegovi tovariši, smo se norčevali in pripominjali, da ima prav zato levo rano nizo od desne.

Marksistične skupine, pedagoške nedelje, učiteljske konference in kongresi so bili tribune, kjer so v resnici prišli do izraza Toševa vsestranska izobrazba, umirjenost, takt in idejna usmerjenost. Bil je starejši od svojih naprednih ko-

nem profesorju se je skrival prepričan in vztrajen revolucionar — komunist. Ustanavljal je ilegalne krožke in postal član KP. Eden prvih naših bojevnikov za uveljavitev komunističnega pogleda na svet in predan borec za socializem.

Sledijo aretacije, preiskave, zapor — Lepoglava, Sremska Mitrovica. To je samo nadaljnja šola revolucije. Ne odreče se svojemu marksističnemu prepričanju. Z njim so: Pijade, Pucar, Keršovani, Kraigher, Veselinov. Po težki ječi in potu, ko je bil dalj časa brez dela, se je temu intelektualcu širokih nazorov posrečilo dobiti mesto knjigovodje v tovarni kože v Karlovcu (ki jo danes ponosno imenujejo po njem). Nadaljeval je revolucionarno delo: Kordun, Prokuplje, Lika, Banija, Gorski kotar, Hrvatsko Primorje. Organizira ilegalno

partijsko dejavnost — predano, neutrudno, z izjemnim ognjem, izredno inteligentno, domiselno, ustvarjalno. Ustanovi partijsko vodstvo za mesto in okrožje Karlovac, je sekretar mestnega komiteja, kasneje pa tudi član CK KPH. Sestaja se s številnimi znanimi revolucionarji, je eden izmed prvakov in vodij tedaj še ilegalne dejavnosti komunistov. Po okupaciji pospešeno organizira upor, utrjuje partijske vrste, kot član vojnega komiteja v Karlovcu organizira vstajo na Kordunu, v Banji in Gorskem kotaru, ustanavlja udarne diverzantske skupine... odhaja na osvobojeno ozemlje in se spet vrača... dela pospešeno, neutrudno.

To so najlepše strani njegove biografije. Odide na legendarno Kozaro. Nato v Moslavino. In v Zagreb. Tu postane sekretar komisije CK ZKH za severno Hrvaško. Medtem se vrtihotapi v partijske vrste ovadah Rendulić. Ta opazi, da ima tovariš Slavko pomembno vlogo v narodnoosvobodilnem boju, v razširjanju in idejnem usmerjanju ljudskega upora. Hrabri in neutrudni bojevnik je zašel v past. Toda nikogar ni izdal — niti sebe!

Takoj po osvoboditvi so ga proglasili za narodnega heroja naše revolucije. Bil je vzor.

Tudi danes je vzor — nam in novim rodovom.

STIJEPO MIJOVIĆ-KOČAN

Hrvaška

Duša upora

Ivo Marinković

Dva meseca so v ustaških zaporih v Zagrebu zverinsko mučili, nato pa 21. aprila 1943 ubili profesorja IVA MARINKOVIĆA, enega od vodij in organizatorjev ljudske vstaje in hrvaškem revolucionarju in komunistu, člana CK KP Hrvaške. Njegova hrabrost in odločnost sta lahko in morata biti zgled novim rodovom.

Slavko — to je bilo ilegalno ime Ivo Marinkovića — je bil „duša organiziranja in vodenja upora. Njegov lik je bil mnogim vzor poštenja in skromnosti, tovarištva, poguma in človekoljubja“. Tako pišeta o njem Djuro Zatezalo in Tomislav Majetić v dokumentarni monografiji „Profesor Ivo Marinković“, ki jo je pred nedavnim izdal zgodovinski arhiv v Karlovcu. Spomini žive:

„Znal je ohrabriti in usmeriti to, ki so omahovali, oče-

tovsvo svetovati in mirno pokazati neposlušne. Iz zapletenih situacij je našel najustreznejše rešitve. Kadar je ocenjeval človekovo ravnanje in napake, je bil taktičen in preudaren, pazil je, da ni človeka užalil. Vedno si je prizadeval, da bi razumel njegovo stisko in mu pomagal.“ (Veljko Kovačević)

„Nanj si se lahko povsem zanesel.“ (Kosta Nadij)

„O njem bi rekel tole: če so angeli, potem je bil to on. Kadar govorim o njem, ne morem najti dovolj besed, s katerimi bi predstavil njegovo človečnost... Bil je hraber, preudaren in odločen.“ (Ranko Mitić)

„Druga liška okrožna partijska konferenca... to je bila manifestacija zmage in širjenja upora in revolucije... Sedemdeset delegatov je vznemirjenih, zavedajoč se svoje odgovornosti pred ljudstvom in partijo, raz-

pravljalo o svojem delu in poslušalo delegata CK KPH Ivo Marinkovića, ki je s svojim umirjenim in samozavestnim nastopom sodeloval na tej konferenci...“ (Jakov Blažević)

„Ivo je napravil name, pa tudi na druge, izreden vtis kot človek in revolucionar. Odkrit, komunikativen, široko izobražen, izredno hraber in dinamičen; zanimal se je za vse, za vsakega aktivista, kaj dela in kako živi. O partiji je govoril z veliko ljubeznijo in ognjem.“ (Lutro Ahmetović)

„Vedela sem, da so mojemu očeta velikokrat odpeljali orožniki. Ker so bili ti v moji otroški zavesti jugoslovanski, sem mu — ko sem zagledala jugoslovanske zastave — rekla, da imam raje ono drugo — hrvaško zastavo. Odgovoril mi je: Ne, tudi ta, jugoslovanska, je naša. Tvoj oče in njegovi tovariši se

disciplino in samoodrekanje. Prav zaradi tega je dobil tudi partizanski psevdonim „Strogov“.

V zgodovini bo z latini črkami zapisan govor Strogova v kraju Smilev pri Bitoli, kjer se je 2. avgusta leta 1903 makedonski narod uprl Turkom. V resnici bi moral na isti dan v isti vasi leta 1942 govoriti bolgarski minister za notranje zadeve Gabrovski; prehitel ga je komandant Strogov, ki je ljudstvu pojasnil, kakšno „svobodo“ mu prinašajo Bolgari.

Ko so Bolgari sredi leta 1943 pripravljali množično interniranje partizanskih družin, je štab druge cone odločil, da je treba ustanoviti nekoliko partizanskih skupin, ki bodo s kmeti pripravile beg. 20. junija istega leta je ena izmed skupin s Strogovim na čelu prišla v okraj Lavci. Ker jih je Dime Pavtar iz iste vasi izdal, so sovražniki obkolili hlev, v katerem je bil skrit Strogov. Začel se je nenek boj, v katerem je Strogov ubil dva bolgarska policijska vodnika, z zadnjo bombo pa se je usmrtil sam, še preden so ga dosegli ognjeni zublji zažganega hleva.

Življenjepisec komandanta Strogova, književnik Pande Taškoski je takole opisal smrt tega neustrasnega učitelja, borca in komuniste:

„Iz žepa je potegnil defenzivno bombo „kragujevko“. Povsem mirno in počasi je odvil varovalko in v desni roki stisnil bombo. Z levo roko je snel z glave kučmo, na kateri se je svetila velika rdeča peterokraka, simbol zmage in svobode. Pogledal jo je in jo nekajkrat poljubil. Prepričan je bil, da bo njena rdeča barva po zmagi krasila vse radosti in uspehe našega naroda. Nato je na vso moč zaklical: Naj živi Komunistična partija Jugoslavije! Živela svobodna Makedonija! Smrt Fašizmu! Močno je udaril z bombo ob zid in legel nanjo. Čez nekaj sekund je odjeknila eksplozija.“

BLAGOJ KON DARKO

»Za kar sem umrl, bi hotel še enkrat umreti!«

Slovenija

Silvira Tomasini — »Slovenka«

Silvina Tomasini se je rodila leta 1913 v Trstu. Ko je po prvi svetovni vojni pripadla Primorska s Trstom in Gorico Italiji, se je njen oče z družino preselil v Jugoslavijo in se naselil v Mariboru, kamor se je po letu 1918 zateklo mnogo Primorcev.

Tudi Silvira si je v Mariboru v vzhodnem delu mesta našla mlade vrstnike. Kmalu je začela telovaditi pri Sokolu. Toda že zelo zgodaj je opazila nasprotja, ki so se začela porajati med klerikalnimi Orli in liberalnimi Sokoli. Včasih so se zaradi tega prepirali tudi otroci. Silvira je znala že tedaj ostro zastopati svoje stališče.

Ko se je Silvirina starejša sestra vpisala na učiteljsko, je tudi Silvira želela postati učiteljica. Obiskovala je meščansko šolo in zato je morala opraviti sprejemni izpit. Toda na sprejemnem izpitu se je pokazalo, da nima dovolj posluha in je bila zavržena. Ni kazalo drugega; morala je opraviti prehodni izpit za gimnazijo.

Učila se je dobro in večina profesorjev je cenila njeno bistrost, delavnost in razgledanost. Med poukom je budno spremljala vse profesorjeve besede in kmalu se je začela uporno postavljati po robu trditvam, ki so se ji zdele nepravilne in krivične.

Silvira je iskala stike z mladimi ljudmi. Živo se je zanimala za zgodovino delavskega gibanja. Tako je zgodaj prerasla meje meščanskega liberalizma. Kot dijakinja je postala članica dijaškega društva, obiskovala je predavanja ljudske univerze in delavskega društva Svoboda.

Leta 1933 je maturirala in se kljub težkim gnotnim razmeram odločila za študij na univerzi. Izbrala si je nemški in francoski jezik. Toda študij v Ljubljani je bil drag. Štipendije ni dobila, zato se je večmoma

preživljala z instrukcijami. Nekoliko laže je bilo, ko so zgradili dom visokošolk, kjer je bila Silvira med prvimi stanovalkami. Akademsko društvo »Dom visokošolk« je s svojimi dvesto članicami omogočalo študentkam poceni oskrbo.

Na univerzi je našla Silvira stik s študenti levičarji in tudi konala s člani partije. V Ljubljani je naglo dozorevala v komunistko in začela s predanim, tihim in vztrajnim partijskim delom, ki mu je ostala zvesta vse življenje.

Leta 1936 se je Silvira srečala s komunistom Tonetom Čufarjem. Med njima se je spletla pristrčna in trdna vez, ki je trajala vse do smrti.

Ko je Silvira leta 1938 diplomirala, zaradi svojega političnega prepričanja ni dobila zaposlitve, čeprav bi bila pripravljena sprejeti službo in iti kamorkoli. Šele oktobra leta 1940 je postala profesorica v Kosovski Mitrovici.

Ceprav je bila daleč od doma, je bila Silvira vesela, da bo končno lahko učila. Preprosta in pristrčna kot je bila, se je takoj priklopila vsem, ki so jo spoznali, posebno revnim domačinom. Z verno se je lotila svojega poklica. Posebno pri srcu so ji bili revni učenci. Zadrževala je, da zanje ustanovijo dijaško kuhinjo, sama pa jih je instruirala, sklicevala sestanke, jih obiskovala na domu in jim odkrito govorila o komunistični vzgoji. Vojna je bila že na pragu. Silvira je pripravljala nanjo tudi žene: organizirala je sanitetne tečaje. Takoj se je vživela v politično življenje kraja in prevzela razne partijske naloge.

Kapitulacija je povzročila v narodnostno mešanem kraju, kakršna je bila Kosovska Mitrovica, veliko zmedo. Za Silvirino je bilo veliko dela. V njenem stanovanju so se stekale mnoge niti odpora. Jeseni leta 1941 so pričeli ustanavljati narodnoosvobodilne odbore. Tudi Silvira je postala članica enega takih odborov. Dobila je nalogo, naj ustanavlja odbore žena. Glavno zbirališče teh žena je bilo pri Silviri.

Ko pa je Mitrovica postala gestapovska postojanka, se je Silvira čutila zelo ogroženo. Njeno partijsko delo je bilo doslej javno, mnogi so vedeli zanj. Zbala se je, da bodo za to knalu zvedeli tudi gestapovci.

V mlade sjojevske vrste je prišel provokator in ob prvomajski trobilni akciji so aretirali

več mladincev. Nemci so besneli, začeli so z množičnimi aretacijami; med njimi so 19. maja aretirali tudi Silvirino.

S Silvirino so gestapovci poskusili najprej zlepa. Ko so ugotovili, da je po dedu nemškega rodu, so še bolj silili vanjo in jo skušali pridobiti za sodelovanje. Toda vse je bilo zaman. Pričeli so jo neusmiljeno pretepati, s tem pa so dosegli prav nasprotno: njena močna narava je na tako ravnanje odgovorila s silovito odpornostjo. Vedela je, da je že obsojena na smrt, zato je hotela okupatorjem dokazati, da niso vsemogočni in da ne premorejo sredstev, ki bi jo zdobila. Ne samo, da ni ničesar priznala, tudi rogala se jim je in jih glasno zmerjala, da so jo slišali jetniki v sosednjih celicah. In spet so jo suvali in pretepali. Gestapovcem je zabrusila v obraz: »Vedite, da sem komunistka. Vse vem, kar bi radi zvedeli, toda ničesar vam ne bom povedala.« Silvirina veličina je bila v tem, da je zmogla ob tuji bolečini pozabiti nase, postaviti se po robu zlu, pa čeprav za ceno svojega življenja. V zaporu je uporno vzklikala in nalašč kričala, hotela je, da vsi slišijo njene besede in dobijo v njih moč in oporo. Ves zapor in vse mesto je govorilo o njeni hrabrosti.

13. avgusta leta 1942 so jo peljali na postajo. Z večjo skupino jetnikov so jo hoteli poslati v Beograd. Na postaji je bilo tedaj veliko delavcev in rudarjev, ki so se vračali z dela. Silvirina je pričela vzklikati partiji, borbi in svobodi. Gestapovci so osupnili nad tolikšno drznostjo, potem pa so jo ločili od drugih. Ko je vlak z ujetniki odpeljal, so Silvirino odpeljali nazaj v zapor. Še isti dan popoldne je bodrila sojetnice. V noči od 13. na 14. avgust so jo ustrelili na jetniškem dvorišču.

Silvirin preprost, pristrčen nastop, skromna zunanost in splošna široka razgledanost, poznavanje marksizma, njena izredna razumnost in topla človečnost bodo ostali trajno v zavesti vseh, ki so z njo delali v času pred in med vojno. Iz hvaležnosti so Mitrovčani nadedli gimnaziji, na kateri je poučevala, njeno ime.

Silvira Tomasini, z ilegalnim imenom Slovenka, je bila z ukazom predsedstva FLRS dne 27. novembra 1953, št. 139/53, odlikovana z redom narodnega heroja.

SLAVICA PAVLIČ

nija leta 1937 v Jagodini (danes Svetozarevo). Vojaški rok je služil v Sarajevu, v šoli za rezervne oficirje, in sicer od novembra 1937 do avgusta 1938. Že septembra istega leta je dobil učiteljsko službo v vasi Kožince pri Prokuplju, na svojo prošnjo pa je bil leta 1940 premeščen v vas Gornja Toplica pri Mionici. Tam je ostal do svojega odhoda v odred — julija 1941. Ni čakal, da bi mu kvislinško prosvetno ministristvo sporočilo, da je »odpuščen iz državne službe po paragrafu 104, točka 9 zakona o uradnikih«.

Luka Spasojević je postal v Ljigu leta 1940 član SKOJ, v začetku leta 1941 pa je kandidiral za člana KPJ. Po bitki v Ljigu so ga takoj sprejeli v partijo.

Kot rezervnega oficirja so ga aprila 1941 ujetli v Čačku, toda posrečilo se mu je zbežati iz taborišča v Kolubaro. Med pripravami za vstajo — po nalogu rajonske partijske vojaške komisije — je Luka poučeval mladino in jo vadil ravnati z orožjem v gozdu pri potoku Godjevac v vasi Babejić. Tu, v svoji vasi je neustrahovano pripravljaval vstajo, vse do ustanovitve kolubarskega bataljona julija 1941. Tedaj je postal Luka eden njegovih prvih bojevnikov. Zaradi znane hrabrosti in preskušene zanesljivosti so ga postavili na čelo enega njegovih vodov.

Kmalu zatem je postal Luka

komandant mesta Ljiga. Tam je ostal do 7. novembra leta 1941, ko so se partizani zaradi izdaje četnikov morali umakniti. Najprej je šel v Belanovico, kjer je vodil četo kolubarskega odreda. Med prvo sovražnikovo ofenzivo je tudi njegova enota z drugimi partizanskimi enotami krenila proti Rudniku, v smeri Uzić in Zlatibora. Po odloku vrhovnega štaba so se deli valjevskega, kolubarskega, kosmajskega in drugega šumadijskega odreda vrnili v okolico Valjeva. Z njimi je bil tudi Luka Spasojević. Z enoto, ki so jo sovražniki nenehno zasledovali, je prišel do Drine in prek Sargana pod Maljen. Iz preostalih bojevnikov so v maljenskih kolibah, sredi februarja 1941 sestavili suvoborski partizanski odred, v katerem je bil Luka Spasojević najprej komandir II. čete, nekoliko kasneje pa politični komisar VI. čete. Po dolgem in težkem boju, ki ga je bil odred šest dni v Mravinjcih in imel velike izgube, je Luka v imenu vodstva odreda sporočil skupinah prebiti iz obroča. Luka se je prebil v okolico Ljiga. Tam je nadaljeval živahno politično dejavnost. Z nekaterimi člani okrožnega komiteja KPJ za Valjevo se je sestajal in dogovarjal o akcijah.

Mobiliziral je nove borce. Nekoliko kasneje je prešel v prvi šumadijski partizanski odred »Milan Blagojević«, ki je

v izjemno težkih okoliščinah — ob strahovladni četnikov in ob nenehnem preganjanju uspešno izvedel veliko akcij v Šumadiji, Kačeru, valjevski in beograjski Kolubari in prodril celo do Vinče. Pri tem je tesno sodeloval z valjevskim, posavskim in kosmajskim odredom. Prvi šumadijski odred, katerega komandant je postal Luka Spasojević, je sodeloval pri uničenju železniških postaj v Banji, Umčarih, Mali Ivanči; pri rušenju in miniranju ozkotirne proge Boegrad—Uzić napadali je rudnike v Misači in Rudovcih. V teh težkih akcijah, v najbolj usodnih trenutkih, ki jih ni bilo malo, je pokazal Luka izjemno hrabrost in iznajdljivost ter vplival borcem vero vase in v zmago. To je tudi pripomoglo, da se je drugi šumadijski odred v še tako težkih razmerah ne samo obdržal, temveč je tudi številčno rasel in dosegel uspehe v mnogih akcijah. O teh govorih ne samo poročila vrhovnega štaba NOV in POJ, pač pa tudi okupatorjevi uradni dokumenti. V eni izmed teh akcij — v spopadu s četniki v vasi Brajkovec pri Lazarevcu je bil 7. junija 1943 Luka Spasojević težko ranjen. Naslednji dan, 8. junija, je umrl v vasi Trebušnica, kamor so ga prenesli.

Za narodnega heroja je bil proglašen 8. oktobra leta 1953.

RADE VUKOVIĆ

Kosovo

Žrtev »vivi eksperimentov«

Zgodba o narodnem heroju učitelju Dževdet Dodi je boleča, grozljiva, hkrati pa tudi sveta. Učiteljeve ideje so postale vir navdihov za generacije, ki so poznale heroja, in za prihodnje rodove.

Rodil se je v Prizrenu leta 1904. Učiteljske je končal v Elbasanu leta 1932 in tedaj je dobil svojo prvo učiteljsko službo v Tirani. Tam je poučeval tudi v šoli rezervnih oficirjev. Spoznal se je s Hasanom Rečijem in z mnogimi drugimi naprednjaki. Že v tistem času se je navduševal za novi sistem, za sistem, v katerem ne bo izkoriščevalcev in izkoriščanih. V tem obdobju je spoznal tudi druge svobodomislece; z njihovo krvjo je napisana zgodovina albanskega naroda. To so: A. Vokši, V. Kuši, P. Pelister, Č. Stafa, S. Stavileci in mnogi drugi. Skupaj z njimi se je začel ilegalno bojevati za svobodno družbo — brez gospodarjev. Ovaduhi so ga kmalu opazili. Premestili so ga na Brač in ga ločili od družine. Prav tedaj so na Braču izbirali na občinskih zborih delegate: na pobudo učitelja Dževdet Dode in M. Ulčinjakija so prvokrat izbirali delegate iz vrst kmetov. Proletariat je triumfiral. Kraljevi krogi so proglasili to za skandal in ustrezno ukrepali. Zaradi vsega tega součitelja Dževdeta Doda premestili v vas Ljuz pri Kavaji. In tukaj je učitelj, navdušen nad komunizmom, pridobival ljudske množice, pa tudi orožnike. Znova so ga premestili iz Ljuza v Šestavec, v

osamljeno planinsko vas, daleč od idej naprednega gibanja. Učitelj je povsod živahno deloval. Pridobil je tudi župana. Revolucionarni duh se je začel širiti tudi po odmaknjenih vaseh. Zaradi te dejavnosti ga je začelo zasledovati ministristvo za prosveto. Premestili so ga v vas Milot blizu Skadra, kjer je imela glavno besedo katoliška cerkev. Vsi učenci so hodili k verouku. Ljudski učitelj Dževdet Doda si je zadal nalogo, da bo napravil temu konec. Prvič v tem kraju je ustanovil športne organizacije, v katerih so se otroci udeleževali raznih iger. Nekega dne so se tako zavzeto igrali, da so preslišali zvonjenje zvonov, ki so vabili k

maši. Duhovščina je bila ogorčena. Toda, kakšna ironija: ministristvo za prosveto je pohvalilo učitelja vasi Milot za njegovo dejavnost. Vse je dobilo večje razsežnosti. Obvestili so celo Vatikan. Papež je odločno zahteval, naj kralj razreši učitelja Dževdeta Doda in ga obsodi. Ministristvo ni vedelo, kaj storiti. Kralj je ukazal, naj učitelja premestijo v Tirano in ga najostreje nadzorujejo kot nezaželeno osebo. Toda Dževdet Doda tudi v Tirani ni miroval. Odločno je nadaljeval svojo revolucionarno dejavnost, zato da bi osvobodil ljudstvo izpod monarhije in revščine.

Leta 1936 je nameraval učitelj Dževdet Doda oditi po po-

Pogreb komandanta, visoka jedkanica, 1948, Božidar Jakac

Srbija

Učitelj Luka Spasojević — narodni heroj

V Ljigu in skoraj vsej Valjevski Kolubari živi se danes, skoraj po 34 letih, zgodba o smrti matere narodnega heroja LUKE SPASOJEVIĆA, učitelja iz Gornje Toplice pri Mionici.

— Hej, stara, ne hodi tja! Mar ne slišiš, doli je pekel, so klicali ljudje, ki so tistega dne — bilo je 10. septembra 1941 — videli žensko, ki je na vso moč hitela po vaški poti od Babejića proti Ljigu. Tam se je tedaj bil boj na življenje in smrt. Borci kolubarskega bataljona valjevskega partizanskega odreda so se spopadli s kolono, v kateri je bilo okrog 300 Nemcev, ki so prihajali iz Mionice.

— Doli je moj sin Luka! — jim je odgovarjala starka in hitela v ogenj, da bi našla sina, da bi bila pri roki njemu in njegovim tovarišem, če bi jo potrebovali. Brž ko se je pojavila na Babejića Kosi, nedaleč od Ljiga,

jo je pričakala sovražnikova krogla. Padla je. Ni se ji posrečilo videti sina in mu obzetrati ran, ki jih je dobil tistega dne pri jurišu na razjarjene frice.

Kronisti tega težkega in nenakopravnega boja med sedemdesetimi bojevniki kolubarskega bataljona in štirikrat številnejšim sovražnikom — neprimerno bolje oboroženim in opremljenim, soglašajo, da je Luka Spasojević s svojim voddom prvi planil iz grape, v kateri je bil bataljon, in da je s Čota, ki je prav nad Ljigom, zasul nemške kamione in vojaške z bombami ter jih pričakal z nenadnim ognjem iz pušk in mitraljezov. Ta hrabri podvig Luke Spasojevića in njegovih borcev, ki so se jim pridružili tudi drugi borci bataljona, je bil odločilen za izid tega slavnega boja v zgodovini valjevskega partizanskega odreda.

Luka, sin Jevrema Spasojevića — kmeta, in Zagorke — gospodinje, se je rodil 21. novembra leta 1916 v vasi Babejić pri Ljigu v Srbiji. Osnovno šolo je obiskoval v Ljigu, nižjo gimnazijo v Gornjem Milanovcu, učiteljske pa je končal ju-

»Za kar sem umrl, bi hotel še enkrat umreti!«

teh Pireneja s številnimi prostovoljci v boj za svobodo španskega ljudstva. Toda čeprav je imel dokumente pripravljene, se je ločil od tovarišev. Ostal je zato, ker je ladja odpula uro prej, preden je prišel v pristanišče. Moral je namreč peljati v bolnišnico svojo mater, ki je nenadoma hudo zbolela. Čas je mineval. Učiteljeva dejavnost je postajala vedno bolj živahna. Leta 1939 je bilo za albansko ljudstvo zelo težko. Italijanska vojska se je pripravljala na izkrcanje v Albaniji. Kot nasprotna utež se je razraščala revolucija. V kinematografu Diana so pripravili gledališko delo, ki ga je napisala matrantka šole „Mati kraljica“ pod naslovom „Med trdnjavske zidove je posijal žarek“. Ko je bila predstava končana, je Dževdet Doda vstal in zavpil: „Dol s fašistično Italijo... Dol z nacistično Nemčijo... Dol z Musolinijem... Dol s Hitlerjem... Živela oktobrska revolucija... Živel Lenin!“ Ljudje so šli na ulice Tirane. Vzplamtele so prve demonstracije. Kralj je pozival demonstrante. Ena izmed skupin, ki jo je vodil učitelj, je šla h kralju in zahtevala, naj odpre skladišča in izroči orožje ljudstvu. Kljub temu jih je kralj izdal.

Dževdet Doda in njegovi napredni tovariši so zgrabili puške in odšli z Drača v boj. Pri tem so nastale težave. Učitelj je zapustil mesto in odšel prek Sarplanine v Tetovo, kjer ga je kraljeva vlada za nekaj časa zaprla v džamijo. Posrečilo se mu je zbežati in se vrniti v Tirano, kjer je nadaljeval svojo podtalno dejavnost. Ko je Jugoslavija kapitulirala, se je vrnil v rojstno mesto Prizren. Organiziral je ljudske množice in jim odkril resnične načrte fašistov. Odprl je nočno šolo v prizrenski mestni četrti Rahline. Zbral je vajence, da bi jih naučil abecede, hkrati pa je ustanavljal celice in krožke ter narodnoosvobodilne odbore in govoril o nastalih razmerah. Agenti so ga odkrili in aretirali. Toda v Prizrenu so vzplamtele demonstracije. Demonstranti so zahtevali, naj izpuste priljubljene učitelja in njegove tovariše. Toda, namesto da bi ga osvobodili, so ga internirali v zloglasno taborišče Porto Romano blizu Drača. Tudi tam je učitelj uspešno nadaljeval svojo dejavnost: ognjevit je govoril zapornikom, hkrati pa ustanovil prve celice.

Ko je Italija kapitulirala, je zbežal iz Porto Romana v Debar, kjer je postal komisar

znane makedonsko-kosovske brigade. S Petrom Brajevićem (generalpolkovnik v pokoju) in z drugimi se je bojeval proti fašizmu in njegovim privrzcem. Leta 1943 je bil v Banjaj Malešiju predsednik prve konference narodnoosvobodilnega odbora za Kosovo. Ko se je vračal, je dobil ozeblino tretje stopnje. Zdravila ga je mati Fetija Dode. Zato ker je bil illegalec, namreč niso smeli poklicati zdravnika. Medtem je sporočil svojim tovarišem v planini, naj vzpostavijo zvezo, da se bo lahko vrnil k njim. Toda gestapo ga je odkril. Zaprl so ga. Nekaj časa je bil zaprt v Prizrenu, potem pa so ga premestili v Banjico blizu Beograda. Kasneje je moral v zloglasno nacistično taborišče v Mathausen, oddelek - 1, kjer so do zadnjega opravljali z njim poskuse - „vivi eksperimente“. Dan prej, preden so prišle v taborišče ameriške čete, so mu dali smrtno injekcijo.

Zastrupili so našega priljubljenega, neutrudnega učitelja - narodnega heroja, ki je vse do danes ostal v spominu sto in tisoč učencev, ki jih je naučil abecede, oborožil z znanjem in orožjem, jih seznanil s proletariatom, komunizmom, zmago in svobodo.

HASAN HASANI

Vedo za svoj dolg

Bosna in Hercegovina

Na vsakem spomeniku — učiteljevo ime

Rodil se je leta 1915, politični delavec, generalpodpolkovnik JLA. Ker je bil aktivist naprednega mladinskega gibanja, so ga izključili leta 1935 iz učiteljskega v Banjaluki in Karlovcu. Član KPJ od leta 1940. Od januarja leta 1941 sekretar okrajnega komiteja KPJ v Bosanski Dubici. In v NOB: eden izmed organizatorjev vstaje na Kozari, politični komisar V. kozarske NOU brigade, nato IV. krajiške divizije, od januarja leta 1944 pa politični komisar VIII. dalmatinskega korpusa. Ko je bila ustanovljena IV. armada, je postal njen politični komisar. Udeležil se je II. zasedanja AVNOJ. Po osvoboditvi so ga izbrali za zveznega poslanca. Član CK Zveze komunistov Jugoslavije.

Iz teh kratkih življenjskih podatkov spoznamo tovariša BOŠKA ŠILJEGOVIČA, ki se je odzval naši prošnji, naj nam ob izdaji skupne številke časopisa, posvečene 30-letnici osvoboditve in zmage nad fašizmom, pove nekaj o naprednih prosvetnih delavcih — komunistih, ki so zelo veliko pomenili za našo revolucijo in narodnoosvobodilni boj.

Strinjam se s politično oceno o mestu in vlogi prosvetnih delavcev v narodnoosvobodilni vojni in socialistični revoluciji. Domnevam, da imajo tovariši iz uredništva prosvetnih listov na voljo podatke, na primer o tem, koliko prosvetnih delavcev je sodelovalo v NOB, koliko jih je bilo pred vojno včlanjenih v KPJ, koliko jih je bilo ranjenih, koliko jih je padlo, koliko so jih ustrelili okupatorji, četniki, ustaši, belogardisti, in o tem, koliko prosvetnih delavcev se je uveljavilo in si pridobilo visoke vojaške in politične funkcije. Trenutno nimam na voljo teh podatkov za Jugoslavijo, zato ne bom mogel na temelju dejstev in sklepov določno odgovoriti na vprašanje o vlogi prosvetnih delavcev v vsej Jugoslaviji. Povedal pa bom nekaj o prosvetnih delavcih, učiteljih v Bosanski krajini, predvsem po spominu in po občasnih pogovorih s tovariši, ki jih ob raznih srečanjih začnemo in navadno nikdar ne dokončamo. Pri tem ne bom uporabljal nikakršnih zapisov ali števil, objavljenih v raznih monografijah in podobnih publikacijah. Številčni statistični podatki so sicer nujni in dragoceni, nekolikant pa so tudi bolezen našega časa. Posebno, kadar govorimo o revoluciji, narodnoosvobodilni vojni, ne bi smeli uporabljati samo števil — saj z njimi ni mogoče dobiti prave slike niti o revolucionarnem boju niti o ljudeh in borbah. V revoluciji pokažejo ljudje številne moralne, narodnostne in etične vrednote, ki jih ni mogoče izraziti s številkami. Zato so napadalci skoraj vedno presenečeni. Številčni podatki, na primer o partizanih, in resnična moč, vztrajnost, učinkovitost partizanskega odpora se nikakor ne skladajo. Tako je bilo pri nas, tako v Albaniji, Vietnamu, Alžiru, Kambodži, Angoli in drugod. Zato menim, da v takih okoliščinah tudi majhni prispevki, opisi, spomini, pa tudi nekateri, na prvi pogled nepomembni podatki lahko zelo koristijo pri proučevanju ljudi in revolucije. Tudi to je eden od razlogov, ki me navaja, da vsaj delno odgovorim na postavljeno vprašanje. Naj takoj pripomnim, da je pri takem delu, ki je nujno prostorsko in časovno omejeno, vsak sogovornik v veliki moralni in politični dilemi. S tem ko se spomnimo enega ali nekaj imen padlih ali preživelih borcev, je vsak od nas nehoti krivičen do vseh tistih, ki so dali življenje ali ki so od začetka sodelovali v boju, pa jih nismo omenili. Ne zato, ker bi jih pozabili. Vse to, se mi zdi, da moram povedati, ob tem, vsekakor skopem odgovoru.

Na banjaluškem učiteljsku so bili na primer Branko Čopić, Miloš Bajić, Miloš Popović, Mladen Sabljčić, Radenko Stojnić, Jela Perović. Mislim, da je bil

licijo in se ukvarjali z ovajanjem, raznimi mahinacijami in provokacijami.

Osvobodilna vojna je razbila vse utvare, snela krinke z vseh svetinj in nedotakljivih načel življenja družbe in države. Veliko banjaluških učiteljskih odborov je prek skojevske in partijske organizacije odšlo v narodnoosvobodilno vojno. Največ naših tovarišev je žrtvovalo življenja, večina na tleh Bosanske krajine, v majhnih in velikih bitkah, v bojih za svobodo in neodvisnost BiH in SFRJ. Ne vem, ali je v Bosanski krajini kak večji spomenik, na katerem ne bi bilo imen učiteljev in dijakov banjaluškega učiteljskega odbora. Ob tej priložnosti je treba povedati, da sta domoljubno in narodnostno zavest dijakov banjaluškega učiteljskega odbora ustvarili predvsem banjaluska partijska in skojevska organizacija. Lahko da so bile med nami — dijaki zelo velike razlike v strokovnem in ideološkem znanju. Nekateri so bili manj, drugi bolj hrabri, malo dijakov pa je bilo nagnjenih k nacionalizmu in šovinizmu, ki sta ju netila buržoazija in cerkev.

Ti dijaki, ki so uradno veljali za najbolj predane in najbolj domoljubne, so se že prve dni okupacije znašli v okupatorjevem taboru: šli so k četnikom ali ustašem. Med njimi so se po izdajstvu in okrutnosti posebno „izkazali“ učitelji: Lazo Tešanović — njegov četnik so ubili ranjenega dr. Mladena Stojanovića, — Uroš Drenović — razvpiti JNS-ovec, in Ijotičević Milan Popović, ki je bil po svojih zločinah znan po vsej Srbiji.

Pripravila:
VESNA ŠAKOTA

Vojvodina

Politični lik Žarka Zrenjanina

Življenjska pot narodnega heroja ŽARKA ZRENJANINA-UČE (11. septembra 1902 — 4. novembra 1942) je najtesneje povezana z odločilnimi obdobji razrednih bojev v naši deželi in akcij KPJ za uveljavitev in zmago revolucionarne in demokratične gibanja. Žarko Zrenjanin — neutrudni ljudski prosvetitelj in predan revolucionar, predvojni in medvojni politični sekretar pokrajinskega komiteja KPJ za Vojvodino in član CK KPJ — je prav gotovo ena najvidnejših osebnosti usodne bitke za osvoboditev delavskega razreda in vseh delovnih ljudi, vseh narodov in narodnosti naše dežele, ki jo je vodila obnovljena KPJ pod Titovim vodstvom.

Na težki poti od vaškega učitelja do poklicnega revolucionarja, ob odgovornih nalogah se je Uča oblikoval v nemajhnega bojevnika in voditelja, tribuna in političnega delavca, tovariša in človekoljuba.

Poučeval je v vasi Busor v okraju Mlavci, nato tri leta v vasi Kanatlarci v Makedoniji in šest let v rojstnem mestu Izbištu v Banatu. Prosvetiteljsko dejavnost je vedno povezoval z življenjem in bojem brezpravnih in izkoriščanih.

Bil je izreden pedagog, neutrudni pri delu v šoli in zunaj nje. Organiziral je tečaje za nepismene, imel popularna predavanja, obnovil je ljudsko knjižnico, sodeloval pri ljudski univerzi, gasilskem društvu, kmečki zadrugi in učiteljskem društvu, včasih pa je pisal tudi v pedagoške in druge časopise. Razširjal je marksistični pogled na svet, nasprotoval zastarelemu pouku in se zavzemal za uvajanje sodobnih metod in spremembe predmetnikov in učnih načrtov.

V tem obdobju je bil Učo zelo dejaven družbenopolitični delavec. Od leta 1927 je bil član ilegalne KPJ, od leta 1930 sekretar okrajnega komiteja KPJ v Vršču, od leta 1932 pa sekretar okrajnega komiteja KPJ za južni Banat.

Njegovo uspešno družbenopolitično delo je bilo kmalu prekinjeno. Žarko Zrenjanin je začel leta 1933 izdajati ilegalno glasilo „Lenjinist“. Ko je izšla tretja številka, ga je odkrila policija. Zaprli so ga, državno sodišče za zaščito države pa ga je obsodilo na „tri leta zapora, na

izgubo časti in pravic za pet let in izgubo državne službe“.

Tri leta je bil Ž. Zrenjanin v težki ječi v Sremski Mitrovici in Lepoglavi. Zapor je kar najbolj izkoristil za svoje idejnopolično izpopolnjevanje. Bojeval se je za boljše razmere in milejši režim v kaznilnici. Sodeloval je v velikih gladovnih stavkah 117 političnih zapornikov v Sremski Mitrovici — oktobra 1933 in spomladi 1934, pa tudi v uporu političnih zapornikov avgusta leta 1935 v Lepoglavi.

Ko se je 6. aprila leta 1936 vrnil iz ječe — idejnopolično še močnejši — je Ž. Zrenjanin z novim ognjem in navdušenjem neutrudnega revolucionarja sprejel nove naloge. V izredno težkih razmerah, ki so nastale v partijski organizaciji Vojvodine po množični izdaji in aretacijah leta 1936, je Žarko kmalu postal vodilna osebnost v vrstah KPJ v Vojvodini. Pod njegovim vodstvom je bila leta 1938 obnovljena partijska organizacija Vojvodine.

Poleg organizacijsko političnega dela je uspešno uresničeval dolgoročne naloge za krepitev partije, uveljavitev njenih političnih načel in za ideološko politično vzgojo članstva. K temu so veliko prispevali Zrenjaninovi ideološko politični referati, v katerih je obravnaval vojvodinske družbenoekonomske, agrarnolastiške, narodnostne in politične posebnosti. Kljub temu da je bil izpostavljen hudemu teroru, večkrat so ga tudi aretirali in zaslisevali, je Uča sodeloval povsod, kjer so se reševala bistvena vprašanja in začelje akcije revolucionarno demokratične in protifašistične gibanja v Vojvodini. Zato so veliki uspehi, ki jih je v tistem času dosegla tamkajšnja

partija tesno povezani z osebnostjo Ž. Zrenjanina.

Za svoje uspešno delo je dobil Ž. Zrenjanin najvišje priznanje na peti državni konferenci KPJ v Zagrebu oktobra leta 1940, ko so ga izbrali za člana centralnega komiteja KPJ.

Pomembni dogodki in splošna manifestacija proti fašistom, ki se je razširila 26. in 27. marca po vse naši državi, pa tudi po Vojvodini, so dokazali, da je bila vojvodinska partija pod Zrenjaninim vodstvom dobro pripravljena. Tedaj je bilo v Vojvodini okrog 1200 članov partije in 3000 članov SKOJ.

Ob zlomu in razkosanju stare Jugoslavije je partijska organizacija Vojvodine ostala enotna in dobro organizirana. Zato se je lahko na Titov poziv odzvala in vodila vse narode in narodnosti Vojvodine v težkem in neenakopravnem boju.

Pod vodstvom partijske organizacije Vojvodine in njenega političnega sekretarja, ki je hodil iz mesta v mesto, iz Banata v Bačko in Srem, so se partizanski odredi, udame in diverzantske skupine bojevale v izredno težkih razmerah. Kljub temu da so izgubile veliko bojnikov, so leta 1941 izvedle okrog 200 akcij.

Leta 1942 so bile bojne razmere še težje. Ker so bile prekinjene zveze med središči odpora in partijskim vodstvom, je Uča obšel mnoga mesta v južnem Banatu: obnavljal in krepil je organizacije, da bi ustvaril boljše možnosti za nadaljnji razvoj narodnoosvobodilnega gibanja. Zato je imel avgusta 1942 v Deliblatski peščari ideološkopolitični tečaj za mlade aktiviste južnega Banata. Ko se je pripravljal, da bo v začetku novembra 1942 odšel v Srem, je bil Zrenjanin izdan. Okrog sto fašističnih vojakov in gestapovcev ga je obkolilo v neki hiši v Pavlišu, kjer je bil skupaj s Strahinjom Stefanovićem, sekretarjem okrajnega komiteja KPJ za južni Banat. V tem neenakopravnem boju je padel ob zori 4. novembra leta 1942.

Mesto, kjer je bil Zrenjanin pred vojno zaprt, in od koder je vodil narode in narodnosti Vojvodine v osvobodilni boj in socialistično revolucijo, nosi danes njegovo ime.

Dr. DANILO KECIĆ

Vedo za svoj dolg

Črna gora

S Savo Kovačevićem na Sutjeski

V kabinetu številka 87, na elektrotehniški fakulteti v Beogradu smo srečali narodnega heroja dr. Dragiša Ivanovića. Kabinet, velik 3 x 3 kvadratne metre, ki ga mora celo deliti s kolegom, miza, stola in obešalnik. Več kot skromno. In vendarle: kljub takim delovnim razmeram in nenavadno viharji preteklosti je dr. Dragiša Iva-

nović veder, preprost, odkritosrčen in gostoljuben.

Rodil se je v vasi Sjenici — Kući leta 1914. Tako pred vojno kot sedaj je spadal med tiste izjemne intelektualce — znanstvenike, ki imajo nenavadno prefinjen občutek in potrpljenje za vztrajno in studiozno raziskovalno delo.

— Za napredno gibanje in revolucijo sem se odločil iz čiste predanosti idealom revolucije. Na naše odločitve so vplivali tudi profesorji gimnazije v Podgorici, posebno Marko Biljurić, Vučeta Obradović, Niko Pavić in celo Marko Knežević, profesor verouka, ki nas je bolj učil katekizma etike, trdnosti in moralne celostnosti človeka kot pa katekizma religije.

Dr. Dragiša Ivanović je študiral tehniko, hkrati pa je aktivno sodeloval v revolucionarnem študentskem gibanju. To sta bili „obsedenosti“, med katerima je bilo ujetu njegovo življenje. V Zvezo komunistične mladine Jugoslavije so ga sprejeli leta 1934. Sekretar aktivna SKOJ je bil Veljko Vlahović, člani tega aktivna pa so bili med drugim tudi Vlada Aksentijević, Milje Ivković, Vojo Kovačević, Vojo Nikolić, Vojo Jovanović in drugi.

In še ena zanimivost. Veljko Vlahović je bil sekretar aktivna SKOJ, pa tudi sam je bil skojevec, ne pa član KPJ. Niti on niti mnogi drugi niso bili komunisti ne v Višegradu ne v bojih v Španiji. V partijska konferenca leta 1940 v Zagrebu je sprejela sklep z retroaktivno

veljavnostjo, da se vsem skojevcom, ki so upravičili zaupanje in zaprosili za sprejem v partijo, prizna partijski staž od dneva, ko so postali člani SKOJ. Dr. Dragiša Ivanović ni vložil take prošnje, ker je bil pri vojakih. V KPJ je bil sprejet leta 1941.

Zaradi revolucionarne dejavnosti in zato, ker je vodil univerzitetni komite naprednih študentov, so dr. Dragiša Ivanovića skupaj z Veljkom Vlahovićem, Cvjetinom Mijatovićem, Svetozarom Vukmanovićem, Osmanom Sabitovićem, Mićom Zečevićem in drugimi leta 1935 poslali v taborišče v Višegrad.

Aprila leta 1941 je postal dr. Dragiša Ivanović borec 38. zetskega polka, takoj po kapitulaciji pa je prišel v Kuće. V Kućih je bil tudi okrajni komite KPJ za Podgorico. Ob organizaciji vstaje 13. julij je dobil dr. Ivanović tudi prve funkcije. Postal je tretji komisar zetskega odreda, ki je deloval na območju Podgorice. Potem je postal komisar I. mladinskega črnogorskega bataljona v okolišju Nikšić — Savnik — Kolašin, nato pa spet komisar zetskega odreda.

Pred koncem leta 1941 so se črnogorski partizani razdelili v dve skupini. Ena skupina je odšla v Plevlje in nato v Rudo, v I. proletarsko brigado. Tudi enote iz okolišja Nikšić, Savnik, Piva, Mratinj in Vučevo so odšle v Bosno. Iz dela teh enot je nastala IV. črnogorska proletarska brigada, iz drugih pa so 10. junija 1942 v okolišju Vučeva in Pive ustanovili V. črnogorsko proletarsko brigado. Komandant brigade je postal Sava Kovačević, dr. Dragiša Ivanović je bil komisar IV. bataljona te brigade, komandant bataljona pa je bil Milovan Šaranović.

— Šaranović je bil eden najsvetlejših likov naše revolucije — je poudaril dr. Dragiša Ivanović. Padel je kot načelnik glavnega štaba Slovenije. Iz spoštovanja do tega veličastnega lika naše revolucije so ga Slovenci pokopali v grobnico narodnih herojev v Ljubljani.

Kmalu zatem je postal dr. Ivanović politični komisar IV. kraljevskega bataljona I. proletarske brigade, v začetku novembra 1942 pa komisar V. črnogorske proletarske brigade.

— S Savom Kovačevićem sem se prebil skozi Jajce, Donji Vakuf, Prozor, Ostrožac, Kojnić, Nevesinje, Javorak in Bioče ter sodeloval v peti ofenzivi. 4. junija 1943 je Sava Kovačević prevzel poveljstvo nad III. divizijo. Iz pete brigade je odšel 6. junija; 8. junija smo se

ponovno sestali na Sutjeski. Sava Kovačević kot komandant III. divizije (čeprav te funkcije niti ni utegnil prevzeti, ker je padel 13. junija) in jaz kot komisar pete brigade sva podpisovala vse vojne ukaze na bojišču Sutjeske.

Danes lahko ponosno povem, da se je glavnina V. črnogorske proletarske brigade prebila na Sutjeski. V vasi Bogdanovići v Bosni smo poročali vrhovnemu komandantu Josipu Brozu Titu o položaju na Sutjeski.

Novembra leta 1943 je postal dr. Dragiša Ivanović komisar 29. hercegovaške udarne divizije, julija leta 1944 pa komisar jugoslovanske vojne mornarice. Leta 1946 je zaprosil za demobilizacijo in postal docent na tehniški fakulteti v Beogradu.

Poleg spomenice in reda narodnega heroja iz leta 1953 je dr. Dragiša Ivanović prejel: odlikovanje domovinske vojne I. stopnje, red zaslug za narod z zlatim vencem, red partizanske zvezde s srebrnim vencem, red bratstva in enotnosti s srebrnim in zlatim vencem, red zaslug za narod z zlatim vencem, red za hrabrost, red dela z rdečo zastavo in red republike z zlatim vencem.

— Dve rani iz vojne me še sedaj pečeta: prva — množična izdaja in druga — bolnišnica na Sutjeski.

Nisem profesor družboslovnih, temveč eksaktnih znanosti — poudarja dr. Ivanović — toda zame ostaja zgodovinsko nepojmljiva množična izdaja dela našega naroda, naroda s svetlo in borbeno zgodovinsko tradicijo.

Dr. Dragiša Ivanović je sedaj redni profesor tehniške fakultete v Beogradu. Doktoriral je leta 1955 na temo: Teorija in gibanje nevtronov skozi zmes elementov“. Njegova disertacija je bila objavljena. Leta 1962 je objavil tudi delo s področja nuklearne in reaktorjske fizike: O teoriji relativnosti — kritično analitične raziskave. Na več kot tisoč straneh je izšla leta 1974 njegova Kvantna mehanika. Poleg tega je napisal več del s področja nuklearne fizike in problemov filozofije fizike, srednješkolskih in univerzitetnih učbenikov, študij in razprav. Za nuklearno fiziko se je leto dni specializiral v SZ, dve leti pa v ZDA. Poleg tega, da dela na fakulteti, je dr. Dragiša Ivanović tudi aktiven družbenopolitični delavec. Dvakrat so ga izbrali za dekana elektrotehniške fakultete, dvakrat za rektorja beograjske univerze. Med V. in VI. kongresom je bil član CK ZK Srbije. Prejel je oktobrsko nagrado mesta Beograd. Omenimo naj tudi to, da je dr. Dragiša Ivanović član društva za znanost in umetnost Črne gore.

RADOVAN DJUKIĆ

ki so bili temeljna moč Titove vojske za svobodo.

Sledile so odgovorne dolžnosti v območnem komiteju SKOJ za Dalmacijo, v vodstvu mladinske organizacije, v partijskih komitejih ...

Prišla je svoboda. Mate je prišel iz vojne kot poročnik Titove armade. Bilo mu je komaj osemnajst let, toda za njim so bila zrela leta sodelovanja v revoluciji.

Po vojni je še nadalje delal v skojevski in komunistični organizaciji. Za oddih ni bilo časa. Dokler je trajala obnova ni bilo počitka. In špet razne politične dolžnosti v Dalmaciji, v komitejih SKOJ in Komunistične partije, leta 1949 pa poklicno delo v centralnem komiteju Ljudske mladine Hrvaške v Zagrebu. Leta 1951 se je Mate po nalogu partije vrnil v Split, kjer je postal član območnega komiteja NOJ za Dalmacijo.

Nadaljeval je uk obrti in ga uspešno končal. Delal je v splitskem podjetju „Avtomehanika“. Toda to mu ni bilo dovolj. Zelel se je še nadalje učiti, doseči znanje in postati strokovnjak. Partija ga je spodbujala k nadaljnjemu šolanju. Ob delu je obiskoval gimnazijo — razred za razredom — v šolskem letu 1952/53 pa se je vpisal na učiteljsko v Zagrebu. Tu, v šolskih klopeh, so se srečali mnogi skojevci in partijski delavci. Čeprav je minilo že veliko let od rednega šolanja, so se mladi komunisti neutrudno učili in nadomeščali zamujeno. Mutilo se jim je.

Mate Poljičanin konča šola z odličnim uspehom in se vpiše na filozofsko fakulteto v Zagrebu. „Študira zgodovino. S skojevsko vztrajnostjo poslušal predavanja, učil se dan in noč, prebira na tisoče strani gradiva in v rekordnem času diplomira. Povprečna ocena: 4,8. Skojevci se ni zadovoljil s polovičnim znanjem. Dojel je nalogo, ki mu

je zadala njegova partija. Ni veljal v zgodbe, da je fakulteto težko končati v rednem roku. Še preden je diplomiral, je začel

poučevati na XII. gimnaziji v Zagrebu.

Leta 1963 so iskali direktorja optične šole s praktičnim poukom v Zagrebu. Kadrovcu so prepričevali Mateja, naj prevzame to dolžnost. In spet je poslušal partijo.

V šolo je prišel v slabih časih. Neurejena kadrovska politika, dolgovi, brezperspektivnost, apatija. V šoli je bilo 280 učencev.

Sedaj je Mate Poljičanin direktor sodobnega šolskega centra za optiko, precizno mehaniko, elektroniko in avtomatiko „Rudjer Bošković“ v Zagrebu. V centru je 1640 učencev; to so največini otroci delavcev iz Zagreba in okolice. Poučuje jih 164 učiteljev (med temi 60 inženirjev in 8 magistrov znanosti). Center se je razvil v sodobno vzgojno-izobraževalno ustanovo, ki je navezala neposredne stike s približno 350 jugoslovanskimi delovnimi organizacijami in z znanimi tvrdkami v Evropi, Ameriki in Aziji. To je znan center, brez katerega si težko zamisljamo naše šolstvo. Nekdaj so imeli sedem, danes pa imajo

sedemnajst učilnic. Prav sedem gradijo še šestmestni učilnic dvanajst kabinetov. Pripravljeno je tudi načrt za gradnjo dvopaviljonov s šestmestnimi učilnicami, upravnim traktom, sodobno avlo, telovadnico, športnim domom s 350 ležišči, diagnostičnim centrom, visinimi delavnicami itn.

Marljivi kolektiv vodi Mate Poljičanin. Pravi, da že dvanajst let „ni obedoval z družino“, saj traja njegov delovni dan od zora do mraka. Toda direktor s skojevskim pojmovanjem in entuziazmom poudarja, da ima odlično ekipo, da desetina njegovih kolegov dela tako kot on, da imajo radi mladino in zato dosega tako dobre rezultate pri pouku, obšolskih dejavnostih, pri političnem delu, sodelovanju z okoljem in s strokovnimi tovarnami. V centru so uvedli nove odnose, dosegli, da ni neproduktivnih vaj niti prvih razredih, da s svojimi delom ustvarijo 50 % potrebnega denarja, da učitelji redno spremljajo znanstvene tehnološke dosežke, da odhajajo na specializacijo v svetovno znane tovarne (stroške plačajo tuje tovarne), da jih gospodarstvo išče in da njihovi učenci po končanem šolanju takoj dobe delo.

Skojavec, partizan, komunist, revolucionar, bojevnik in vođa Mate je bil tudi odlični učenec in študent, odlični profesor, že več kot desetletje je bil odlični direktor velikega šolskega kolektiva, v katerem s doba skojevcev še vedno nadaljuje.

V vitrinah Mateja Poljičanina so štiri vojna odlikovanja, najvišja republiška nagrada „Ivan Filipović“ in druga priznanja, vitrinah centra pa je na stotih priznanj, ki so jih osvojili učenci in učitelji kolektiva; ta se prav pod Matejevim vodstvom razvil v šolo prihodnosti.

DJORDJE DJURIĆ

Makedonija

Tri desetletja svobodnega makedonskega šolstva

Dosežki uspešnega dela

Letos praznuje makedonsko šolstvo tridesetletnico svojega svobodnega delovanja. O njegovi razvojni poti nam je pripovedoval DIMČE MIRE, sedanjí direktor arhiva SR Makedonije. Dimče Mire je sodeloval v NOB od začetka vstaje leta 1941, leta 1945 pa je prevzel organizacijo šolstva v Makedoniji. To dolžnost je opravljal več let.

Temelji svobodnega makedonskega šolstva segajo v obdobje NOB. Leta 1943 so začele delovati na svobodnem ozemlju Debarce prve osnovne šole z makedonskim jezikom. Ali natančneje: temelje je treba iskati tudi v vseh tistih tečajih za opismenjevanje borcev, ki so bili organizirani med NOB. Sklep o organiziranju makedonskega šolstva so sprejeli na zasedanju ASNOM, ki je bilo v samostanu Prohor Pčinški. Tedaj je bila sprejeta zgodovinska odločitev, da se v šole uvede makedonski jezik. Ta najvišji politični organ je ustanovil tudi komisijo za prosveto. Njen prvi predsednik je bil profesor Epaminonda Popandonov, jaz pa sem bil njegov pomočnik. Komisija se je takoj, ko je bila ustanovljena, lotila dela. Po osvoboditvi leta 1945 so dobili narodnoosvobodilni odbori nalogo, naj organizirajo delo šol. Sklicali smo konference, ki so se jih udeležili učitelji, študentje in dijaki, ki so končali 6. razred gimnazije.

Ena takih konferenc je bila oktobra leta 1945. Na njej so dobili udeleženci navodila za organizacijo svobodnega šolstva na bitolskem območju. Delo v makedonskih šolah se je začelo brez učbenikov, uporabljali pa so list Nova Makedonija. Ko smo osvobajali republiko, smo

sproti ustanavljali šole po vaseh in mestih. Ko je bila Makedonija povsem osvobodjena, smo sprejeli prve dokumente o nalogah na področju vzgoje in izobraževanja. Tedaj smo ustanovili tudi prve gimnazije, najprej v Bitoli, nato v Skopju, Štipu, Prilepu in drugod.

Poučevati smo začeli s tem, kar smo imeli. Imeli pa smo malo kvalificiranih učiteljev, premogli nismo niti enega učbenika v makedonščini, šole so bile porušene in zapuščene. Tedaj smo imeli v Makedoniji okrog 630 prosvetnih delavcev, od tega samo 123 kvalificiranih. Z njimi smo morali organizirati pouk v republiku, ustanoviti potrebne strokovne službe itn.

Problemov je bilo kar preveč. Učitelje smo usposabljali v kratkih tečajih in seminarjih. To obdobje pa se je odlikovalo po navdušenju ljudi, ki so se zaobljubili, da bodo ustvarili svobodno makedonsko šolstvo in vpeljali pouk v materinščini. Ne smemo namreč pozabiti, da so imeli makedonski otroci leta 1945 prvič v zgodovini pouk v makedonskem jeziku, otroci naših drugih narodnosti pa v albanskem in turškem jeziku.

— Kako ocenjujete ta tri desetletja in kakšni so dosežki? Makedonski narod in narodnosti SR Makedonije so dobili vse, kar jim je lahko prinesla svoboda. V tem obdobju se izredno razvilo naše šolstvo osnovnega do visokega. Dobili smo tudi svojo univerzo. V naši republici imamo sedaj izobraževalne, znanstvene in kulturne ustanove, ki so lahko za zgled tudi narodom z večletno tradicijo. Začeli smo tako rekoč nič, zdaj pa imamo vse ... Imamo univerzo, makedonsko akademijo znanosti in umetnosti, inštitut za zgodovino in makedonski jezik, narodno in univerzitetno knjižnico, arhiv, zavod za spomeniško varstvo in drugo. Vsi ti uspehi, vse te institucije so zgovoreni dosežki naših prizadevanj v treh desetletjih svobodnega razvoja. Tako so makedonski narod in narodnosti republike premagali stoletno ostalost in se uveljavili tako v naši državi kot zunaj njenih meja. Lahko smo ponosni na to, kar smo dosegli v tridesetih letih svobodne, samoupravne, socialistične Jugoslavije.

Hrvaška

Doba skojevcev še vedno traja

Ko se je začela vojna, je bil MATE POLJIČANIN star štirinajst let. Bil je vajenec avtomehanične stroke. Zelel se je posvetiti skrivnostim motorja, se naučiti, kako se odkrivajo in popravljajo okvare, kako se stroju vrača moč, da lahko spet služi človeku.

Toda prišli so fašisti. Prišli so tudi v Matejevo sonečno Dalmacijo, v njegovo vas Seget pri Trogiru. Prinesli so krivico, nesrečo, zlo in ponižanje. Komunisti so jim na to odgovorili. Organizirali so boj za svobodo in pravico.

Med revolucionarje se je uvrstila vsa družina Mateja Poljičanina: oče, mati, brat, sestre in mladi Mate, ki se je zavedal, da je treba zapustiti motorje in kreniti po poteh revolucije.

Ko mu je bilo petnajst let, je postal skojevec, že 6. februarja 1942 pa sekretar mestnega komiteja SKOJ.

Italijanski fašisti so leta 1942 ustrelili Matejevega očeta, požgali rojstno hišo in prinesli družini žalost. Vsi Poljičaninovi

so postali bojevniki revolucije — tudi petnajstletni Mate se je znašel v vrstah trogirsko-sibeniškega partizanskega odreda. Mate je bil kurir, bojevnik, komisar čete, sekretar občinskega komiteja SKOJ, član okrajnega odbora Združenja zveze protifašistične mladine Hrvaške, član pokrajinskega komiteja SKOJ itn.

Mladenič je postal partijski delavec, neutrudni vođa skojevcev. Leta 1943 so ga poslali iz enote na teren, da bi spodbujal k revoluciji, oživil delo organizacij in mobiliziral mlade,

Vedo za svoj dolg

Slovenija
Partizansko šolstvo na Slovenskem

Učitelj mora ostati pri ljudstvu

... Solstvo med narodnoosvobodilnim bojem je bilo del naše idejne moči, bilo je del osvobodilnega boja. Kmet ali delavec, uradnik ali študent, sleherni je vedel: v boju za osvoboditev, v boju proti fašizmu je tudi slovenstvo v solah velika zadeva.
Ni bilo lahko. Partizansko šolstvo je lahko uspešno delovalo v zelo težkih okoliščinah samo zaradi uspešne povezanosti učiteljev, učencev in staršev otrok. Nobena šola bi ne mogla živeti, če bi jo vodili samo „od zgoraj“. Ljudje so se zavedali, da je šola naše skupno bogastvo, naša moč, naša odgovornost...

Spletati besede o svojem življenju? Tudi sončni žarki ne grejejo sonca; planejo skozi praznino na nekaj, kar je vredno ogreti. Na svetu se zdi, da je pomembno tudi to, kje si, ko te prvič obsijejo.

VENCESLAV WINKLER se je rodil na Lokvah v Trnovskem gozdu. Bilo je to v hiši, kjer je bil precej let pozneje štab detega korpusa. Gozd je kakor neobremenjena človeška misel, tudi potrpežljiv je, odkrit in skrivnosten. Trnovski gozd in gozdarji. Pesem sekire je bila pesem dela. Skoraj vsi prebivalci tistega območja so bili gozdni delavci — tudi njegov oče. Pravzaprav je podedoval gostilno, gostilničar pa ni hotel biti. In kaj je podedoval Venceslav?

Najprej povejmo, da so se Winklerjevi preselili v Gorico, da je oče postal železničarski delavec in da se je moral leta 1915 iz Gorice umakniti. Preklinjal je vse, kar je „dišalo“ po fašistih. Preselil se je v Ljubljano — mesto svobode, mesto hrepenenja. V Ljubljani je začel hoditi Venceslav v šolo; najprej v realko, pozneje na učiteljsko. To je bilo obdobje zgodovine, ko je lahko delavski otrok uresničil le malo svojih skromnih želja. Venceslav je maturiral leta 1927. Poučevati je začel v bližini Ptujja, po končani vojaščini pa pri Krškem. Učitelj je bil nekoč potujoči vaski svetilnik. Tisti, ki jim je bil namenjen, so ga spoštovali, drugi, ki so bili na oblasti, so ga uokvirjali v svoja hotenja. Učitelj Venceslav je poučeval tudi na Blokah in na Krki pri Stični, kjer je ostal do začetka okupacije v letu 1941.

... V stari Jugoslaviji in še prej so ocenjevali učitelja po

Borec s puško, Djordje Andrejević Kun (Muzej sodobne umetnosti Beograd)

tem, če je bil dober vrtnar, sadjar ali pevec. Prepevati pa tudi ni smel vsega. To je veljalo še posebno za Primorsko. Sicer pa so bili ljudje vsepovsod manj izobraženi, kakor so dandanes in tudi dogajanj v šoli niso mogli tako kritično ocenjevati.

Med vojno? Vemo, da je okupator odstranil veliko izobraženih ljudi, tudi učiteljev. Doma so ostali samo tisti, ki so se pravočasno umaknili v ilegalo. In prav med narodnoosvobodilnim bojem je bil vpliv učiteljev na prebivalstvo zelo velik. Naj omenimo samo heroja Staneta Žagaña: vsi njegovi nekdanji učenci so bili pozneje partizani NOV. Učitelju ni bilo treba biti več samo dober vrtnar, sadjar in pevec; najpomembnejše je postalo njegovo družbeno delo — njegova zavest in odnos do NOB. Postati je moral zgled poštvovalnosti in zaupnosti.

Razumljivo je, da v omenjenem obdobju na terenu ni bilo veliko posebno izobraženih učiteljev. Moški so odšli v enote NOV in tudi prenekateri ženska je postala „aktivistka“. Izmed ljudi, ki so ostali doma, so izbirali „učitelje“. Najboljši učitelji so bili tisti, ki so bili najbolj angažirani v našem narodnoosvobodilnem boju, pri delu v Osvobodilni fronti. Kaj je bil lahko večji ponos za vaščane kot to, da je z brigado prikorakal v vas tudi vaski učitelj!

Kdor ga pozna, se ne bo čudil skopim podatkom, ki govorijo o njegovem življenju: Venceslav Winkler je bil aktivist, interniranec v koncentracijskem taborišču na Rabu, partizan v 15. brigadi in pozneje vodja odseka za osnovne šole pri SNOS. Odgovoren je bil za organizacijo partizanskega osnovnega šolstva na Slovenskem, za pripravo učnih programov, za organizacijo okrožnih učiteljskih zborovanj...

... Partizansko šolstvo na Slovenskem se je začelo razvijati leta 1942. Neposredno pred roško ofenzivo je izdal izvršni odbor OF prvo uredbo, kako naj se šolstvo razvija. Principi omenjene uredbe so ostali v veljavi tudi kasneje. In vendar leta 1942 organizacije šolstva na Slovenskem zaradi roške ofenzive ni bilo mogoče izpeljati.

Solstvo je zazivilo po kapitulaciji Italije. Po zboru v Črnomlju (februarja leta 1944) je bil ustanovljen odsek za prosveto, ki ga je vodil tovariš Boris Žihel — praktično pa tovariš Mencej. Sledila so številna učiteljska zborovanja, na katerih je bila vedno prva točka pogovora: politični položaj doma in v svetu. Seveda smo obravnavali tudi strokovni del poučevanja.

Temeljno poslanstvo partizanskega učitelja je bilo brez dvoma izobraževanje, ki se je moralo nadaljevati tudi v najtežjih življenjskih razmerah. V nekaterih krajih Slovenije (Stajerska, Gorenjska in del Primorske) zaradi okupacije nekaj let niso imeli pouka. Politično oblikovanje mladine, krepitev narodne zavesti in domoljubje so bili pomemben del učiteljeve dolžnosti.

Šole so morale biti preproste. V slehernem trenutku jih je bilo mogoče spremeniti v navadno ropotarnico. Za varnost je moralo biti poskrbljeno. Zelo pomembna je bila učiteljeva iznajdljivost. Največkrat ni bilo knjig (razen morda v ljubljanski pokrajini), zvezkov in svinčnikov, celo oken v šolskih razredih včasih ni bilo. Varnost...? Vojna je poskrbela za kopico tragičnih koncev, za žalost mater brez otrok, za jok osirotelih, za učiteljevo nemoč... Pogosto so učenci sami postavljali straže pred šolskim okolišem, sami so organizirali obveščevalno službo.

Večina učiteljev je bila mladih, brez potrebne strokovne izobrazbe. Učiteljski tečajji so se začeli šele poleti leta 1944. Na Primorskem so bili tudi učitelji z visoko izobrazbo, ki pa niso znali govoriti v slovenskem jeziku ker so obiskovali italijanske šole.

Trideset let in še več pozneje: Mar nismo ves ta čas nekoliko zanemarili vprašanja našega učiteljstva — naše šole? Nas je tudi v šoli pestila „načelnost“. Kadar se ljudje prerekajo, ali bodo imeli sto dinarjev več ali sto dinarjev manj, tega ne moremo imenovati družbenopolitična aktivnost. Koliko dragocenega časa smo zapravili za priprave najrazličnejših pravilnikov!

... Naši učitelji so angažirani v angažirani okolici. In tudi to je treba poudariti, da apolitične šole ni. Tudi med NOB so postali izrazito apolitični ljudje politično zelo angažirani. Samo usmeriti jih je bilo treba, nameniti jim pozornost.

Dandanes ni več toliko idealizma, kot ga je bilo nekoč. V učiteljskem poklicu ni mogoče posebno veliko zaslužiti. Saj so bile tudi pred vojno učiteljske plače skromne, a učitelji so imeli kot državni uradniki „perspektivo“. Le-ta je bila večja, kot jo je lahko dosegla okolica. Dandanes pa učitelji spoznavajo, da ljudje z manjšo izobrazbo, na delovnih mestih z manjšimi zahtevami, zaslužijo veliko več.

Tudi ukinjanje podružničnih šol je svojevrsten problem. Menda bi morali predvsem nižje razrede osnovne šole obdržati v oddaljenih krajih. Učitelj bi moral ostati pri ljudstvu. Tudi cerkev ne ukinja far v oddaljenih krajih in za to ima svoj vzrok. Tudi mi bi ga morali imeti, če že drugače ne, pa vsaj takrat, kadar imamo v mislih naš koncept splošnega ljudskega odpora. Nižje razrede in potrebno kakovost pouka lahko obvlada učitelj — seveda ne prevelikega števila učencev. Iz izkušenj NOB bi se lahko marsikaj naučili!

SILVO TERŠEK

Srbija Skupaj v vojni in miru

Dimitrije in Mila Bajalica

Dimitrije Bajalica in njegova žena Mileva — Mila živita sedaj mirno, tiho, kakor v ilegali v eni izmed navadnih beograjskih ulic, sledijo njutih stopinj pa so še vedno vidni po Mačvi, Pocerini, pobočjih Zelengore, vzdolž Bosanske krajine in Podgrmeča.

Ni bilo lahko iz teh zaslužnih ljudi izvleči najbolj navadno povest o njuni življenjski poti; v njunem življenju pa je bilo veliko pomembnih dogodkov in odrekovanja. Vse, kar sta med vojno in po njej naredila — naredil pa je ta zakonski par zelo veliko — pripisujeta Partiji, narodu, sodelavcem, s katerimi sta delala, pripisujeta Revoluciji. Toda bila sta otroka te Revolucije, živila sta v Revoluciji in zanjo.

Mileva — Mila Bajalica se je rodila v Bački. Učiteljske je končala leta 1934 v Novem Sadu. Ze kot učiteljska je prebrala napredno literaturo. Šele dve leti po maturi je dobila prvo učiteljsko službo v kraju Golobok v jasiškem okraju. Toda njeno veselje ni dolgo trajalo. Svobodomiselnost učiteljica, kakršna je bila Mila, ni ugajala krajevnim oblastem; zato so jo že po treh mesecih premestili v Parcahe v kosmajskem okraju. Tam je ostala do januarja leta 1940. Ker je nekaj mesecev pred tem srečala svojega življenjskega sopotnika Dimitrija Bajalico, so ju skupaj premestili v vas Višnjevci pri Cantaviru.

Dimitrije se je rodil blizu Bosanske Dubice. Učiteljske je končal leta 1932 v Banjaluki. Prvo učiteljsko službo je dobil v Rastešu v Makedoniji, kjer je ostal dve leti. Nato je leto dni delal v Romuniji. Zaradi izdaje v njegovem rojstnem kraju so ga leta 1936 zaprli. Po letu dni so ga izpustili, toda tedaj so ga tudi odpustili iz službe. Nekoliko kasneje je dobil Dimitrije znova učiteljsko službo v vasi Žitoše pri Kruševu v Makedoniji. Tam je ostal do leta 1939, ko se je poročil z Milo. Od tedaj naprej ta dva revolucionarja

— ljudska učitelja združujeta svoje moči in hodita skupno pot.

Ze prve dni vojne so zakonski par Bajalica zaprli v tabornišče v Subotici. Ker sta bila povezana s starši učencev — komunisti sta od tod prišla v Beograd. Iz Beograda ju je vodila pot v Mačvo.

V mačvanski vasi Štitar mlada učitelja zavzeto pripravljata upor. Vsako noč se njuno stanovanje spremeni v štab odpora. Pri delu jima pomagajo izkušnje, pridobljene v predvojnih dneh, pri delu z ljudstvom in mladino pa tudi delo v učiteljskem združenju in njegovi tretji skupini, tečajji v Asamatih in Sijerinski Banji, kjer so se mladi učitelji pripravljali za politično in revolucionarno delo. Zahvaljujoč takemu političnemu delu odide iz Štitarja v boj cela četa mladih ljudi.

Pred prvo ofenzivo sta bila Dimitrije in Mila v mačvanskem odredu na Ceru. Kot eden izmed organizatorjev odreda je postal Dimitrije politični komisar. Zaceli so se težki in krvavi boji na Ceru, Maljenju, Povlenu... Odred je bil nenehno na pohodu, nenehno v sovražnikovem obroču. Toda srca mladih so bila nepremagljiva.

V začetku marca leta 1942 so ostanki odreda prekorčili Drino. Dimitrije in Mila sta bila razporejena v zaščitnico vrhovnega štaba. Dimitrije je bil komisar, Mila pa bolničarka. Sledil je pohod: Zelengora, Kupres, Podgrmeč. Prihajale so nove dolžnosti in nove naloge. Dimitrije je postal politični komisar I. krajiškega odreda, Mila pa politična delavka na terenu. Leta 1943 je postal Dimitrije komisar X. krajiške divizije, nato pa je bil vse do osvoboditve komisar IV. krajiške divizije.

Kadar je bila prosta, se je učiteljica Mila vračala k svojem poklicu. Organizirala je tečaje za opismenjevanje borcev in mladine, seminarje za izobra-

ževanje žena, tečaje za pouk mladih učiteljev. Pripravljala je kulturnoumetniške prireditve, priložnostna predavanja, tovariške večere. Leta 1943 sta sodelovala Dimitrije in Mila pri sestavi prvega vojnega abecednika. Pri tem so sodelovali še: Milan Bokan, Mesud Hodžić, Ante Babić, Ante Šantić. To je bil izviren abecednik, ki je vzniknil iz vojne stvarnosti, žal pa je njegov unikat pred nedavnim izginil iz muzeja, kjer so ga hranili. Potem ko so končali abecednik, so pripravili tudi berilce za odrasle.

Čim večje je postajalo svobodno ozemlje, tem bolj se je krepilo izobraževalno vzgojno in prosvetno delo. Hkrati s tem so se večale obveznosti Mile Bajalice. Pri tem so ji prizadevno pomagali mnogi mlajši tovariši.

Zdi se mi, da Dimitrije in Mila nista vedela, kdaj se je končala vojna. Tudi po osvoboditvi sta prav tako zagnano nadaljevala začeti boj. Mila je po vojni vodila prosvetno inšpekcijo, bila je članica šolskega sveta, organizacijska sekretarka komunistov republiških ustanov, urednica lista Porodica i dete, svetovalka za družinske probleme, politična delavka v centralnem komiteju ZK Srbije, prav tako delo je opravljala tudi v Sarajevu... Družina Bajalica živi zdaj v Beogradu zdaj v Sarajevu. Njuno delo ne pozna meja — prav tako tudi njuna ljubezen, saj ne dela razlik med Srbi, Hrvat, Muslimani...

Dimitrij je delal po vojni v politični upravi, nato je postal predsednik komisije za kmetijsko politiko in kolonizacijo (mimogrede povedano — ob tem je končal tudi ekonomsko fakulteto), prizadevno je delal pri zadružništvu, postal je direktor „Borbe“, naš ambasador v Etiopiji, zvezni poslanec... Tudi danes je v vrstah bojevnikov za boljši jutri.

Mila je formalno upokojena, toda po njenem delu tega ni mogoče sklepati. Tudi ona je ob delu študirala jezike na filozofski fakulteti. V vsem je treba dati zgled.

Kadar ta učiteljski par obuja spomine na prehojeno pot, lahko vsak trenutek slišite ime na padlih in drugih herojev, ki jih izgovarjata z veliko hvaležnostjo in spoštovanjem.

Učenci Dimitrija in Mile Bajalice — od Kruševa do Subotice prek Mačve in Pocerine do Grmeča in Kozare — so lahko ponosni, ker so imeli take učitelje.

MILAN ČORDAŠIĆ

Gradnja nove železniške postaje v Sarajevu, Hakija Kulenović

Vedo za svoj dolg

Kosovo

Ko bojevniki pripoveduje o vojni

Bila je vojna in v tej vojni je bil med več tisoči bojevniki tudi Bardh Nitaj, mladenič dvajsetih let. Vedel je le to, da se je treba bojevati za svobodo, stoletja zaželeno. Svobodo, ki je niso imeli nikdar niti njegov oče nit-ded in nihče iz tistega kraja, čeprav so si jo tako zelo želeli. In tako se je z borci 25. brigade tudi Bardh Nitaj s puško v svojih mladih rokah bojeval proti fašizmu in njegovim hlapcem. Bil je povsod, kjer je bilo treba: v Malsiji, Plavu v Gusinju in drugod.

Takrat je mislil samo na svobodo. Nekega dne je bila vojna končana. Izbojevana je bila svoboda. Toda, kaj bi bojevniki brez boja!

Mladi Bardh Nitaj je imel veliko želja: želel je postati zdravnik, ker so zdravnike povsod potrebovali; toda tudi matematika je imel zelo rad. In vendarle je večkrat sanjal o zdravniškem poklicu, o tem, da bo hodil od vasi do vasi in obiskoval bolnike...

Tovarišem, s katerimi je bil v vojni, je bilo sanjanje mlade-

ga Bardha kaj malo mar. Dejali so mu: Poprimi za razrednico!

Odpri novo šolo v Mulićih pri Djakovici.

To je bilo za Bardha novo bojišče... In zelo težko.

Bardh Nitaj je znal paziti na puško in z njo ravnati, ni pa vedel, kaj naj počne z razrednico, kako naj se vede pred učenci, kaj naj jim pripoveduje teh prvih 45 minut, ki so bile med najtežjimi v Bardhovem življenju.

„Spomnil sem se, kaj je delal prvo uro moj učitelj in prav tako sem začel tudi sam... Toda to je bil težak začetek: stara, dotrajana privatna hiša, sobica brez česarkoli. Namesto klopi hlodi. Toda brez šolske table ni bilo mogoče začeti... To sem moral priskrbeti najprej. Našel sem nekaj desk, stesal nekakšno tablo, toda problem je bil, kako in kje najti črno barvo. Znašli smo se: stepili smo dvoje jajc in ju zmesali s sajami. Tabla je bila narejena... Tako smo začeli, pripoveduje Bardh Nitaj, sedaj profesor zgodovine na gimnaziji v Dečanih.

Bardh se je začel učiti, zato da bi lahko poučeval druge. Ponoči se je vzgajal sam, ponedelki pa je vzgajal otroke in odrasle, ki so od svojega prvega učitelja veliko pričakovali...

„Nekega dne, ko sem pripovedoval o enem izmed vojnih herojev, sem po naključju opazil, da me otroci poslušajo še s posebnim zanimanjem. Zdi se mi, da sem se prav tedaj odločil, da bom študiral zgodovino, saj sem imel ta predmet izredno rad. S posebno ljubeznijo sem pripovedoval otrokom ne le o osvobodilni vojni, v kateri sem

sodeloval, temveč o vseh pravičnih vojnah, ki jih pozna zgodovina.“

In tako je vaški učitelj Bardh Nitaj najprej izredno končal višjo pedagoško šolo, nato pa še fakulteto... Sedaj je namestnik direktorja in profesor na gimnaziji v Dečanih.

„Ko sedaj poslušam, kako pripoveduje moj mlajši kolega o ustanavljanju narodnoosvobodilnih odborov in o partizanih, nenehno mislim, da to ni tisto pravo, da je to premalo in suhoparno, da je v resnici bilo drugače... Nato pomislim, da poznajo mladi profesorji ta del zgodovine našega boja samo iz knjig, jaz pa neposredno. In prav zato predavam o teh dneh z nekim strahom. Bojim se, da ne bi primešal tudi preveč svoje zgodovine, zgodovine svojih tovarišev — neke mladosti, ki je — tako kot druge — imela en sam cilj: boriti se za svobodo... Bojim se pretiravanja, ker pretekle vojne gotovo nihče ne pozna tako, kot jo poznamo mi...“

Ne samo o naši vojni, herojski osvobodilni vojni, marveč tudi o vseh drugih podobnih vojnah pripoveduje nekdanji bojevniki še posebno rad.

„Dvakrat se mi je zgodilo, da so otroci v razredu jokali. Prvič — ko sem pripovedoval o našem legendarnem junaku Skenderbegu. Mislim sem si: jočejo iz simpatije do svojih herojev.

Toda drugič sem govoril o perzijskih vojnah... Tedaj sem doumel, da so mladi nasploh naklonjeni pravičnim vojnem ne glede na to, kjer so bile...“

Tu so tudi dogodki, ki jih ni mogoče pozabiti. Tista grozna noč 28. novembra leta 1942, ko so po velikih demonstracijah Italijani zaprli Bardha in tovariše, ter jih več noči mučili.

„Tedaj sem skočil z visokega okna v globino. Še dandanes ne razumem, kako sem ostal živ...“

Bardh Nitaj se še vedno uči. „Žal mi je, da nimam možnosti za podiplomski študij... Veliko stvari me zanima in o marsičem bi rad povedal zgodovinsko resnico.“

O mladih in zgodovini misli Bardh takole:

„Mladi morajo zgodovino poznati zato, da bodo znali bolje ceniti to, kar imamo. Tudi moji kolegi, mladi učitelji, morajo vedeti, kako smo začeli, kako smo delali... In vendarle moram reči, da zgodovino najbolj popačijo zgodovinarji, ki jo poenostavljeno opisujejo. Tudi taki so... Naša zgodovina, zgodovina narodov in narodnosti Jugoslavije je skupna in tako naj bo predstavljena tudi v knjigah.“

Čeprav ima Bardh Nitaj kot borec sedaj že pravico do upokojitve, še ne misli na to:

„Delam, ker sem srečen, če sem med učenci. Srečen sem tudi zato, ker sem v ta veličastni mozaik prištinske univerze, kjer blesti okrog 30.000 novih upov, tudi jaz vgradil nek oliko kamenčkov.“

ABDYL BUNJAKU

Vojvodina

V imenu resnice

Predvojni učitelj, bojevniki revolucije, nosilec partizanske spomenice 1941, član komunistične partije od leta 1942, priznani povojni družbenopolitični delavec ŽIVAN ŽIKA TADIĆ — partizanski komandir Miloš, nikdar ne miruje. Tudi sedaj, ko je upokojen, pridno dela. Zbira podatke o ljudeh, ki so nas zavezali s svojo idejo in borbo, piše in rešuje pred pozabo tiste čudovite dni revolucionarnega poleta in herojskega boja naših narodov in narodnosti.

Zgodba o Žiki Tadiću se začne v bački vasi Karadjordjevo, v času, ko je civilizacija tega

stoletja že zasenčila prikazen fašizma. Učiteljski poklic mu je bil od prvega dne resnična povezava z ljudstvom, dolžnosti pa so mu bile imperativ za nenehno izpopolnjevanje in usposabljanje. Želja po znanju ga je povezala z naprednimi študenti iz Subotice, Žednika in drugih krajev. Okrog leta 1936 je spoznal Boso Miličević in Milutina Morača, prek Ise Njegovana in Marinka Dukića pa je bil povezan z beograjskimi študenti, posebno z organizacijo Vojvodjanska akademska trpeza (VAT).

Ko se Žika Tadić spominja svojega učiteljevanja v Karadjordjevu, poudarja, da so bile tam široke možnosti za vzgojno in drugo dejavnost med mladino. V Karadjordjevu ni bilo

niti duhovnika niti notarja, zato je lahko učitelj skupno z drugimi naprednjaki vplival na otroke, mladino in na življenje v vasi. Za delo v šoli so učitelji uporabljali napredno mladinsko literaturo; posebno priljubljen pisatelj je bil Gorki.

Dejavnost Žike Tadića pa se ni končala v šoli. Marljivo je sodeloval pri delu vaške čitalnice, kmečke zadruge, sokolskega društva in nogometnega kluba. Ob tem je razglašal napredne ideje. Z ženo Ružo je sodeloval tudi v kulturni zadrugi „Preporod“ v Žedniku, ki je širila marksistične ideje. V tistem času je bila v Žedniku ena najmočnejših partijskih organizacij v Vojvodini. Ko govori Žika Tadić o teh časih, postavlja za zgled zdravnika Jovana Popovića, ki je opravljal po vojvodinskih vaseh svojevrstno poslanstvo: širil je zdravstveno kulturo ter pomagal mladim materam in gospodinjam. Po mnenju Žike Tadića je bil to zgled zdravnika nove družbe.

Tik pred vojno je Žika Tadić sodeloval na protifašističnem zborovanju na železniški postaji v Subotici tedaj, ko so šli mimo pregnani prikarpatški Rusi iz Čehoslovaške. V tistem času so nastala tudi nasprotja v sokolskem društvu, ker so se nekateri upirali delu naprednjakov. Toda kolesa zgodovine ni mogel nihče zaustaviti.

Žika Tadić je pričakal vojno v Karadjordjevu, kjer naj bi ga vpklicali kot rezervnega oficija. Zlom kraljevine ga ni presenetil. Že prej je bil pravilno usmerjen, dobro je poznal razmere doma in po svetu. Preden so prišle Hortijeve enote, je zbral približno 15 mladincev prostovoljcev, 12. aprila pa je tudi sam odšel branit domovino na pobočja Fruške gore. Prišel je v vas Jarak v Stremu. Tam se je hitro povezal s tovariši. Že konec avgusta leta 1941 je četa ljudi iz mačvanskega mesta Drenovac odšla z njim v partizane.

Dvakrat so ga ujeli. Prvič so ga jeseni 1941 poslali v fašistični taborišče pri Šabcu. Drugič so ga mučili ustaši v zaporu Sremski Mitrovici, toda od te borca in vojaka niso zvedeli ničesar. „Pred nosom“ jim pobegnil in se s tovariši prebil na Fruško goro. Tam se je vključil v odred in postal komandir II. čete frusko-gorskega odreda.

Žika Tadić se je hrabro vokal po Fruški gori. S tovariši se je bojeval proti mnogokrat močnejšemu sovražniku. Posebno mu je ostal v spominu 14. oktober leta 1942, ko so partizani prvokrat povsem razbili neko hitlerjevsko enoto. Tedaj je bil Žika Tadić težko ranjen. Zdravil se je, vendar zadnjega ni odšel iz boja. Povsod, kamor ga je poslala partija, je širil ideje svobode, bratstva in enotnosti ter nove družbe.

Po vojni je bil sekretar okrajnega komiteja v Sremski Mitrovici, glavni urednik „Slobodne Vojvodine“, direktor muzeja socialistične revolucije Vojvodine v Novem Sadu, glavni in odgovorni urednik eden glavnih piscev publikacij Vojvodina v boju. Povedati je treba, da je tovariš Tito o tej publikaciji dejal, da je pomemben prispevek k proučevanju naše preteklosti. Prav tako pomemben je prispevek Žike Tadića pri pisanju mestne kronike in spominov udeležencev revolucije in revolucionarnega delavskega gibanja.

Tudi danes, ko v zatijšu svoje delovne sobe piše o ljudeh, katerimi se je bojeval, pojmuj Žika Tadić svoje delo kot delo. Takole pravi: „Dolžnost tistih, ki so preživeli revolucijo in vojno, je, da v imenu zgodovinske resnice ohranjajo spomin na čudovite ljudi in številne heroje, padle na braniku svoje bode in v žarišču boja na nojni jutrišnji dan.“

DRAGAN PAVLOVIĆ

Srečanje šol »Bratstvo – enotnost« v Zagrebu

Velika ura zgodovine o tovarišu Titu

Od 7. do 10. maja bo Zagreb gostitelj udeležencev VII. srečanja jugoslovanskih osnovnih šol, ki nosijo ime „Bratstvo – enotnost“. V tej veliki manifestaciji, posvečeni največji pridobitvi naše revolucije, bo sodelovalo več kot petdeset šol iz vseh jugoslovanskih republik in pokrajin. Če primerjamo to srečanje z dosedanjim, je to rekordno število.

V osnovni šoli „Bratstvo – enotnost“ v Zagrebu, ki je gostiteljica učencev in učiteljev iz vse države, se že več mesecev pripravljajo na to srečanje. V ta namen dela dvajset odborov in komisij. Manifestacija so podprle družbenopolitične organizacije Trešnjevke in Zagreba, ki veliko pomagajo šoli – gostiteljici, da pripravi vse potrebno za sprejem številnih gostov.

Na tiskovni konferenci, na katero so bili povabljeni novinarji zagrebških uredništev,

udeležili pa so se tudi člani odbora za pripravo, predstavniki odborov, ki skrbje za financiranje, nastanitev gostov in drugo, so povedali, da so številni zagrebški delovni kolektivi že dali denar v ta namen, in da bosta precej prispevali k sofinanciranju akcije tudi republiška skupnost za financiranje osnovnega izobraževanja in zagrebška skupnost za vzgojo in izobraževanje. Za srečanje je namreč treba zagotoviti 500.000 din.

Predstavniki osnovne šole „Bratstvo – enotnost“ iz Zagreba s posebnim zadovoljstvom poudarjajo, da so starši njihovih učencev sprejeli to manifestacijo za svojo, da so zelo radi zagotovili učencem – gostom bivanje in ponudili tudi denarno pomoč. Tako bodo vsi učenci, ki ne stanujejo v Zagrebu, stanovali pri družinah svojih prijateljev, to pa daje srečanju

in medsebojnemu spoznavanju še posebno vrednost.

Sicer pa bodo imeli udeleženci srečanja bogat program manifestacij v Zagrebu in zunaj njega. Na dan zmage bo organiziran skupen izlet v Hrvatsko Zagorje, kjer bodo učenci in učitelji spoznali lepote in kulturnozgodovinske znamenitosti Titovega rojstnega kraja. V Zagrebu bo Velika ura zgodovine o tovarišu Titu.

Obisk hrvaškega narodnega gledališča, skupne prireditve v študentskem centru, nastop folklornih skupin, skupna razstava, nova izdaja ZBORNIKA o delu učencev, tovariški večer učencev in učiteljev — to je nekaj manifestacij bogatega srečanja, ki ni samo šolsko, temveč je širšega pomena za Zagreb, Hrvaško in vso državo.

DJORDJE DJURIĆ

prosvetni delavec

List izdajata republiški odbor Sindikata delavcev vzgoje in izobraževanja SRS in izobraževalna skupnost SRS — Izhaja štirinajstredno med šolskim letom — Ureja uredniški odbor. Direktorica in glavna urednica Neža Maurer, odgovorna urednica Marjana Kunej, tehnična urednica Tea Dominko. Naslov uredništva: Ljubljana, Poljanska 6/1, telefon 315-585. Naslov uprave: Ljubljana, Nazorjeva 1/1, telefon 22-284, poštni predal 355-VII.

Rokopisov in fotografij ne vračamo.

Letna naročnina: 50 din za posameznike, za šole in druge ustanove 80 din. Št. tek. računa 50100-601-16915.

Tiska ČZP Ljudska pravica. ISSN 0033-1643

Po mnenju republiškega komiteja za vzgojo in izobraževanje je list „Prosvetni delavec“ prost temeljnega davka od prometa proizvodov (glej 7. točko 1. odstavka 36. člena zakona o obdavčenju proizvodov in storitev v prometu).